

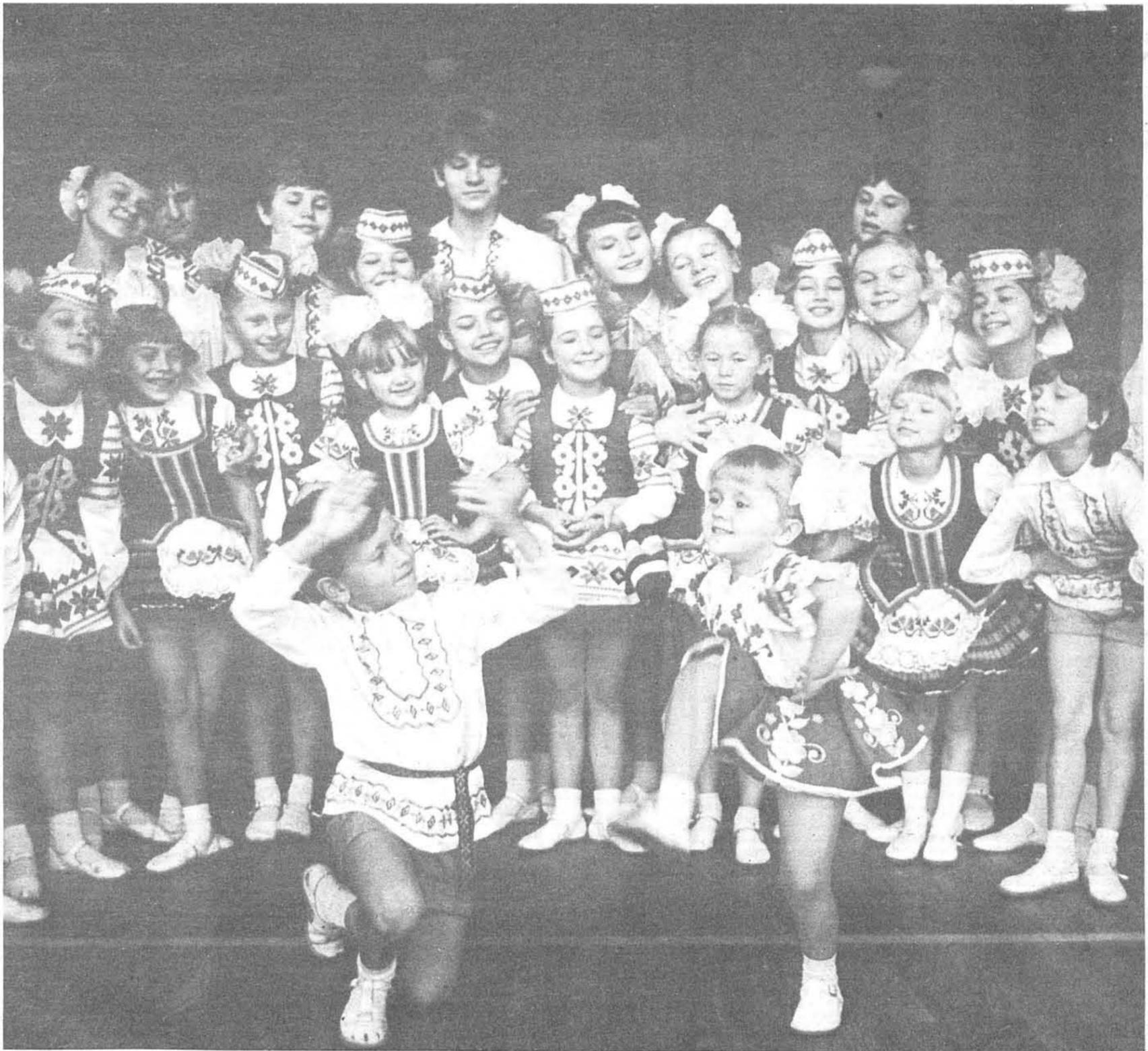

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННИКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 5 кастрычніка 1984 г. ● № 40 (3242) ● Выходзіць з 1932 г. ● Цана 10 кап.

7 КАСТРЫЧНІКА — ДЗЕНЬ КАНСТЫТУЦЫІ СССР

Савецкая Канстытуцыя гарантуе нямаю праваў, якіх няма ў заканадаўчых актах капіталістычных краін. І ўсё ж пры роўнасці ўсіх членаў грамадства мы ні на хвіліну не забываем, што ёсць у нас адзін прывілеяваны клас — дзеці. Для іх шчаслівага і радаснага маленства, для квітнеючай будучыні ў краіне робіцца ўсё. Для развіцця творчых здольнасцей кожнага — тансама.

Знаёмцеся: «Лялькі». Так назвалі яны свой ансамбль. Яно і праўда: чым не лялькі?! Яны выступалі ў Дзяржаўным ордэна Леніна акадэмічным Вялікім тэатры оперы і балета БССР, калі праходзіў святочны канцэрт у гонар 60-годдзя ўтварэння БССР і Кампартыі Беларусі, і ў Беларускай дзяржаўнай філармоніі пад час правядзення чарговага Усеаюзнага тыдня музыкі для дзяцей і юнацтва, былі сярод тых, хто радаваў сваім майстэрствам удзельнікаў III фестывалю дружбы моладзі СССР і Рэспублікі Куба, неаднаразова выязджалі ў Польскую Народную Рэспубліку... І кожнае з'яўленне на сцэне юных артыстаў глядачы сустракалі дружнымі апладысмантамі.

Дзіцячы ансамбль танца «Лялькі» Баранавіцкага гарадскога Дома культуры — гэта нязвычайнае высокае прафесійнае майстэрства, змястоўнасць кожнага нумара, шчырая ўлюбёнасць у прыгожае.

Ідзе час, а «Лялькі» застаюцца гэткімі ж юнымі, як і шмат гадоў назад, калі адбылося першае выступленне танцавальнага гуртка, які ўзначаліла былая артыстка балета Ганна Міхайлаўна Ліхман. За гэтыя гады склад ансамбля змяніўся — танцуюць у ім дзеці, пачынаючы з дашкольнага ўзросту па восьмы клас, а потым саступаюць месца малодшым сябрам.

Сёння ў юных артыстаў радасны дзень: танцавальны ансамбль «Лялькі» стаў лаўрэатам прэміі Ленінскага камсамола Беларусі.

Фота Ул. КРУКА.

ВЫДАТНАЕ ДАСЯГНЕННЕ САВЕЦКАЙ КАСМАНАЎТЫКІ

Цэнтральны Камітэт КПСС, Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР і Савет Міністраў СССР павіншавалі вучоных, канструктараў, інжынераў, тэхнікаў і рабочых, усе калектывы і арганізацыі, якія прымалі ўдзел у падрыхтоўцы і ажыццяўленні самага працяглага касмічнага палёту на арбітальным навукова-даследчым комплексе «Саюз-7» — «Саюз», касманаўтаў Л. Кізіма, У. Салаўёва і А. Ацёкова з паспяховым завяршэннем самага працяглага ў гісторыі 237-сутачнага арбітальнага палёту, што стаў новым выдатным дасягненнем у даследаванні і асваенні касмічнай прасторы.

За паспяховае ажыццяўленне палёту, праяўленыя пры гэтым мужнасць і героізм Прэзідыум Вярхоўнага Савета СССР ўзнагародзіў Героя Савецкага Саюза лётчыка-касманаўта СССР Л. Кізіма ордэнам Леніна і другім медалём «Залатая Зорка». На радзіме Героя будзе ўстаноўлены яго бронзавы бюст. У. Салаўёву і А. Ацёкову прысвоены званні «Герой Савецкага Саюза» і «Лётчык-касманаўт СССР».

СВЯТА «ЛИТЕРАТУРНОЙ ГАЗЕТЫ»

Актыўным удзельнікам у справе камуністычнага выхавання працоўных зарэкамендавала сябе «Літаратурная газета». Выхад у свет ле п'яціслучнага нумара быў прысвечаны ўрачысты вечар, які адбыўся 2 кастрычніка ў Кастрычніцкай зале Дома Саюзаў.

З дакладам выступіў галоўны рэдактар «Літаратурной газеты» А. Чакоўскі. Як кіраўніцтва да дзелання, падірэсліў ён, успрыняў калектыв рэдакцыі прамую таварыша К. У. Чарненкі на юбілейным пленуме прэзідыума Саюза пісьменнікаў СССР, які заклікаў майстроў культуры ствараць значныя творы, што адлюстроўвалі б героічныя здзяйсненні народа, паражалі нашых ідэйных праціўнікаў.

Аб ролі «Літаратурной газеты» у духоўным жыцці грамадства гаварылі першы сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў СССР Г. Марнаў, дырэктар Інстытута ЗША і Канады АН СССР акадэмік Г. Арбатаў, старшыня праўлення Саюза пісьменнікаў Туркменскай ССР Т. Курбанаў, іншыя прадстаўнікі мастацкай і навуковай інтэлігенцыі краіны. Ад імя зарубежных калег аўтарскі калектыв газеты павіншаваў гошця з Балгарыі галоўны рэдактар газеты «Літаратурен фронт» Яўцім Яўцімаў.

З удзямак было прынята прывітальнае пісьмо Цэнтральнаму Камітэту КПСС, Прэзідыуму Вярхоўнага Савета СССР, Савету Міністраў СССР.

Кар. ТАСС.

ДАКАДА КНІГІ ГДР

Па традыцыі праходзіць Дэкада кнігі Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі. Сёлета правядзенне яе супала з вялікім святам у жыцці братняга народа — 7 кастрычніка спадчынецца 35 гадоў з дня аб'яднання ГДР. Да гэтай знамянальнай даты паўсюдна ў бібліятэках нашай рэспублікі аформлены тэматычныя стэнды і выстаўкі, праходзіць чытацкія канферэнцыі па кнігах нямецкіх аўтараў.

Урачыстае адкрыццё Дэкады кнігі ГДР адбылося ў Беларускім таварыстве дружбы і культурнай сувязі з зарубежнымі краінамі. Там жа працуе выстаўка, якая расказвае аб дасягненнях працоўных Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі ў пабудове сацыялізму.

У сувязі з правядзеннем Дэкады ў мінскай кнігарні «Дружба» арганізавана вялікая выстаўка-продаж кніг, на якой прадстаўлена 1400 назваў выданняў з ГДР. Сярод іх грамадска-палітычная і навукова-папулярная, мастацкая і дзіцячая літаратура, выданні па мастацтву, фізікультуры і спорту, шматлікія альбомы.

Кнігі пісьменнікаў ГДР рэгулярна выходзяць і ў перакладзе на беларускую мову. У выдавецтве «Мастацкая літаратура», у прыватнасці, неўзабаве павачыць свет зборнік нямецкіх апавяданняў «Матчына споведзь», у якім будуць прадстаўлены творы Г. Загерс, Г. Новагнага, К. Мундштэка, Г. Канта, Э. Штрытматара, Ф. Фюмана і іншых аўтараў. У наступным годзе гэтае ж выдавецтва ў серыі «Паззія народаў свету» выпусіць томік лірыкі вядомага нямецкага паэта-антыфашыста лаўрэата Міжнароднай Ленінскай прэміі міру І. Бехэра «Вяртанне да сябе», у якім адлюстраваны творчы шлях аўтара. Будзе выдадзены раманы І. Шпехта «Выгнанцы» — востра-сужэтны твор, што закранае шматлікія праблемы жыцця чалавека ў грамадстве.

Выдавецтва «Юнацтва» плануе выпусціць зборнік вершаў В. Буша «Макс і Мориц» — цікавы, у многім павучальны гісторыі ў вершах, што напісаны і праілюстраваны вядомым паэтам і карыкатурыстам.

К. ГЕНЧАНКА.

ЛАЎРЭАТЫ ПРЭМІІ ЛЕНІНСКАГА КАМСАМОЛА БЕЛАРУСІ

Бюро ЦК ЛКСМБ, разгледзеўшы прапанову камісіі ЦК ЛКСМБ аб прэміях Ленінскага камсамола Беларусі ў галіне навукі і тэхнікі, літаратуры, мастацтва, журналістыкі і архітэктуры, прысудзіла прэміі Ленінскага камсамола Беларусі 1984 года.

У галіне літаратуры, мастацтва, журналістыкі і архітэктуры: С. ГАРБУНОВАЯ, скульптару — за высокае прафесійнае майстэрства, стварэнне твораў у галіне станковай і манументальнай скульптуры: «Рафак», «Слова камуніста», мемарыяльная дошка Героя Савецкага Саюза М. Чапіна, помніка С. Буднаму; ваяка-інструментальнаму ансамблю «СЯБРЫ» Гомельскай абласной філармоніі (мастацкі кіраўнік А. Ярмаленка, музычны кіраўнік М. Сацура) — за вялікую работу па прапагандзе савецкай і беларускай народнай песні, высокае прафесійнае майстэрства, актыўны ўдзел у культурным абслугоўванні ударных камсамольскіх будоўляў; І. ШУМІЛІНАЯ, салістка Беларускай дзяржаўнай філармоніі — за вялікую работу па эстэтычным выхаванні моладзі, высокае выканаўчае майстэрства, актыў-

ны ўдзел у культурным абслугоўванні ударных камсамольскіх будоўляў; Л. КОЛАС, служанкай артыстыцы БССР, салістка Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета Беларускай ССР — за выкананне галоўных роляў у оперных спектаклях 1982—1984 гг.; В. МАНАЕВУ, аніцёру Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы — за выкананне роляў у спектаклях 1982—1984 гг.; В. ЯГОРОВАЯ, журналістка — за цыкл публікацый на ваенна-патрыятычны тэматыку «Раскажыце пра вайну»; дзіцячаму ансамблю танца «ЛЯЛІКІ» Баранавіцкага ГДК (мастацкі кіраўнік Г. Ліхман, канцэртмайстар В. Басенка) — за вялікую работу па эстэтычным выхаванні падрастаючага пакалення, высокае выканаўчае майстэрства; народнаму эстрадна-харэаграфічнаму калектыву «ЧАРАУНІЦЫ» работнікаў гандлю г. Мінска (кіраўнікі заслужаная артыстка БССР Р. Красоўская і заслужаны артыст БССР М. Красоўскі) — за вялікую работу па эстэтычным выхаванні моладзі, высокае выканаўчае майстэрства.

ВІНШУЕМ!

За вялікія заслугі ў развіцці музычнага мастацтва і актыўную работу па культурным абслугоўванні працоўных Прэзідыум Вярхоўнага Савета БССР прысвоіў артысты аркестра фальклорна-харэаграфічнага ансамбля «Харошкі» Беларускай дзяржаўнай філармоніі КАРЭЛІКАВАЯ Валыяціне Фёдаруна ганаровае званне заслужанага артыста Беларускай ССР.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Грамадскасць рэспублікі шырока адзначыла 80-годдзе народнага артыста рэспублікі, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР і прэміі Ленінскага камсамола Беларусі вядомага кінарэжысёра Л. Голуба. Гэтай знамянальнай даце быў прысвечаны ўрачысты вечар, што адбыўся ў Мінску ў Доме кіно, які вёў сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў БССР А. Сербантаў.

Пра творчасць ветэрана беларускага кіно расказала доктар філалагічных навук Е. Бондарава. Пра ўклад Л. Голуба ў развіццё савецкага кінамастацтва гаварылі першы сакратар праўлення Саюза кінематаграфістаў рэспублікі А. Карпаў, А. Асіпенка, дырэктар Тэатра-студыі кінаакцёра С. Тульман, рабочая Мінскага фарфоравога завода Т. Новік і іншыя.

Юбіляра віталі прадстаўнікі Дзяржкіно рэспублікі, Міністэрства асветы БССР, ЦК ЛКСМБ,

кінастудыі «Беларусьфільм», авіятары Чырванасцяжнай Беларускай вайскавай арганізацыі, піянеры 42-й мінскай школы, іншых устаноў і арганізацый.

Л. Голуб падзякаваў прысутным за высокую ацэнку яго працы, гаварыў аб творчых планах.

Адбыўся прагляд фрагментаў з фільмаў «Паланез Агінскага», «Маленькі сяржант», «Пушчын едзе ў Прагу», а таксама фільма «Дзяўчынка шукае бацьку», створаных юбілярам.

Г. СУШКО.

Дзевяты раз у Віцебску адбылося гарадское свята кнігі, арганізаванае аддзелам культуры гарвыканкома, гаркомам камсамола, гарадскім таварыствам аматараў кнігі і бібліятэкай імя М. Горькага.

Сёлета свята праходзіла пад дэвізам «У кнігах, у сэрцах, у памяці — твой подзвіг. Радзіма мая!» і прысвечалася 40-годдзю Вялікай Перамогі.

Вершы аб Радзіме, ле мужных абаронцах, аб мірных сённяшнім дні чыталі паэты Ніна Давыдзенка, Давід Сімановіч і Алег Салтук.

І. ЗІМІН.

У Доме кіно адбылася сустрэча з адным са старэйшых польскіх кінарэжысёраў Рышардам Берам. (Савецкія тэлегледачы параўнальна нядаўна пазнаёмі-

ліся з яго шматсерыйнай карцінай «Лялька», знятай паводле аднайменнага рамана Б. Пруса). Гошць прадставіў мінчанам фільм «Хлопцы», пастаўлены ім па сцэнарыі вядомага польскага паэта і драматурга Станіслава Грабоўскага. У гутарцы з гледачамі Р. Бер выказаў захапленне беларускай сталіцай, што, як і сталіца яго краю Варшава, паўстала з руін і ператварылася ў цудоўны, пенны горад.

С. ВЕТКА.

У зале камернай музыкі Беларускай дзяржаўнай філармоніі пачаўся цыкл манаграфічных канцэртаў «Партрэты кампазітараў». Аматыры класічнай музыкі мелі магчымасць пазнаёміцца з творчасцю Антоніа Вівальдзі. Яго творы гучалі ў выкананні Ансамбля старадаўняй музыкі з Ленінграда пад кіраўніцтвам У. Фядотава.

ВЫСТАЎКІ

Да 40-годдзя вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у Літаратурным музеі Янкі Купалы створана новая фотавыстаўка «Янка Купала — пясняр барацьбы і перамогі», якая расказвае аб грамадскай і літаратурнай дзейнасці песняра ў гады Вялікай Айчыннай вайны. У яе ўвайшлі графічныя лісты Я. Раманова, фотадакументы, копіі газет ваеннага часу. Асабліва шырока прадстаўлена публіцыстыка паэта.

Выстаўка дэманстравалася ў Доме літаратара, у Мінскай гарадской бібліятэцы імя Янкі Купалы, у вытворчым аб'яд-

нанні «Камсамолка». Неўзабаве яна будзе разгорнута ў клубе імя Дзяржынскага.

Л. ВЯРКОВІЧ.

Мінчане і гошці Беларускай сталіцы, якія пабывалі ў гэтыя дні ў кінатэатры «Масква», змаглі пазнаёміцца з гарадской фотавыстаўкай «Мінск: горад, паэзія, людзі», што праводзіцца ў рамках мерапрыемстваў, прысвечаных 40-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў.

На суд гледачоў арганізаваны камітэт адабраў каля 80 работ. Побач з майстрамі Беларускай фатаграфіі Я. Казюлем, В. Лабко, Л. Лёнам і іншымі шырока прадстаўлены маладыя аматары. Сярод іх С. Калтовіч, які робіць першыя, але паспяховыя крокі.

С. ГАЛЕНКА.

Партрэт кампазітара М. Аладава.

Барыс Няпомняшчы прымаў удзел у многіх выстаўках, але так поўна, як цяпер у Палацы мастацтваў, творчасць яго прадстаўлена ўпершыню. Экспазіцыя, адкрыццё якой пры-

свечана 60-годдзю з дня нараджэння майстра, аб'яднала ў сабе больш як 120 яго работ. Гэта дала не ўсе творы, напісаныя мастаком за доўгія гады працы. У прыватнасці, няма на выстаўцы сюжэтна-тэматычных карцін, што адлюстроўваюць важныя моманты з жыцця савецкага грамадства, як, напрыклад, «Уручэнне сцяга Першай Каннай...», «З'езд Кампарты Беларусі» і іншыя.

Але і тыя творы, якія ўвайшлі ў экспазіцыю, сведчаць аб плённасці пошукаў Б. Няпомняшчага. З поспехам выступае мастак у галіне партрэта. Уражваюць высокай тэхнічнай выканання, глыбокім спазіжэннем чалавека такія работы, як «Герой Савецкага Саюза В. Волгін», «Герой Савецкага Саюза Я. Вайнруб», «Партрэт акадэміка У. Платонава», «Партрэт кампазітара М. Аладава», «Партрэт кавала А. Пашкевіча» і многія іншыя.

Прыцягваюць увагу творы, у якіх адлюстравана жыццё старога Мінска. Нацюрморты, наларытныя, насычаныя пейзажы — «Лагойшчына», «Вязінка»...

Б. Няпомняшчы — пра гэта нагадаеца і ў біяграфічнай даведцы, вывешанай на выстаўцы, — аформіў сумесна з М. Данцыгам мазайчнае пано ў мінскай кінатэатры «Партызан». Разам з Я. Печніным распісаў інтэр'ер рэстарана «Каменная кветка».

І. ЦЯРЭШКА.

Даўняя дружба звязвае працоўных Магілёўскай вобласці і Габраўскай акругі Балгарыі. Добрай традыцыяй стала правядзенне на Магілёўшчыне ў верасні дэкад балгарскай кнігі.

На ўрачыстае адкрыццё сёлёгняй у абласную бібліятэку імя У. І. Леніна прыйшлі рабочыя, служачыя, інтэлігенцыя, студэнцкая моладзь, госці з Габрава — пісьменнікі і журналісты, мастакі, артысты.

Загадчыца аддзела прапаганды і агітацыі Магілёўскага гаркома КПБ А. Сушкова павіншавала гасцей са сцятам — 40-годдзем сацыялістычнай рэвалюцыі ў Балгарыі, расказала аб тым, якая вялікая ўвага надаецца ў Беларусі папулярным балгарскім кнігам.

Сакратар Габраўскага абшчынага камітэта Балгарскай камуністычнай партыі Ц. Колеў зазначыў, што дружба паміж нашымі народамі шмат дае для развіцця культуры, літаратуры.

З дакладам на сустрэчы выступіў загадчык нафедры беларускай літаратуры Магілёў-

скага педінстытута імя Аркадзя Куляшова В. Атрашкевіч. Пра дружбу літаратараў Магілёўшчыны і Габрава расказаў П. Шасцерыкоў. З работай бібліятэкі імя У. І. Леніна ўдзельніцаў сустрэчы пазнаёміла супрацоўніца бібліятэкі З. Волчак.

Сустрэчы, прысвечаныя Дэкадзе балгарскай кнігі, праходзілі і ў іншых гарадах, вёсках Магілёўшчыны, быў арганізаваны шырокі продаж кніг балгарскіх пісьменнікаў.

Вядомы балгарскі пісьменнік К. Атанасаў, пісьменнік-журналіст, загадчык аддзела гумару і сатыры габраўскай акруговай газеты «Балканско знаме» П. Праданаў і журналіст Х. Байданаў сустрэліся з журналістамі і пісьменнікамі Магілёва. Рэдактар абласной газеты «Магілёўская праўда» В. Бярбега, старшыня бюро абласной журналісцкай арганізацыі Я. Крыскавец і сакратар абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў І. Аношкін пазнаёмілі гасцей са справамі сваіх творчых калектываў.

І. ГАЛІНОУСКІ.

ЗАКОН, ПА ЯКІМ ШЧАСЦЕ ПРЫХОДЗІЦЬ

Сярод бяскрайніх лясоў і балот Палесся раскінулася вёска Дзяніскавічы. Даўно мінуў той час, калі ў асеннюю ці веснавую бездарожную стужку было ні заехаць, ні зайсці. Цераз гэзкія балацвяны і стромкія пагоркі да вёскі ад райцэнтра пралягла асфальтаваная шаша, на якой з ранку да вечара гудуць грузавікі, магутныя лесавозы, рэйсавыя аўтобусы. І калі ўезджаеш у Дзяніскавічы, у вочы адразу кідаецца акуратнасць і гаспадарлівасць тутэйшых хлебарабаў. Вёска надзвычай умела спланавана, ад адной ваколіцы да другой забудавана дыхтоўнымі сучаснымі дамамі. Над дахамі падняўся лес тэлевізійных антэн, то тут, то там на падворках заўважаш матачыкы, легкавушкі самых розных марак.

За апошнія дзве пяцігодкі асабліва непазнавальна змянілася цэнтральная частка вёскі. Тут выраслі трохпавярховыя школы, адміністрацыйны будынак, гандлёва-бытавы комплекс, Дом культуры, жылыя дамы для настаўнікаў, калгасных спецыялістаў. Уздоўж вуліц прыветна шумяць маладыя прысады — ліпы і таполі, у любы час года вабіць вока парк, пасаджаны ў гонар 20-годдзя Вялікай Перамогі. Але не толькі гэтым—сваёй знешняй аздобай — цікавая вёска Дзяніскавічы. Тут, як бадай, і скрозь на Палессі, жывуць сумленныя, працавітыя людзі. Штогод яны збіраюць высокія ўраджайныя збожжавыя і прапашныя культуры, павышаюць вытворчасць мяса і малака. Сёлета, напрыклад, у цэлым па калгасе ўраджайнасць зерневых складала 28 цэнтнераў з гектара, бульбы—180, караняплодаў—300 цэнтнераў.

Поспехі хлебарабаў мясцовага калгаса «Расія», зразумела, невыпадковыя. Справа ў тым, што за гады Савецкай улады змяніўся сам уклад жыцця сяляна. Наша сацыялістычнае грамадства стварыла рэальныя формы новай грамадскай сувязі паміж людзьмі, і на гэтай аснове ў іх узнікла ўнутраная патрэба заўсёды і ўсё рабіць для агульнага дабрабыту. Прынцыпы калектывізму, таварыскага супрацоўніцтва, узаемнай патрабавальнасці і адказнасці закладзены ў Асноўным Законе нашай дзяржавы. І жыхары вёскі Дзяніскавічы, зрэшты, як і ўсе савецкія людзі, спаўна карыстаюцца правамі і абавязкамі, якія дала ім Канстытуцыя СССР.

Якраз напярэдадні свята, — расказвае настаўнік мясцовай дзесяцігодкі Іван Тарасаў Саскайла,—мы высветлілі такі цікавы факт. Аказваецца, за пасляваенны час амаль 180 выпускнікоў нашай школы атрымалі вышэйшую адукацыю.

Сярод іх — урачы, інжынеры, геологі, афіцэры Савецкай Арміі. Сёння яны працуюць у самых розных кутках нашай неабсяжнай краіны. Нават цяжка ўявіць сабе, што пры беланаскай Польшчы пісьменнікі ў вёсцы былі толькі поп і валасны пісар.

Сапраўды, 180 дыпламаў вёскі Дзяніскавічы — надзвычай уражлівы факт нашай сацыялістычнай рэчаіснасці. Дзе, у якой краіне можа быць такое? Права на вучобу савецкім людзям гарантуе Канстытуцыя СССР—закон, па якім і праўда ў кожны дом прыходзяць радасць і шчасце. Ці ж не могуць лічыць сябе шчаслівымі, скажам, браты Сукачы—Іларыён, Дзмітрый, Іван і Барыс. Раслі і гадаваліся без бацькі, аднак, дзякуючы клоптам і падтрымцы Савецкай улады, атрымалі сярэдняю адукацыю, пазней скончылі інстытуты. Цяпер браты шчыра і сумленна працуюць настаўнікамі ў розных школах раёна. І падобных прыкладаў у Дзяніскавічах вельмі шмат. Больш таго, калгаснікі ганарачна і сваімі вучонымі: доктарскія і кандыдацкія дысертацыі абаранілі І. Кляўчэня, А. Кляўчэня, А. Гардзей і іншыя ўраджэнцы гэтай вёскі.

Але не толькі правам на адукацыю так шырока карыстаюцца жыхары Дзяніскавіч. У вёсцы працуе ўчастковая бальніца, састарэлым калгаснікам выплачваюцца пенсіі. Зразумела, за сваё шчасце трэба было змагацца. І дзяніскаўцы, не шкадуючы жыцця, па-геройску ваявалі на фронце і ў партызанскіх атрадах. Дзейнічала ў вёсцы падпольная камсамольская арганізацыя. Юныя змагары ўзарвалі лесазавод і танцпляцоўку, на якой весяліліся п'яныя гітлераўцы і паліцаі. Разлітаваныя карнікі расстралялі некалькі калгасных сем'яў, спалілі іх хаты. З франтоў Вялікай Айчыннай вайны да роднага парога не вярнуліся дзесяткі дзяніскаўцаў. У цэнтры вёскі ім пастаўлены велічны помнік, і ніколі каля яго не вянуць вянкi, жывыя кветкі.

Гэты строгі і велічны помнік стаіць акурат наўзбоч вясковай плошчы, і, праходзячы міма, у вялікім смутку схіляюць галовы калгаснікі, замаўкаюць гаманлівыя піянеры. А побач — школа. Светлая і прасторная, узведзеная па сучасным праекце. Не без гонару настаўнікі паказваюць вучэбныя кабінеты, сталаўку, музей У. І. Леніна. Вучні старэйшых класаў пахваляліся, што да дня Савецкай Канстытуцыі падрыхтавалі святочны канцэрт, з якім выступіць перад сваімі бацькамі. Рэформа школы, адчуваецца, выклікала ў педагогаў вялікі энтузіязм. Іх галоўны сённяшні

клопат — выхаваць у дзяцей сацыяльную актыўнасць, пацудоў калектывізму, што з'яўляецца асновай маральнага здароўя грамадства, важнейшай рысай сацыялістычнага ладу жыцця.

Шчаслівы лёс вёскі Дзяніскавічы—з'ява тыповая наогул для ўсяго Ганцавіцкага раёна. Куды ні пойдзеш, усюды на Палессі бачны радасныя перамены. На асушаных балотах вырастае сучасны саўгас «Адраджэнне», які робіць першыя крокі і ўжо мае значныя здабыткі ў вытворчасці мяса, малака, збожжа. Тут жа, на Ганцаўшчыне, у пойме ракі Лань пабудаваны рыбгас «Лактышы». Цяпер, дарэчы, вядзецца асенні адлоў рыбы, і прадукцыя гаспадаркі паступае на сталы працоўных Мінска, Брэста, іншых гарадоў рэспублікі. Непазнавальна змяніліся за апошні час і самі Ганцавічы. На яго ўскраінах выраслі жылыя мікрараёны, прамысловыя прадпрыемствы. Пад яркімі, непагаснымі промянямі Асноўнага Закона памаладзела, расквітнела і ўся палеская зямля.

Зноў жа звернемся да канкрэтных прыкладаў і фактаў, якія найбольш будучыя ілюстравалі тэму нашай гаворкі — гарантыванага Канстытуцыяй права на адукацыю. У Дзяніскавічах, вядома, цудоўная школа, але не горшыя яны, скажам, у калгасах імя Калініна, «Першае мая», «Праўда», імя Кірава, саўгасах «Бальшавік», «Адраджэнне». У саміх Ганцавічах працуюць тры школы і вучылішча механізацыі, якое рыхтуе меліяратараў, будаўнікоў. Выдатны падарунак атрымалі ў наступным годзе дзеці хлебарабаў калгаса «Сцяг Леніна» — для іх гасцінна адчыніцца дзверы новай школы на 320 месцаў. У вёсках Ганцавічы і Чудзін неўзабаве таксама пачнецца ўзвядзенне тыпавых школ.

Менавіта за гэты паказчык—будаўніцтва школ, — расказаў днёмі загадчык райана Андрэй Лукіч Місюра, — нашаму раёну прысуджаны Чырвоны сцяг Міністэрства асветы СССР. Высокая ўзнагарода, безумоўна, нас, настаўнікаў, да многага абавязвае. У сувязі з рэформай школы асабліва ўзраслі патрабаванні да працоўнага выхавання школьнікаў. І, трэба зазначыць, у гэтым напрамку ўжо зроблена нямаля. На кааператыўныя сродкі ў вёсцы Агарэвічы створаны вучэбна-вытворчы камбінат, дзе штогод праходзяць навучанне больш як 400 юнакоў і дзяўчат. Тут яны могуць атрымаць такія прафесіі, як шафёр, муляр, тынкоўшчык, швачка, прадавец і іншыя.

І гэта, зразумела, правільна, што рэформа школы нацэлена, перш за ўсё, на выхаванне ў падрастаючага пакалення любові да працы, унутранай патрэбы ў ёй. У школьных «калектывах складваюцца новыя, сацыялістычныя якасці людзей, адносіны калектывізму. Няма праваў без абавязкаў, няма і абавязкаў без праваў. І наш галоўны абавязак, наш галоўны клопат—усе сілы аддаваць Радзіме.

Віктар ГАРДЗЕЙ.

ІЛЮСТРАЦЫІ ДА НЕЎМІРУЧАГА «ФАЎСТА»

У 1976 годзе выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціла асобнай кнігай трагедыю Е. В. Гётэ «Фаўст». Выданне гэтай адрэзкі стала бібліяграфічнай рэдэнацыяй. І не толькі таму, што на высокім ідэйна-мастацкім узроўні быў вынананы В. Сёмухам пераклад гэтай аднаго з найвялікшых твораў сусветнай літаратуры на беларускую мову. Аматыры літаратуры, а таксама спецыялісты з лікай цікавасцю сустрэлі ілюстрацыі, зробленыя вядомым мастаком-графікам А. Кашуравічам.

Афармленне «Фаўста» было адзначана вышэйшай узнагародай на рэспубліканскім конкурсе — дыпламам імя Францыска Скарыны, а на ўсесаюзным конкурсе «Мастацтва кнігі» — дыпламам першай ступені.

Цяпер зноў з'явілася магчымасць пазнаёміцца з гэтымі ілюстрацыямі. Выдавецтва «Беларусь» выпусціла камплект з шасці лістоў «Арлен Кашуравіч. Ілюстрацыі да трагедыі Гётэ «Фаўст», на якіх прадстаўлена восемнаццаць малюнкаў.

У артыкуле «Наш «Фаўст» заўчасна пайшоўшы з жыцця У. Караткевіч дае высокую ацэнку здзейснага А. Кашуравічам, зазначаючы: «...«Фаўст» па-свойму дарагі і зараз усім народам, а значыць, і нам, беларусам. І кожны знаходзіць у ім сваё, а галоўнае — сучаснае. І таму да веку настойліва будучы звяртацца да яго мастака. Бо гэта адна з самых лепшых магчымасцей выказаць сябе, сваю душу, светапогляд, свой шлях да выйсця... Мастака сапраўднага становяцца на адзіна верны шлях: пошукі «Фаўста» сваёй эпохі, «Фаўста», які адназвае на трывожныя пытанні, што стаіць перад сучасным чалавекам сваёй грамады. Такі шлях абраў і Арлен Кашуравіч».

Тэкст пададзены на беларускай, рускай і нямецкай мовах. Значнальна, што выданне гэтай з'явілася напярэдадні 35-ай гадавіны з дня абвешчання Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі.

П. ДОУНАР.

Кветкі з кнігай.

Знаёмства з пейзажамі прынакцы задавальненне. Асабліва, калі трапляеш на выстаўку, на якой пераважаюць творы менавіта гэтай жанравыя накірунку. Тады ходзіш ад карціны да карціны, ад эцюда да эцюда і быццам ловіш чуйную мелодыю песні аб Радзіме-маці, характэрнае ле краінаў, той непаўторнасці, якая, зразумела, асабліва адметная на зямлі, дарагой за маленства.

Падобная мелодыя і гучыць на выстаўцы І. Дмухайлы, якая працуе ў Палацы мастацтваў. Выстаўка юбілейна-справаздачная: аўтару споўнілася семдзесят гадоў. А гэта не толькі час важкіх мастакоўскіх набыткаў, але і пэўных падгульненняў. Што ж, І. Дмухайлу ёсць з чым трымаць справядзачу перад аматарами мастацтва.

Пры Гомельскай абласной арганізацыі Саюза мастакоў БССР ініцыяна працуе маладзёжнае аб'яднанне. Яго члены падарожнічаюць па родным краі, наведваюць прамысловыя прадпрыемствы, будоўлі, калгасы, саўгасы.

Сталі добрай традыцыяй і справядзачы творчай моладзі

Дзесяткі твораў, што ўвайшлі ў экспазіцыю, даюць поўнае ўяўленне аб яго творчасці. І. Дмухайла нямаля ўзяў ад В. Бялыніцкага-Бірулі. І найперш вярнасьць рэалістычным традыцыям у спэцыфічным прыгажосці наваколля, схільнасць да наларытных фарбаў, умёнае пра характэрнае прыроды перадаваць самыя патэемныя думкі і пачуцці чалавека, яго настрой.

Паэзія паўсядзённасці гучыць у такіх творах І. Дмухайлы, як «Сярод бяроз», «Лён», «Вячэрні промень», «Вясна», «Блакітная цішыня», «На прасторах Брэстчыны», «Беларускія далі» і іншыя. Нямаля на выстаўцы нацюрморты — гэта тансама жанр, якому аўтар надае значную ўвагу ў сваёй творчасці.

Г. КАСЦЯН.

перад землякамі. На гэты раз яны трымаюць мазырскі жывавісец В. Сідоркін і майстар габелена З. Ландзін з Гомеля — персанальныя выстаўкі іх работ адкрыліся ў абласным цэнтры.

А. ШНЫПАРКОУ.

У ІМЯ ЧАЛАВЕКА

Так называецца тэматычны паказ кінафільмаў, які пачаўся ў гарадах і сёлах рэспублікі. Ён прысвечаны сямі гадавіне з дня прыняцця новай Канстытуцыі СССР.

У праграму паказу ўключаныя хранікальна-дакументальныя і навукова-папулярныя стужкі «Наш Асноўны Закон», «Свята сацыялістычнай дэмакратыі», «Рух мільянаў», «Край, што імкнецца ў будучыню», «Чалавек — грамадству, грамадству — чалавек», «Кожную працу блаславі ўдача...», «Галоўны педасвет краіны», «У імя дабра чалавецтва», «Партыйны падыход», «Хлебаробскаму роду няма пераводу», «За радком пастанова», «Дзе нараджаецца раница», «Сервіс — слова вяс-

новае», «Бюджэт рабочай сям'і», «Фанты, правяраныя жыццём» і многія іншыя. Усе яны адлюстроўваюць завабываючы сацыялістычнага ладу, практычнае ажыццяўленне правоў і свабод савецкіх грамадзян, гарантываных Канстытуцыяй, расказваюць пра жыццё і працу нашага грамадства...

Выбары ў вышэйшы орган дзяржаўнай улады ў нашай краіне — вялікая агульнанародная ўрачыстасць.

Масква, 2 сакавіка 1984 года. У гэты значнальны дзень у Ірамлёўскім Палацы з'ездзіў адбылася сустрэча выбарчына Куйбышўскай выбарчай акругі сталіцы з Генеральным сакратаром Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі

Савецкага Саюза таварышам К. У. Чарнениам. Як канкрэтную праграму дзейнага ўспрынялі ўсе савецкія людзі выступленне кіраўніка партыі. Яно атрымала аднадушнае адраўненне, якое зноў прадманстварвала маналітнае адзінства партыі і народа. Аб усім гэтым і расказвае хранікальна-дакументальны фільм «Воля народа».

З вялікай цікавасцю глядзіць у гэты дзень таксама новал дакументальная стужка «Ад ўсяго сэрца». Герой яе — людзі рознага ўзросту і прафесій, якія прымаюць актыўны ўдзел у папаўненні Савецкага фонду міру.

Р. КАРОТКІ.

АДНЫМ ЖЫЦЦЁМ З НАРОДАМ, ПАРТЫЯЙ, КРАІНАЙ

МЫ — ПАМОЧНІКІ ПАРТЫ

З часу Першага ўсесаюзнага з'езда савецкіх пісьменнікаў прайшло паўвека. Наша грамадства, як вядома, не спыняла і не замаруджвала сваю ходу наперад. Былі чарговыя з'езды пісьменнікаў — як вехі гісторыі шматнацыянальнай савецкай літаратуры. Нядаўні ж юбілейны пленум Саюза пісьменнікаў СССР, як высокапрадстаўнічы форум, па сваёй важнасці і значэнні варта параўнаць са з'ездам. Ён не толькі для нас, пісьменнікаў, але і для сумежных творцаў мастацтва і культуры — кампазітараў, майстроў жывапісу, артыстаў, кінарэжысёраў, мастакоў — стаў велізарнай падзеяй. Ён з'явіўся маяком-святачам, які далёка асвятляе нам шлях у моры жыцця, сучаснага, нялёгкага, бурнага творчага жыцця.

Выступленні прамоўцаў на пленуме даюць імпульс і наводзяць на творчы роздум. Усе яны змястоўныя і ўдумлівыя. Але асабліва хочацца адзначыць глыбокую, натхняльную прамову Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР К. У. Чарненкі. Яна прасякнута партыйным клопатам нашага роднага ЦК

КПСС аб літаратуры, аб мастацтве і культуры.

Так, у цэнтры нашай літаратуры — чалавек працы, актыўны будаўнік сацыялізму. Напамінушы, што на Першым пісьменніцкім з'ездзе размова ішла аб прызнанні літаратуры ў сацыялістычным грамадстве, аб яе ролі ў выхаванні новага чалавека, аб грамадзянскім абавязку літаратара, таварыш К. У. Чарненка сказаў: «Пісьменнік павінен навучыцца актыўна выкарыстоўваць вялікае права, якое прадаставіў яму сацыялізм. Права непасрэдна ўдзельнічаць у будаўніцтве новага жыцця, быць строгім судзеёй усяго коснага, аджыўшага, усталяваць сваім мастацтвам сапраўдны гуманізм, высокія ідэалы сацыялізму. Такі, па сутнасці, палітычны сэнс сацыялістычнага рэалізму — асноўнага мастацкага метаду нашай літаратуры, мастацтва».

Нас, пісьменнікаў, называюць памочнікамі Камуністычнай партыі. Так было, так ёсць і так будзе. Мы дапамагалі выхоўваць людзей у камуністычным духу і надалей будзем вернымі праўдзе жыцця і сацыялістычным ідэалам.

Іван ГРАМОВІЧ.

ДА НОВЫХ ВЫШЫНЬ

Пяцьдзесят гадоў прайшло з часу Першага ўсесаюзнага пісьменніцкага з'езда. Цяпер мы можам ганарыцца нашымі здбыткамі. Трэба было ў гады першых пяцігодкаў — літаратура пайшла на рыштаванні, надышлі грозныя дні Вялікай Айчыннай — яна апранула салдацкі шынель і смела крочыла ў агні баёў з фашызмам. І яна разам з народам перамагла.

Была яна аптымістычнай і тады, калі пасля вялікай Перамогі прыйшлі мы на руіны і папалішчы, калі залечвалі цяжкія раны вайны.

Заўсёды і ўсюды была яна разам з народам, воінам і стваральнікам.

На юбілейным пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў СССР 25 верасня ў Маскве Генеральны сакратар ЦК КПСС, Старшыня Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыш К. У. Чарненка гаварыў аб задачах і патрабаваннях партыі да творчай інтэлігенцыі. Гэта — высокая ідэйнасць, грамадзянскасць і высокі ўзровень мастацкага майстэрства. У яго прамове была падкрэслена таксама такая неад'емная рыса нашай літаратуры, як публіцыстычнасць. Яна павінна быць вострай зброяй у барацьбе з ва-

рожай ідэалогіяй. Гэта вельмі важна ў наш трывожны час, калі сілы імперыялізму рыхтуюцца распачаць атамную вайну.

У прамове таварыша К. У. Чарненкі была звернута ўвага творчай інтэлігенцыі на важнасць распрацоўкі ваенна-патрыятычнай тэмы, якая адзірае вялікую ролю ў выхаванні маладога пакалення савецкіх людзей.

Успомнім, на чым выхоўваліся мы, удзельнікі Вялікай Айчыннай. «Як гартавалася сталь» М. Астроўскага, «Разгром» А. Фадзеева, «Жалезны паток» А. Серафімовіча і іншыя патрыятычныя кнігі лепшых савецкіх празаікаў і пэстаў знаходзілі прастрэсленымі ў воінаў побач з партыйнымі і камсамольскімі білетамі.

Наша партыя, наш народ робяць усё, каб адвесці ад чалавецтва пагрозу ногей вайны.

Стаць на вярце міру, быць актыўнымі будаўнікамі сацыялістычнага грамадства, усімі сродкамі мацаваць магучасць нашай Радзімы — найпершы і галоўны абавязак савецкіх пісьменнікаў. Да гэтага нас заклікаюць партыя і ўвесь савецкі народ.

Рыгор НЯХАЙ.

ВЫСОКАЯ МІСІЯ ПІСЬМЕННІКА

Урачыста была адзначана знамянальная дата — пяцідзесяцігоддзе Саюза пісьменнікаў СССР.

Ярка, змястоўная прамова на юбілейным пленуме праўлення Саюза пісьменнікаў Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР Канстанціна Усцінавіча Чарненкі стала надзеянай праграмай для кожнага творчага работніка.

У наш асабліва бурны час навукова-тэхнічнага прарэсу, у час вострых, бескампрамісных бітваў на ідэалагічным фронце надзвычай высока павінна ўздымацца місія мастака. Ворагі сацыялізму штодзённа, не грэбуючы самымі бруднымі метадамі, усяляк распінаюцца, каб атруціць сямнасць савецкага чалавека, аслабіць маральна-палітычнае

адзінства народаў нашай шматнацыянальнай Радзімы, якое вытрымала сама жорсткае выпрабаванні. І савецкая літаратура павінна быць бескампраміснай у гэтай барацьбе з нашымі ідэйнымі праціўнікамі, рашуча і паслядоўна сцвярджаць і адстойваць нашы сацыялістычныя ідэалы, несці ў сабе вялікі выхаваўчы зарад.

На юбілейным пленуме ішла заклапочаная гаворка і пра актывізацыю нашай публіцыстыкі. Так, нам, пісьменнікам, трэба часцей выступаць на старонках перыядычнага друку, па радыё і тэлебачанні, бо ад нас чакаюць удумлівага, хваляючага слова па розных пытаннях нашага гаспадарчага, грамадскага, культурнага жыцця. Гэта — і вялікі гонар, і высокая адказнасць.

Міхась ПАРАХНЕВІЧ.

ПА ЗАГАДУ СЭРЦА

Народнасць нашага сцэнічнага мастацтва... Вось асноўны клопат усіх, хто мае дачыненне да творчасці — ад пісьменніка-драматурга і да выканаўцы эпизодычнай ролі. Народныя жыццёвыя характары, па-народнаму маляўніча і вобразная мова, народнае разуменне абавязку і прызнання чалавека, народная ацэнка зробленага кожным з нас, народная маральная патрабавальнасць — ці не гэтым прасякнута і лепшыя спектаклі купалаўскага тэатра! Адаючы даніну пашаны ветэранам беларускай вёскі, людзям, на чыю долю выпала несці цяжар такой складанай перабудовы сельскага жыцця

на калектыўных асновах, ваенных выпрабаванняў, выхавання моладзі ў разбураным акупантамі краі, мы паглыбляемся ў драматургічны свет А. Дударова — «Вечар». І тое ж народнае разуменне патрыятычнага подзвігу савецкага чалавека, салдата на перадавой лініі змагання за гонар і незалежнасць нашай сацыялістычнай Бацькаўшчыны — спектакль «Радзіма» па п'есе таго ж аўтара. Менавіта народнасць і партыйнасць спрыяюць доўгаму сцэнічнаму жыццю на нашых падмохах п'ес К. Крапівы, А. Макаёнка, І. Шмакіна, І. Чыгрынава...

Выступленне таварыша К. У. Чарненкі

на юбілейным пленуме Саюза пісьменнікаў СССР ахоплівае шырокае кола творчых пытанняў і дае праграмныя ўказанні для ідэйна-мастацкага ўдасканалення ўсёй дзейнасці нашай творчай інтэлігенцыі. Мы адказваем за зробленае намі перад шматмільённай аўдыторыяй. Таму нельга нам мірыцца з творами шэрымі, распылістымі па задуме і пасрэднымі па выкананні. Уздзейнічаць на сучаснага гледача, дасведчанага і адукаванага, можа толькі сапраўды натхнёнае, змястоўнае, народнае па загаду сэрца мастацтва.

Купалаўскі тэатр пачынае новы сезон 1984-85 гг. з высокім творчым уздымам. Мастацкі савет прыкладае намаганні,

каб у рэпертуары захоўваліся лепшыя спектаклі мінулых гадоў і з'яўляліся новыя пастаноўкі, вартыя нашага часу і ўвагі нашага гледача. Нашы арыенцыры вызначаны вядомай пастановай ЦК КПСС «Аб рабоце партыйнай арганізацыі Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы». Кіруючыся гэтай пастановай, наш калектыў будзе працаваць у рэчышчы натхняючай праграмы павышэння грамадскай ролі літаратуры і мастацтва, якая так ясна акрэслена ў выступленні Генеральнага сакратара Цэнтральнага Камітэта нашай ленинскай партыі.

Павел ДУБАШЫНСКІ,
заслужаны артыст БССР.

НАДЗЕЙНЫ АРЫЕНЦІР

Працаўнікі Століншчыны, як і ўсе савецкія людзі, жывуць у гэтыя дні пад уражаннем дзвюх знамянальных падзей: узнагароджання за выдатныя заслугі ў партыйнай і дзяржаўнай дзейнасці па распрацоўцы і ажыццяўленні ленинскай унутранай і знешняй палітыкі, развіцці эканомікі і культуры, умацаванне абараназольнасці СССР, вялікі асабісты ўклад ва ўмацаванні міру і бяспекі народаў Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыша К. У. Чарненкі ордэнам Леніна і трэцім залатым медалём «Серп і Молат» і юбілейнага пленума, прысвечанага 50-годдзю з дня ўтварэння Саюза пісьменнікаў СССР, на якім Канстанцін Усцінавіч выступіў з прамовай.

Пленум быў юбілейным. Ды не юбілейнай была прамова таварыша К. У. Чарненкі. І не толькі пра стан сапраўды ў Саюзе пісьменнікаў СССР, пра задачы, якія стаяць перад ім, гаварыў Канстанцін Усцінавіч. У прамове кожны савецкі чалавек знаходзіць адказ на тое, як трэба жыць, працаваць, каб планы партыі знайшлі сваё паспяховае і плённае ажыццяўленне, каб наша краіна становілася яшчэ больш багатай.

Нельга не звярнуць увагу на такія словы ў прамове таварыша К. У. Чарненкі: «...творчы характар працы, творчы падыход да сваёй справы павінны сёння быць характэрнай рысай кожнага інтэлігента — аучонага або інжынера, настаўніка або ўрача. Як, зразумела, і кожнага рабочага, кожнага калгасніка, усіх, хто сумленна і самааддана працуе ў імя працвітання нашай вялікай Радзімы. А такіх людзей у нас мільёны і мільёны».

Сапраўды, творчы падыход да справы сёння, як ніколі, значыць вельмі і вельмі шмат. Калі кожны чалавек, незалежна ад таго, дзе знаходзіцца яго пастаяннае рабочае месца, будзе праца-

ваць з агеньчыкам, працягваючы асабістую ініцыятыву, натхняць іншых людзей, значыць, у канчатковым выніку плён будзе асабліва значны. Гэта ў пэўнай меры тычыцца і вялікай арміі культурна-асветных работнікаў. Усе мы — ідэалагічныя байцы. І ўсе мы ні на хвіліну не павінны забываць, што цяпер, калі з усёй вастрынёй паўстала пытанне быць ці не быць чалавецтву, калі цемрашлы ўсіх масцей арганізуюць «крыжовыя паходы» супраць Савецкага Саюза і іншых сацыялістычных дзяржаў, шмат значыць праўдзівае слова аб рэальных дасягненнях сацыялізму, аб тых гіганцкіх пераўтварэннях, што адбыліся ў краіне за гады Савецкай улады. Не менш важна паказваць і сапраўдны твар так званай «свабоднага грамадства», яго няздольнасць вырашаць сацыяльныя праблемы часу.

Нельга абмяжоўвацца толькі лекцыямі ці дакладамі на міжнароднай тэме. Гэтай справе павінна быць падначалена ўся культурна-масавая работа. Для нас тут па-сапраўднаму шырокае поле дзейнасці. Варта часцей практыкаваць выступленні агітацыйна-мастацкіх брыгад, у праграмах якіх закраліся б пытанні ідэалагічнай барацьбы, трэба смялей выкарыстоўваць у канцэртах палітычную песню, шырока праводзіць канферэнцыі чытачоў па кнігах контр-прапагандыскай праблематыкі, наладжваць выстаўкі такой літаратуры.

Заўсёды працуецца лягчэй і больш плённа, калі ў тваёй рабоце ёсць выразны арыенцыр. Гэта прамова таварыша Канстанціна Усцінавіча Чарненкі. Яе трэба ўспрымаць як праграму дзейнасці, як важны дакумент, у якім партыя ставіць актуальныя задачы, што вынікаюць непасрэдна з саміх патрабаванняў часу.

А. СТОУБА,
загадчык Столінскага раённага аддзела культуры.

ВЫХОЎВАЦЬ КУЛЬТУРУ ПАЧУЦЦЯЎ

У прамове Канстанціна Усцінавіча Чарненкі на юбілейным пленуме Саюза пісьменнікаў СССР ёсць такія словы: «...Далучэнне чалавека да мастацкай культуры, эстэтычнае выхаванне дае трывалыя вынікі, калі яно пачынаецца з малых гадоў...»

Уся практыка Рэспубліканскай школы-інтэрната па музыцы і выяўленчым мастацтвах імя І. Ахрэмчыка, якой ужо больш як дваццаць гадоў, нібы пацвярджае гэтыя словы.

Кожную вясну ў пошуках сваіх будучых выхаванцаў раз'язджаюцца нашы педагогі па гарадах і сёлах рэспублікі. Яны праслухоўваюць сотні хлопчыкаў і дзяўчынак, праглядаюць тысячы дзіцячых малюнкаў, каб знайсці сярод дзяцей, па-сапраўднаму захопленых музыкай і мастацтвам, па-сапраўднаму здольных хлопчыкаў і дзяўчынак.

Сёння ў школе-інтэрнаце больш як 400 навучэнцаў з усіх куткоў рэспублікі ў класах віяланцэлі, фартэпіяна, струнных і духавых інструментаў, цымбалаў, скульптуры, жывапісу — авалодваюць таямніцамі высокага мастацтва.

У школе створаны ўсе ўмовы для творчай работы і развіцця таленту — пасучаснаму абсталяваны класы-кабінеты, мастацкія майстэрні, музычныя класы, ёсць канцэртная зала, багатая бібліятэка.

Музыка і выяўленчае мастацтва ў школе крочаць побач. Юныя музыканты факультатыўна вывучаюць гісторыю жывапісу, ходзяць на выстаўкі, наведваюць мастацкія майстэрні. А будучыя мастакі не прапускаюць справаздачных кан-

цэртаў музычнага аддзялення, наведваюць заняткі клуба юных музыкантаў.

У школе паспяхова працуюць два калектывы, якія носяць званне «Узорны дзіцячы мастацкі калектыў», — хор і камерны аркестр. Яны часта выступаюць па радыё і тэлебачанні, выязджаюць са справаздачнымі канцэртамі ў іншыя рэспублікі. Юныя мастакі актыўна ўдзельнікі выставак, якія праводзіліся не толькі ў Мінску, а і ў Маскве, Рызе, у замежных краінах, такіх, як Фінляндыя, Гана, Мазамбік, Японія, Галандыя, Мексіка, Балгарыя.

Не магу не ўспомніць пра нашых выпускнікоў, якія абралі шлях прафесійных музыкантаў і мастакоў. Сярод іх Валяціна Каламейчук, якая скончыла нашу школу з залатым медалём і паступіла ў Ленінградскую кансерваторыю. Закончыў Маскоўскую кансерваторыю наш былы выпускнік Ігар Капачэўскі, былая наша навучэнка Святлана Гарбунова сёння вядомы скульптар, ёй сёлета было прысвоена званне лаўрэата прэміі Ленінскага камсамола Беларусі.

Так, магчыма, не ўсе нашы навучэнцы стануць музыкантамі, мастакамі, скульптарамі. Але ў нашай школе яны спасцігаюць свет прыгожага, тут у іх выхоўваюць культуру пачуццяў, без чаго нельга выхаваць чалавека-патрыёта, чалавека-грамадзяніна.

А. ФІЛІПОВІЧ,
дырэктар Рэспубліканскай школы-інтэрната па музыцы і выяўленчым мастацтвах імя І. Ахрэмчыка.

1.

Выступаць, гаварыць і пісаць пра Валянціна Таўлая мне дае права не так асабістае знаёмства з паэтам, як пазнейшая працяглая праца над вывучэннем яго жыцця і творчасці. Знаёмства наша было кароткае (менш чым год) а на шляху да збліжэння стаяла некалькі перашкод: бар'ер узросту (восем гадоў), бар'ер літаратурна-творчага стажу (гадоў ваёмнаццаць), нарэшце далікатны бар'ер балючай памяці вайны з яе незагойнымі ранами, свежымі магіламі, якіх лепш было не кранаць, як і рабочых таямніц партызанскага разведчыка, якім нядаўна быў Таўлай. Сёння адважваюся прыгадаць пару здарэнняў, якія мне памятаюцца, хоць, верагодна, яны не маюць ні прынцыповай навізны, ні сенсацыйнага гучання. Памятаюцца яны мне, бо стымулявалі і ў нейкай меры накіроўвалі доўгі, расцягнуты на шмат гадоў пошук матэрыялу для грамадзянскай і літаратурнай біяграфіі паэта.

Перш чым пазнаёміцца з В. Таўлаем, я пачуў пра яго мужае жыццё рэвалюцыянера-палітвязня і партызанскага сувязнога ад Янкі Брыля, да якога заходзіў, калі вучыўся ў Мінскім педінстытуце (1945—1949), па праву зямляцтва і партызанскай дружбы.

Інстытут размясціўся часова ў адным ацалелым будынку сярэдняй школы на сённяшнім Ленінскім праспекце насупраць радыёзавода (цяпер той будынак адышоў да політэхнічнага інстытута). Тады на школьным двары стаяла некалькі баракаў, прыстасаваных пад студэнцкі інтэрнат. Немцы чамусьці забудавалі баракі многія двары на галоўнай вуліцы горада: імі быў заняты двор інстытута фізікультуры і рэспубліканскай партшколы, двор Акадэміі навук. Відаць, недзе ў рэйку па плане «Барбароса» былі нарыхтаваны кампаненты — дашчаныя панелі, вокны, дзверы, — якія можна было хутка ператварыць у жыллё на захіпленай вермахтам «жыццёвай прасторы». Збудаванні былі прымітыўныя і нікчэмныя, як і «новы парадок», з ласкі якога яны трапілі на спакутаваную зямлю Беларусі. Збітыя з драўляных шчытоў каркасы ўяўлялі сабой прыземістыя двухкатныя ангары, падзеленыя на адскі дашчанымі пераборкамі з вузкімі дзвярыма пасярэдзіне. На праходзе ў кожным адсеку стаяла жалезная печка-буржуйка, а паабал паходу, як частакол, тырчалі спінкі вузкіх металічных ложкаў з панцырнымі сеткамі.

Студэнтам, асабліва прыездным, жылося тады цяжка, не выратоўвала нават маладосць. Свае сціплыя жыццёвыя патрэбы і мажлівасці студэнты рэалізавалі амаль цалкам на галоўнай вуліцы: у кнігарнях куплялі кнігі, у кіёсках — газеты, у прадуктовых магазінах, калі заводзілі грошы, набывалі нерэгламентаваныя прадукты, пераважна рыбныя ды раслінныя кансервы. Збочыўшы на Камароўскі рынак, можна было купіць з-пад палы і «цагліну» хлеба, а то і свіную тушонку і сякага-такага «юнаўскага» шмоцця. Па галоўнай вуліцы вялі шляхі ў тэатры і кіно, на вакзал і ў лазню. Таму і штурвалі чародамі па гэтай трасе, абмінаючы груды друку, студэнты. Хадзілі пехатою, бо трамвай звычайна былі перапоўнены: улезшы ў сціжму, можна было вельмі проста выскачыць з вагона «чысценькім» без гадзінніка і бумажніка. Так аднойчы і здарылася са мной, калі я надумаў хутчэй дабрацца да Фрунзенскага райкома, каб стаць на партыйны ўлік. У кабінце інструктара абмацаў усе кішэні — пуста. Ад нечаканасці я засмяяўся. А жанчына-інструктар вытрашчыла на мяне спалоханыя вочы: «Упершыню бачу такога, каб страціўшы партыйныя дакументы — смяяўся! Ну і ну! Партызан!». Яна не ўлавіла, што гэта быў нейкі смехаплач, выбух адчайнай злосці на свет і на сваё бяссілле даць здачы нягодніку. Мне хацелася крычаць: «Што ж гэта дзеецца, людзі добрыя! Така вайна прайшла, столькі ахвяр прынесена, столькі святасцей аб'явілася, столькі зорак надзеі заззяла, а тут нейкія плюгаўцы кішэні ў былых партызан ачышчаюць. Акупантаў вытурнылі, а сваіх вошай выпрудзіць не можам!..» Не маючы магчымасці выкрычацца, я смяяўся...

Навучаны тым здарэннем, я палюбіў хадзіць па Мінску пехатою. І вось аднойчы, ідучы ў бок Круглай плошчы, здалёк заўважыў на супрацьлеглым баку вуліцы Янку Брыля, які ішоў насустрач з незнамым мне чалавекам і нешта гаварыў яму, прыгінаючыся і навісаючы над ім, нібыта бацька над падлеткам-сынам. Ад Брыля мне даводзілася па-

чуць многа цікавых фактаў з літаратурнага жыцця. Гэтыя звесткі дапамаглі чытаць і вывуджваць падтэксты ў інфармацыі, змешчанай на старонках перыядычнага друку. Студэнту літфака карцела дачучыцца да сакрэтаў творчасці і да таямніц Парнаса. Не прапуская я ніводнай аказіі, калі можна было забегчы да Брыля дамоў ці пры выпадку запініць, сустрэўшы выпадкова, ды распытаць пра літаратурныя навіны, даведацца пра назначаныя сходы ў Саюзе пісьменнікаў.

І гэты раз я пашыбаваў напярэсці Янку. Павітаўшыся, ён пазнаёміў мяне са сваім субяседнікам. Гэта быў Таўлай, той самы Таўлай, пра якога я ўжо чуў нямала захопленых слоў майго друга. Зразумела, што ў думках мы кожнаму новаму пазнаёму заочно герою стварам адпаведную гераічную паставу, не-

на: «Добры дзянёк!». Не быў бы то «заходнік» (лабарантка не зусім зграбна спрабавала падлашчыцца да мяне). І ўважлівы: ніколі не праміне пагаварыць пра жыццё. Калі ты ў клопаце, — разважыць, падбадзёрыць. Але і пастаяць за калектыву умею. Уладзіслава Францаўна, дырэктар, усё нервуецца, хоча, каб хутчэй зрабілі экспазіцыю, завялі картатэку, распісалі дакументы, экспанаты. Адчыніць музей спяшаецца. Таўлай дык зусім ужо знябыўся ў камандзіроўках — то ў Вільнюс, то ў Гродна, то яшчэ куды, да нейкіх прыватных калекцыянераў ездзіць, выпрошвае кнігі, здабывае рэчы. Ды і ўсе мы працуем не разгінаючыся: Алеся Александровіч, яна Купалу да драбніц ведае, асабіста была знаёмая, шчыруе ўсё, але Уладзіслава Францаўна цяжка дагадзіць. Ёй усё мала. Пад настрой робіць разгоны.

Уладзімір КАЛЕСНІК

Э С Э

ват выгляд. З расказаў Брыля я ўяўляў Таўлая такім мужчынстым таварышам, а перада мной аказаўся някідкі з выгляду чалавек, апрануты ў фрэнч, перашыты няведма з якой вайскавай ці цывільнай вопраткі, у руках яго быў панашаны руды цыратавы партфель, на галаве кепка з даўгаватым «заходнебеларускім» брылём. Выглядаў чалавек стандартна — такі сабе вясковы настаўнік ці калгасны бухгалтар. Толькі твар, бледны твар, з выразам затоенага смутку ці пакуты выдаваў нейкую схаваную таямніцу. Я быў ужо дастаткова абцёрты чалавек, каб слепа не даяраць знешнасці і не ацэньваць людзей па вонкавым выглядзе. Колькі разоў, бывала, што зухаваты выгляд меў адпеты базалівец, фанфарон ці пустьальга, і наадварот.

Я неяк адразу пачаў асацыяваць выгляд Валянціна Таўлая з маім задзіўным партызанскім сябрам Мікалаем Парэцкім. Мы амаль год, ажно да ягонага трагічнай смерці, спалі пад адной коўдрай на нарах у зямлянцы. Коля «за польскіх часоў» колькі год адседзеў у турмах «за палітыку», быў падкаваны ў марксізме, добра разбіраўся ў жыцці, але не ганарыўся ні сваімі ведамі, ні вопытам, ні сваімі заслугамі, трымаўся проста, адкрыта, да людзей ставіўся зычліва, з гумарам прымаў чалавечыя слабасці, быў дасціпны, але не злосны, ніколі не павышаў голасу, заўсёды ўтрымліваў гаворку на сцішаным мяккім барытоне. Спакойны і нягучны голас Таўлая выдаўся мне нейкім дзіўным далёкім рэхам майго незабыўнага сябра, што загінуў у вельмі цяжкім для нас баі, калі з сямі чалавек нашай зводнай дыверсійнай групы ацалела толькі тры, а непараненым выйшаў адзін, таксама мой блізкі сябра Косця Балабановіч, які і выратаваў двух астатніх недабітых.

Групу абкружыла ў час днёўкі на хутары Міранка нейкая франтавая часць, што адпачывала ў Міры, і атрав паліцыі з двух гарнізонаў. Ад таго бою пакутаваў ува мне жудкі ўспамін, адчайнае жаданне смерці, застацца разам з сябрамі. Халоднае здранцвенне апанавала мною, і я, па натуре нявытрыманы, халодна і зацята вёў прыцэльныя агонь, як на стрэльбішчы, покуль боль у руцэ і назе не вярнуў мяне ў стан нармальнага страху. Божа, што гэта былі за хлопці! Эліта атрада, смелыя, знаходлівыя, а сябры — не разлі вадою: Коля Парэцкі, Міша Мажэйка, Коля Паравоз і Гаўрош атрада пятаццацігадовы вяселун і забіяка Пейка Навумчык.

Неяк пахвалылася, прыгадаў я, наша інстытуцкая лабарантка, паддобрываючыся, каб я размалаяваў насценную для кабінета літаратуры, што працуе па сумяшчальніцтве малодшым навуковым супрацоўнікам у музеі Янкі Купалы. І працаваць там куды цікавей, чым тут, у інстытуце. Там усюму задае тон паэт Валянцін Таўлай, намеснік дырэктара па навуковай рабоце. Такага знаўцы літаратуры тут, у педінстытуце, няма (вядома, беларускай літаратуры, — укладаня яна). Высокаадукаваны, разумны і культурны чалавек! А ветлівы! Нават вітаючыся звяртаецца да цябе далікат-

Раз наляцела і на Таўлая, на сваім хачелася паставіць, дык кажа на яго — маруднік! А ён не стушаваўся, спакойна і разважліва гаворыць, што спешка ў такой адказнай справе нічога добрага не дасць. І на жарт хоча звесці прэтэнзіі Уладзіславы Францаўны, польскую прымаўку прыгадае: «Со пагле—ло ро джале». Уладзіслава Францаўна яшчэ больш распальваецца: «Ад гэтай Таўлавай маруднасці я хутка зацяжараю!» Тады ён паглядзеў на яе сур'ёзна і стаючы адказаў: «Прашу не думаць, што музей Янкі Купалы — ваш уласны хутар...» Уладзіслава Францаўна не чакала такога: расплакалася, а потым пачала смяяцца праз слёзы. Памірыліся. Але ўжо яна яго абыходзіць. А я ж у Мінску нават самы высокія начальнікі баяцца. Калі пойдзе чагосьці дамагацца для музея, то не выйдзе з кабінета, пакуль не атрымае таго, па што прыйшла.

Неўзабаве я меў прыемнасць пазнаёміцца з удавой Янкі Купалы асабіста. Гэта была разумная і зычлівая жанчына, інтэлігентка старой даты, з тых бясконца ахвярных, але і практычных натур, што ведаюць цану дабра і дабро патрабавальнасці. Зрывалася тады, відаць, таму, што да стрэсавых станаў даводзіла яе чыноўніцкая валакіта і абыякаваць, інерцыя, якую трэба было перамагачь, каб аберагчы імя і спадчыну Купалы. Таўлай глыбока паважаў цёцю Уладзію за нястомную энергію, шчырую душу і адданасць памяці вялікага песняра. Яшчэ тады, не зваючы ўсёй падаплёкі, я ўсё ж прымаў расказы лабаранткі з натуральнай засцярогай: ведаў, што ў падобных выпадках расказчыкам хочацца згусяць фарбы, давесці рабочы канфлікт да эфекту сенсацыі. Так яно і было.

Неўзабаве я сам дасведчыў чуласці Уладзіславы Францаўны. Даведаўшыся, што ў мяне «матэрыяльная праблема», яна заказала мне аформіць стэнд, і хоць я, напэўна, уступаў мастакам-прафесіяналам, але мой экспанат быў прыняты і вісеў у экспазіцыі музея.

Прыгаданае і пачутае неяк нечакана панесла мае думкі, і я злавіў сябе на тым, што не сачу за гаворкай, якую вядуць Брыль з Таўлаем. Толькі зафіксаваў падсвядома, што яны працягваюць сабе размову як ні ў чым не бывала. Значыць, не лічаць мяне чужым ці лішнім тут чалавекам. Апамятаўшыся, я хутка пачаў уваходзіць у сэнс іхняй гаворкі. А гаварылі яны пра блізкую і мне справу. Для іх яна з моманту вызвалення Беларусі стала справай жыцця — літаратуралі Размову пра навінкі літаратуры ў пасляваенным Мінску можна было пачуць дзе хочаш — напрыклад, у чарзе па піва, якое толькі ўваходзіла ў побыт як сімвал мірных мужчынскіх вычыак. Людзі інстынтыва чулі, што мастацкае слова, нават калі яно расказвае пра вайну, выступае яе адмаўленнем, нясе ў сабе дух міру, увабляе духоўныя каштоўнасці і здаровыя чалавечыя патрэбы. Прафесія пісьменніка належыць да ліку

самых гуманных, у мірныя дні яе прэстыжнасць натуральна ўзрастае.

Мяне крыху збятэжыла акалічнасць, што ў размове Таўлая з Брылём мне выпала роля слухача, а гаворка ж ішла пра партызан, абмяркоўвалася адлюстраванне партызанскай барацьбы ў апавяданнях аднаго прызнанага літаратара. Я, на жаль, не паспеў прачытаць гэтую кніжку. А Таўлай, як аказалася, рыхтаваў на яе рэцэнзію. Тут ён прыгадаў ляпусы аўтара, які не пайшоў ад жыцця, а ўхітрыўся ілюстраваць модныя схемы і навідумляў «сем бочак арыштантаў» — дурнаватых і нягеглых немцаў напавал білі старыя вясковыя дзяды, радуючы сваіх бабuleк. Распаліў Таўлаеву іронію загалюны твор зборніка, які аўтар назваў нарысам, значыць творам дакументальным. Стварыў жа ён там панегірычны аўтапартрэт: намалаяваў сябе гэтакім народным бардам, які паважна сядзіць на берэзе ляснага возера, у грамадзе партызан. Зборня просіць «песняра» прамовіць вершамі. Той адзваецца... Таўлай прывёў некалькі адыёзных радкоў з таго вершаплёцтва:

Часова вораг перамог,
Дый то, сабе зламаўшы шыю.

Востра, дасціпна іранізаваў Валянцін Таўлай, падкрэсліваючы інтанацыяй недарэчнасці, а Янка Брыль падхопліваў яго парадыйныя запевкі і працягваў. Атрымліваўся творчы хаўрус імправізатараў. У абодвух было закрэслена пачуццё пісьменніцкай і партызанскай годнасці. Ремеснік, вершаплёт прыніжаў народны подзвіг, ператвараў народную вайну ў фарс, не разумеў, што абясцэньваліся ж пакуты і ахвяры, вульгарызавалася ідэйная сіла антыфашысцкага руху.

Смелыя Таўлаевыя ацэнкі прыйшліся мне даспадобы, у іх адкрывалася прынцыповасць натуры, ільвіныя кіпці партыйнага публіцыста, актыўнага ўдзельніка турэмных дыскусій, прамоўцы на славурым судовым працэсе «Малой грамады». Я пачуў у яго пазіцыі паталенне ўласным сумненням. Нядаўна мяне ўгаварылі выказацца на студэнцкім дыспуте пра іншую літаратурную навінку, якая прэтэндавала на шэдэўр. Атрымалася разнаснае выказванне. І хоць мяне падтрымаў нават нехта з выкладчыкаў, але на душы застаўся нейкі цяжар вінаватасці. Думалася: а ці добра воль так уедліва вытыкаць хібы пісьменнікам, якіх засталася ў нас пасля ліхалецця не бо ведама колькі? Пазіцыя Таўлая і Брыля ўлэўнівала мяне, што рабіць гэта, як ні прыкрэ, неабходна, калі ў нас баліць душа за родную літаратуру. Неўзабаве жыццё прынесла новыя пацярджаныя слушнасці Таўлавай пазіцыі: сярод студэнтаў пайшлі гуляць дасціпныя куплеты Пімена Панчанкі, у якіх схемы сталі смешнымі пародыямі нахшталт: «Баба Агата адной качаргой угробріла тысячу немцаў».

Прымусіў мяне задумацца і водгук Таўлая на зборнік вершаў Піліпа Пестрака «За сваю Айчыну», востры водгук, крытычны, напісаны паводле суроага афарызму: «Платон мне сябра, большы сябра — ісіна».

Таўлай шчыра паважаў П. Пестрака як старэйшага таварыша па рэвалюцыйным змаганні і здольнага паэта, чые творы ён яшчэ ў «Беларускай газеце» раў папачкоўцам прымаць за ўзор, і тым не менш ён палічыў сваім абавязкам крытыкаваць Пестрака, калі не ўбачыў у яго творчага росту, пераадолення той неапраўданай звычайкі зашыфроўваць выказванні, да якой прывучылі паэта турма, пракурорскі нагляд. Таўлай адчуў патрэбу дапамагчы старэйшаму таварышу вярнуцца да манеры, у якой былі напісаны ранейшыя, больш хныя і камунікабельныя, творы. З гэтага рубяжа належала ісці далей, калі ён хацеў стаць паэтам народнага складу. Сёння мне здаецца, што варта аб'явіць названы факт прыкладам і нормай прынцыповасці літаратурных узаемаадносін. Толькі хачу, каб не думалі чытачы, што крытычныя выступленні нахшталт апошняга даваліся Валянціну Таўлаю лёгка. Ён быў натурай глыбокай, удумліва-стрыманай, не меў звычайкі хадзіць наросхрыст і зухавата кідацца навучаннімі. Сэрца паэта было асуджана лёсам на ціхую мужнасць, часта на мужае маўчанне. Мажліва, такія вострыя акалічнасці паскорылі трагічны фінал яго чалавечага быцця на белым свеце.

Тады, пры першай сустрэчы з Таўлаем, я, крыху скваню сваёй літаратурнай некампетэнтнасцю, асуджаны на ролю пасіўнага слухача, вычкваю моманту, калі ўжо можна будзе адкланяцца, забегчы ў кабінет літаратуры і пачытаць той зборнік адыёзных апавяданняў пра партызан. Мы параўняліся з будынкамі

(Працяг на стар. 6).

КРЫТЫКА, БІБЛІАГРАФІЯ

НОВАЯ КНИГА лірыкі Эдзі Агняцвет «Спадзяванне калыханак» цікавая тым, што ў ёй на мове паэзіі сцверджана галоўная для ўсіх сумленных людзей думка аб высокай вартасці жыцця і міру. Многія яе вершы адкрыта публіцыстычныя, у іх рашучае адмаўленне вайны:

Здабытчык забойнай зброі,
О ненавіснікі святла!
Дай волю іхняй страшнай
мроі —
І спаліць свет яны датла...
Людзі! З'яднаемся супраць
вайны,
Дзяцей абаронім, жыццё
абаронім!

З'яднаныя адзінай волі
сейбіты і ратаі — людзі
працы — могуць і павінны
перамагчы звар'яцелых ядзерных
маньякаў.

Публіцыстыка арганічна ўвайшла цяпер у паэтычны стыль аўтаркі, якая не так і часта піша для дарослых. Паказальны ў гэтым дачыненні верш «У таварыстве дружбы». Тут сустраліся жанчыны двух вялікіх кантынентаў, каб пагаварыць пра самае важнае, пра сённяшняю сітуацыю ў свеце. Амерыканка таксама хвалюе лёс дзяцей, будучыня краіны, хоць яны і не перажылі столькі, колькі нашы маці і бабулі ў гады апошняй вайны.

І паднялася, як гора зямлі,
Жанчына родам з вёскі
Палерні:
У сэрцы магілы не зараслі!
Хто ёй сябравак дзяцінства
верне?

Ад імя гэтай шматпакатнай зямлі, усіх беларускіх Хатыней, ад імя савецкіх жанчын, якія вынеслі на сваіх плячах неймаверны цяжар вайны, хацелася спытаць у амерыканка: ці не сорамна ім за свайго прэзідэнта?

Ім, перадавым жанчынам «разлучаных» Штатаў, было і сорамна, і балюча. За свайго прэзідэнта і за ўсіх, хто прагне ўзбраення і нажывы, ставячы пад смяртэльную небяспеку «чалавечы лёс, лёс калыханак усіх пакаленняў».

Дзеці нараджаюцца дзеля жыцця, добрых надзей і шчасця, дзеля таго, каб абнаўляць і рабіць лепшым свет. Кожную хвіліну на зямлі нараджаецца сто семдзесят два чалавекі...

Калі б яны разумелі,
бездапаможныя,
Якія цяпер часіны трывожныя,
Яны паднялі б кулачкі —
будучую сваю сілу:

Э. Агняцвет. Спадзяванне калыханак. Кніга лірыкі. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1983.

«Не для таго мы з'явіліся,
Не для таго, каб вайна нас
снасіла!»

«Дзеля жыцця» — так і называецца гэты верш пра дзіцячыя калыханкі, што кожную хвіліну абнаўляюць свет, пра дзяцей розных народаў, якім патрэбна чыстае неба, святло, матчына ласка.

Тэма барацьбы за мір узбагачаецца ў вершах Эдзі Агняцвет новымі фарбамі і адценнямі. Сцвярджаючы характэрны прыроды, дружбы, кахання, паэзія

Паўна,
у сэрцы маленькай жанчыны
Мудрасць усёй беларускай
зямлі.

Паўна,
дарогі Вялікай Айчыннай
Тут скрыжаванне ў сэрцы
знайшлі?

Заканчваецца верш шматзначна, заглядам у вечнае: «Ваша стагоддзе ідзе над стагоддзямі, кожны ваш сын — Вядомы Салдат!».

Герой-сыны абясмерцілі імя сваёй маці.

Есць у кнізе ўдалая спроба філасофскага верша («Аб зака-

Савецкія воіны, а паміж імі былі і паэты, у дні Айчыннай вайны вялі баі на суседняй з намі зямлі за Міхайлаўскае, за Пушкіна, за мір, за радзіму Купалы. Фашысцкія варвары здэкаваліся са святняў гуманістычнай культуры, замініравалі былі магілу Пушкіна.

Адкуль знайшліся ў Гётэ
Аглухлыя, аслеплыя ад
злосці?

Наведаўшы дом Л. Талстога ў Хамоўніках, паэтэса з любоўю ўзнаўляе дэталі яго аб-

абнаўлення ў прыродзе. Шчыра радуецца яна прыходу вясны, красавіку і маю, зорнаму небу, гулу наваліні («Аб вернасці», «На Мядзельшчыне», «Водгулле»). Высокаю настрою душы спрыяе адно, пачувае ад людзей ласкавае слова. Пранікнёным лірызмам прасякнуты радкі, дзе гаворыцца і пра хмарны дзень жыцця — хваробу друга, змаганне за яго выздараўленне. Сваё маленне за шчаслівы зыход хваробы яна заканчвае пажачны гулліва:

Запальчыласці клічнікі — дарую.
Маланкі — што? Яны — закон крыві,
І нават можаш палюбіць другую,
А толькі не хварэй, жыві!

У кніжцы «Спадзяванне калыханак», прызначанай для дарослых, прысутнічае непаўторны свет дзяцінства. «Дзесям — сонца!» — патрабавальна гучыць голас паэтэсы з яе старо-на. Радасць маці — малое дзіця — параўноўваецца з ясным сонейкам («Колеры Мінска»). У краіне малых жывуць фантазія, шчаслівая казка. «Яны перайначваюць сілай добра каменчыкі ў цёплыя зоры і краскі».

Знойдзем у зборніку вершы аб пісьменніцкай творчасці, малодасці, сэнсе шчасця, разважанне пра будучы — дваццаць першы — век. «Хачу, каб ты не ведаў страшных слоў: «вайна», «забойства», «зрада» — усклікае паэтэса.

Лепшыя вершы зборніка рытмічна разнастайныя, адзначаны цікавымі паэтычнымі знаходкамі. Натуральна гучыць у іх дыялог:

— Ну, што ты, Ева, гэтка зблелая?

Ты ж дома і вяслала, і смелая!
Апраўданы паўторы, песенная інтанацыя. Але, мабыць, найбольшая вартасць разглядаемай кнігі лірыкі — яе цэласнасць, мэтанакіраванасць, адпаведнасць настрою і думкам сучаснікаў. Надзённая тэма барацьбы за праўду, прагрэс і мір сівярджалася ў ёй сапраўды «на мове любові, пяшчот, калыханак».

Кніга лірыкі Эдзі Агняцвет успівае свой радок у беларускую паэтычную Ленінію. Кінакадры наблізілі яго вобраз, далі магчымасць узважыць прарочую думку правядыра, здзівіцца яго ўменню бачыць «калоссе ў зярнятах», будучыню краіны — у дзехах, гаворыцца ў адным з вершаў пра Леніна...

Ленінская ідэя міру жыве і перамагае. І сёння свеціць чалавечтву яго запавет і наказ: «Каб жывой засталася планета».

Марына БАСТОК.

НА МОВЕ ЛЮБОВІ, ПЯШЧОТ, КАЛІХАНАК

матчынай песні, цёпліню роднага дома, паэтэса тым самым адмаўляе разбуральную сілу вайны, варварства, бесчалавечнасці. Яна прые славу добрым чалавечым рукам, што самой прыродай прызначаны «лашчыць любых, калыхаць малых», лячыць хваробы, будаваць. Свет наш вялікі і прасторны, усім хопіць святла і працы, калі разумна арганізаваць яго. Аўтарка заклікае берачы памяць бацькоў, воінаў, здабыткі працавітых рук і таленту, багатую культуру народаў, створаную на працягу стагоддзяў. З удзячнасцю гаворыць пра светлую краіну Узбекістан, што прытуліла многіх беларусаў у гады ваеннага ліхалецця, пра слаўную пяснярку і сяброўку сваю Зульфію.

Кнігу лірыкі Эдзі Агняцвет насыляюць канкрэтныя асобы, нявыдуманая героі. Тут мы знойдзем вершы, прысвечаныя памяці Героя Савецкага Саюза Фёдора Маркава, генерала Леашэні, Канстанціна Сіманова («Буйніцкае поле»), жывым людзям, якія шукаюць сваіх, загінуўшых у час вайны родных і блізкіх («Мама, адгукніся!»). Адзін з такіх вершаў пра Настасію Купрыянаву, маці пяці сыноў-патрыётаў, якая да канца свайго веку чакала іх дамоў, не магла змірыцца з іх смерцю. Аўтарка непасрэдна звяртаецца да сваёй гераіні, дзівіцца з яе душэўнай моцы і вынослівасці, хоча дазнацца аб крыніцах яе сілы і веры і робіць выснову:

ханых») з шырокім пераносным сэнсам:

Зямля — закаханая ў неба;
А камень — у ліпеньскі лівень,
Бяда — закаханая ў шчасце,
Ано — закаханая ў свет.
Спакой — закаханы ў трыогу,
А думка — ў гарачае слова.
І тужыць аб ценю спякота,
І прагне запалка агню...

Але зноў і зноў звяртаецца паэтэса да канкрэтнага чалавечага лёсу, зычліва і спагадліва гаворыць аб людзях, абдзеленых шчасцем. Вось нявечка, што працуе ў дзіцячай бальніцы і ўсю душу аддае дзецям, а сама — не мае дзяцей, сям'і. Яе выбраннік загінуў на вайне, абараняючы Радзіму і дзяцей. Дзіцячая любоў і ўдзячнасць падтрымліваюць у ёй сілу і веру. А стары аслабелы музыкант, які ўсё жыццё дарыў людзям радасць, і цяпер не страціў талент дабрыні, добрых пачуццяў да людзей —

Хавае ён сваю трагедыю
У куточку сэрца і на дне
важай.

Пастаянная ў Эдзі Агняцвет цікавасць да гісторыка-культурнай тэмы, да мастакоў і мастацтва, да пісьменніцка-гуманістаў: Пушкіна, Талстога, Купалы, Райніса.

Паэтэса піша пра сувязі Пушкіна з беларускай зямлёй, нагадвае яго кароткае прабыванне ў Магілёве, захапленне моладзі творами вялікага паэта... У няні Пушкіна Арыне Радзівонаўне яна бачыць рысы характару, блізка беларускім жанчынам.

Іх любоў няшумная, нябачная
Ратавала раненых байцоў,
Як твая, нягаснучая матчына
Ратавала Пушкіна любоў.

станоўкі, звычкі гаспадары, яго захапленне музыкай («Талстой іграе Шапэна»), глыбока разумее настрой і сэрца кампазітара. Цёпліней і болей прасякнуты верш «Пакой Ванечкі»; паказана, як цяжка перажываў Леў Мікалаевіч страту самага малодшага, зусім малаго свайго сына...

Ванечка-Ваня! Быў і не будзе,
Так і застаўся ў малых
хлалчуках...
Геніі плачуць, як простыя
людзі,
Бацька прыходзіў сюды па
начак.
Гладзіў князя драўлянага з
ласнай,
Быццам знаходзіў рэшткі
ціпла...

Прачулае слова сказала Э. Агняцвет пра М. Багдановіча і А. Твардоўскага, пра гаючую сілу паэзіі Я. Купалы, якая была так патрэбна параненым байцам у шпіталі: «Яна лясною чысцінай загойвала цяжкія раны».

Розныя ракурсы набывае ў творах паэтэсы тэма памяці.

Я кланяюся памяці бацькоў:
Мне і зямлю, і неба
падарылі, —

скажа яна на пачатку кнігі і прадойчыць успамін у вершы «Аб тым, што не вернецца» пра бацьку і дзядзьку, двух братоў, якія добра разумелі адзін аднаго нават без слоў. І далей, у канцы верша, цяжкі ўздых па ахвярах вайны, па роднаму дзядзьку, што любіў і песціў дзяцей: «...толькі ў сны прыходзіць госьць жадаючы з агню далёкай, ціхай Слабады...»

Асабліва чуйнасць і замілаванасць у Эдзі Агняцвет да светлых бакоў жыцця, вечнага

маць яго прыкрасцямі, яна ж умее і збаўляць ад пакутаў, супакойваць збыццём.

Пасля абеда Таўлай дастаў з партфеля тоўсценку, невялікага фармату кніжку і, усміхнуўшыся, аб'явіў, што на другое і дэсерт будзе нізка добрых вершаў. Ён пачаў чытаць вершы Ясеніна. Тады імя гэтага паэта крытыка адсоўвала ў ценю. Мне ўдалося толькі пачуць урыўкавыя біяграфічныя звесткі пра яго ад студэнтаў старэйшых курсаў ды некалькіх вершаў, прадэкламаваных памяцлівай лабаранткай з кабінета літаратуры, — удзячнасць за афармленне насценгазет. Цяпер мне адкрыўся восьмы чуд свету — краіна дзіўноснай паэзіі, зіхценне чарадзейнага таленту, які ператвараў у паэзію ўсё, да чаго дакранаўся. Кожны прачытаны верш мы ўтрох абмяркоўвалі і ацэньвалі. Я, праўда, пераважна слухаў, падтакваў, але не саромеўся, што не магу дараўняць Брылю і Таўлаю ў гэтай тонкай справе. Паэзія была сапраўды тонкай, і адкрываць, а тым болей расцвітаваць яе падтэставаныя тайнікі было няпроста. У такой справе не сорам і не грэх памаўчаць, калі ёсць каго паслухаць.

Зборнік на два дні пазычыў Таўлаю хтосьці з мінскіх кнігалюбаў. Назаўтра мы калектыўна дачыталі кнігу ўжо на кватэры Брыля — таксама як дэсерт пасля смачнага фасолевага супу. Таўлай чытаў асобныя мясціны, адрываючыся ад тэксту. Я зайздросціў ягонай памяці, не чуўшы яшчэ тады, што існуе такая з'ява, як памяць прафесійная.

Дзесьці зімою мне ўдалося купіць у кнігарні зборнічак выбраных твораў Ясеніна. Ён стаў маёю кішэннаю кнігай. У часе летніх канікулаў я, дзе толькі мог, чытаў з кнігі і на памяць вершы выдатнага паэта сваім сябрам і знаёмым. Часта дзівіўся: чаму гэта да некаторых не надта даходзіць ап'яняючая буйнасць ясенінскіх радкоў? Мае партызанскія сябры махалі на мяне рукой як на пашахонца, які давучыўся да анархіі...

Давялося мне быць сведкам прыёбраў дзвюх маладых сем'яў — Брылёў і Таўлаёў — на новую кватэру. Яны атрымалі яе адна на дваіх у новым доме на Ленінскім праспекце, падзялілі пам'яркоўна: па два пакойчыкі. Таўлаю дасталіся сумежныя, а Брылю — урскід. Тады пачалі ўжо сходзіцца большыя літаратурныя кампаніі, гутаркі цягнуліся далёка за поўнач. Нярэдка то да Брыля, то да Таўлая заходзілі родзічы ці землякі з Навагрудчыны, былі сярод іх і нашы агульныя знаёмыя. У гутарках бягучыя навіны перапляталіся з падзеямі перажытай вайны. І я далучаўся да тых размоў, нешта ўдакладняў ці рабіў папраўкі ў сваёй памяці, хоць у грунце не рваўся ўпарадкоўваць сваю памяць вайны: надта многа ў ёй пжало і балела. Сявдомасць міжволі аберальна ўхілялася ад парадкавання падзей і ацэнак таго, што стала ўжо непараўным і незваротным.

(Заканчэнне будзе).

АБЕД У ТАЎЛАЯ

(Працяг. Пачатак на стар. 5).

Акадэміі навук і прыпыніліся. Брылю трэба было ісці далей, Таўлаю выходзіла збочыць, мне — вяртацца назад. І тут Валянцін Таўлай так непасрэдна і шчыра запрасіў нас зайсці да яго і паабедваць разам, нібыта ўсе мы яго даўня сябры. Грэх было выкручвацца адгаворкамі.

Прыгадаўся мне дух гасціннага Наднямоння і звычкі нашага партызанскага пабрацімства: недзе ўсё гэта жыло ў родных мясцінах, і вось, глядзі ты, яшчэ адзін чалавек прывёз традыцыю ў сталічны горад.

Барак, да якога прывёў нас гаспадар, быў падобны да майго інтэрнацкага, толькі пакояў тут было навягроджвана больш, а дашчаныя перагародкі былі глухія, без дзвярэй. У кожны пакой вёў асобны ўваход з двара. Мы прыселі на лаўку пад дрэвам, закуралі, чакаючы, пакуль гаспадары зварыць суп. Нарэшце запахла смажанай цыбуляй і скваркамі. Бульбяны засквараны суп удаўся смакавіты, ён расчульваў пахамі роднай ха-

ты, згадкамі дзяцінства. Знайшлося і па кавалку хлеба дамашняга выпекі — па дарунак знаёмых гаспадарам сялян з Навагрудчыны.

За абедам я прыгадаў свайго стрыечнага брата Арсеня Балабановіча, які разам з Таўлаем сядзеў у Гродзенскай турме ажно да памятнага верасня 1939 г. Валянцін Таўлай ведаў, што Арсень загінуў у верасні пад Скідалем, у баі з атрадам польскай паліцыі. Смяротна паранены, памёр у нашым вайсковым шпіталі. Хваліў гаспадар Арсеня за востры розум і палемічны запал. Казаў, што той часта вёў зацятыя спрэчкі з П. Пестракам і, здаралася, перамагаў. Не любіў здавацца.

Многа паэзій, калі Піліп Сямёнавіч гасціў у мяне, у Брэсце, я спытаў у яго асабіста пра Арсеня. Пытанне насцярожыла госьця, і ён адказаў, што такога дыспутанта не прыпамінае. Я веру Таўлаю, звесткі яго пацвердзілі многія іншыя «палітзакі», слухачы і сведкі тых, у асноўным тэарэтычных, турніраў. Веру я і Піліпу Сямёнавічу, бо памяць дадзена чалавеку не толькі для таго, каб зай-

У новай публіцыстычнай апавесці Анатоль Казловіч піша так: «Я хачу заканамернацца, а кнігу напісаў пра парадоксы. Раздзелы сваёй апавесці я назваў «законамі», але ж там — парадаксальныя сітуацыі. «Дзіця мае залатое» на радзіла ў свеце, дзе не ўсё і не заўжды робіцца, як хацелася б, лагічна, заканамерна, натуральна».

Кожны «закон» новай кнігі — гэта самастойны артыкул-роздум над жыццём сучаснікаў, напоўнены дэлавамі, грамадскімі, маральнымі і асабістымі праблемамі. З імі аўтару давялося сутыкнуцца ў час журналісцкіх паездак па нашай краіне. Вядома ж, найбольш іх было па роднай рэспубліцы. Чалавек і вёска. Чаму моладзь пакідае яе? Як спыніць гэты працэс? Пра гэта зараз разважае шмат людзей. Яшчэ старажытныя грэкі сцвярджалі, што на зямлі павінны працаваць лепшыя.

У нашай прозе не-не дый прамільне, калі так можна сказаць, момант ідэалізацыі вёскі, абсалютнага замілавання. Аж дзіва бярэ, чаму той пісьменнік сам жыве ў Мінску ці ў Віцебску, а не ў вёсцы... Моладзь і радава была б застацца ў родным калгасе ці саўгасе, ды яна сутыкаецца з кіраўнікамі накішталь старшын калгаса «Прамень» Гліферкі, які, дзеля асабістай славы, дэмагічнымі абяцаннямі і ўзвышанымі словамі заманіў застацца працаваць у калгасе 18 выпускнікоў Андрэўскай сельскай школы. А Казловіч прасочвае, як гэты балака і гора-кіраўнік уздзейнічае на свядомасць моладзі, выкарыстоўвае адсутнасць у юнакоў і дзяўчат жыццёвага вопыту, іх прывязанасць і любоў да родных мясцін. «А што, калі вам, хлопцы, застацца ў калгасе? — кажа ён выпускнікам. — Папрацуеце гадок, падтрымаеце нас, а затым я (заўважце: я, а не праўленне) дам вам накіраванні ў інстытуты і тэхнікумы, хто куды захоча. З накіраваннімі калгаса вы абавязкова паступіце, ды стыпендыя будзе павышаная, калгасная. А пасля заканчэння вяртацца ў калгас не абавязкова. Падумаіце».

А каб нечым яшчэ падмацаваць свае словы, Гліферка за кошт калгаса пасылае юнакоў

А. Казловіч. Дзіця мае залатое. Апавесць публіцыста. На рускай мове. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1984.

і дзяўчат на Чорнае мора на экскурсію, купляе для іх музычныя інструменты, шыя парадную і рабочую форму. І гэта ў той час, калі калгас ужо запазычыўся ў дзяржавы на тры мільёны рублёў.

Урэшце хлопцы разумеюць, што патрэбны старшыні былі для славы. Пра калгас гавораць: «у газетах пішуць, на тэлебачанне вядуць, у дакладах розных старшыню хваляць за добрую работу з моладдзю».

У пошуках ЗАКАНАМЕРНАСЦЕЙ

Балака, ён такі ж і ў сваіх учынках, сцвярджае аўтар. Гэта ўжо заканамернасць яго характару, культуры, ведаў. Здаецца, такі чалавек не можа, не здатны кіраваць людзьмі. Аднак, як гэта бывае, заваліўшы справы аднаго калгаса, Гліферка становіцца старшыней другога. Можа, там наладзіў ён работу? Не! Справы гаспадаркі адразу разладзіліся, а для калгаснікаў і спецыялістаў быў створаны такі маральна-псіхалагічны мікраклімат, што, ідучы на работу, людзі глыталі эленіум.

Гліферка пакуль што не адзінокі. Таму, каб пісаць пра гэты з'явы, трэба мець пэўную долю мужнасці. І калі мы не разбурым, сцвярджае А. Казловіч, «парадаксальнасць сітуацыі вакол Гліферкі, мы рызыкуем разбурць у жыцці ўсе яго заканамернасці, падарваць у людзей веру ў існаванне сацыяльна-эканамічных і маральных лагічных сувязей».

Зразумела, што Гліферка ў пэўнай ступені дзейнічаў не толькі ў асабістых інтарэсах. Але, як мы ўжо падкрэслівалі, не разумеючы з-за сваёй блізарукасці, што пераварот у вёсцы зробіць не заклікі накішталь «усім класам у калгас, дзяўчаты — на трактар», а безнадзейная арганізацыя працы, высакаякасная тэхніка, аўтарытэт і мудрасць кіраўнікоў. Гэта неаднаразова падкрэсліваецца на розных партыйных форумах пасля майскага (1982 г.) Пленума ЦК КПСС. Менавіта ў гэ-

тым бачыць зарыку прагрэсу і публіцыст Казловіч.

Колькасць майстроў, сапраўды творчых работнікаў, якія жадаюць працаваць над вырашэннем Харчовай праграмы, у вёсцы і горадзе дастатковая. У асноўным гэта людзі старэйшага веку. Найбольш яркія іх прадстаўнікі ў апавесці — гэта сельскі ўмелец, механізар, камбайнер-тысячнік Ягор Кузьміч Шоцкі з невялічкай вёсачкі Нагаўкі, што на Віцебшчы-

не, і стрыжаньшчыца Мінскага трактарнага завода Лідзія Аўгусцінаўна Дземчанка. Яны не могуць працаваць абыякава, не ўмеюць і не хочуць. Хоць, заўважае аўтар, «агульны канчатковы вынік нашай працы настолькі вялізны, што нейкі маленькі дроцік, з якім ты маеш справу на сваім рабочым месцы, часта здаецца неістотным, нематэрыяльным. Лідзія Аўгусцінаўна Дземчанка з трывогай адчувае гэта ў сабе, бачыць у іншых. Усёй душой сваёй яна хоча вярнуць матэрыяльнасць кожнаму дроціку, кожнай пясчыцы фармаванчай зямлі». З разумення, з адчування гэтай матэрыяльнасці, пераканана яна, пачынаецца сапраўды рабочы чалавек, якога мы называем гаспадаром.

Такі ж і Ягор Кузьміч. Нездарма трактар «Беларусь», у стварэнні якога ёсць доля працы і Лідзіі Аўгусцінаўны, яму падабаецца. Такое пра сельскагаспадарчую тэхніку гэты патрабавальны механізар гаворыць не часта. Як адзначае А. Казловіч, колькасць у сельскай гаспадарцы пакуль вельмі марудна пераходзіць у якасць. Ці не таму машыны двор у любым калгасе ці саўгасе завалены тэхнікай, а моладзі на яе не хапае? «Яна шукае па гарадах і вёсках такую тэхніку, якая б не мучыла іх, як Кузьміча, па дваццаць гадзін на суткі». Нават сваім дзецім Гляфіра Антонаўна і Ягор Кузьміч не па-

жадалі такога жыцця, адправілі іх у горад, хоць бацькам і дзецім хацелася б жыць і працаваць разам. Іх учынак аўтар тлумачыць на прыкладзе нялёгкага жыцця сельскага механізатара, які пастаянна стомлены, рэгулярна недасыпае, а ў дадатак яшчэ і адчувае непрыязнасць інертных да рэкордаў і працавітасці аднавяскоўцаў. Таму што лянота, як закон, заўжды зайздрослівае.

Багацейшы сродак актывізацыі вяскоўцаў — гэта зліццё інтарэсаў кіраўніка і падначаленых, старшыні і калгаснікаў. Менавіта такім талентам валодае двойчы Герой Сацыялістычнай Працы старшыня Васіль Старавойтаў з вядомага на ўсю краіну калгаса «Рассвет» імя Арлоўскага.

А. Казловіч сустракаўся з ім неаднаразова, бачыў яго, як сведчыць сам, у розных жыццёвых і службовых сітуацыях. Што асабліва ўразіла карэспандэнта ў гэтым чалавеку, дык гэта натуральнасць паводзін. Ён аднолькава адчувае сябе і з калгаснікамі, і з міністрамі. Таму што гэты чалавек перш чым стаць кіраўніком склаўся як асоба.

Старавойтаў такі ж, як і Гліферка, халерык. Чалавек гарачы, тэмпераментны. Але якія процілеглыя вынікі старшынёўскай дзейнасці! Калі Гліферка — гаспадар-няўмека, цяжка ўжываецца з падначаленымі, то Старавойтаў «стварае настрой, які дазваляе людзям і сеяць і жніцца, гэта значыць, жыць нармальным чалавечым жыццём». Старавойтаў вяртае ў вёску яе натуральнасць, выпрацаваную стагоддзямі, лагічную прастату, страчаную намі ў пагоні за спецыялізацыяй, не заўжды апраўданай кааперацыяй і іншымі спакусамі бурнага веку. Мая задача, як кіраўніка, не наламаць дроў, гаворыць ён карэспандэнту. У «Рассвете» пачынаюць адзіночак становіцца клопатам калектыву. У якасці прыкладу возьмем хоць бы гісторыю стварэння ў гаспадарцы скурцэха. У «Рассвете» вялікае пагадоўе жывёлы. Зразумела, што разам з мясам дзяржае здаюць і шкуры. Але калі аднойчы Старавойтаў убачыў, што ў раённай нарыхтоўчай канторы яны падоўгу ляжаць і псуюцца, ён разлаваўся і, як ашчадны гаспадар, прапанаваў праўленню пабудаваць калгасны скурцэх. Ягоную прапанову падтрымалі. Цэх пабудавалі. Цяпер гэты

падсобны промысел дае калгасу немалы прыбытак.

А. Казловіч піша, што ў «Рассвете» ўмела працягваюць тэхналагічны ланцужок, звязаны з сельскагаспадарчай вытворчасцю: гніюць яблыкі — будуць свой завод, дзе іх кансервуюць. Зноў жа — прыбыткі! Раённы хлебазавод пячэ няякасны хлеб — у калгасе будуць сваю пякарню.

Калі Старавойтаў загараўся ліквідаваць на калгасных палях балоты і нізінкі, зрабіць поле ідэальным, гэтая ідэя адразу памножылася на старане паўтары тысячы калгаснікаў.

Старшыня «Рассвета» вучыць гаспадарыць на зямлі так, каб вырашчае чалавечымі рукамі з-за ляноты і нямудрасці асобных працаўнікоў іншых галін народнай гаспадаркі, звязаных з сельскагаспадарчай вытворчасцю, не марнавалася. «Рассвет» — гэта эталон гаспадарання на зямлі, узорная мадэль раённага аграпрамысловага аб'яднання ў дзеянні.

Новай кнігай А. Казловіч пастаянна напамінае: нам ёсць у каго вучыцца, з каго браць прыклад. Трэба толькі больш уважліва глядзець вакол, на іншых людзей, спрацацца, вучыцца думаць у тых, хто ўжо таксама навучаны мудрымі людзьмі. Любымі героямі публіцыста, Васіль Канстанцінавіч Старавойтаў, таксама вучыцца — у легендарнага Кірылы Пракопавіча Арлоўскага.

Новая кніга публіцыста А. Казловіча — пра багаты свет чалавека, інтэлектуальнага і неабякавага, у сваёй прынцыповасці нават празорлівага. Успомнім: калі знялі з пасады былого дырэктара саўгаса «Малеч» Шыка за грубасць, фанабэрыстае стаўленне да працаўнікоў гаспадаркі, то аўтар адразу кінуўся перачытваць усе свае нарысы і артыкулы пра гэтую гаспадарку, шукаць у іх прозвішча дырэктара. І з палёгкай уздыхнуў, калі не знайшоў. Значыць, сутнасць гэтага чалавека, кіраўніка публіцыста А. Казловіч вызначыў намнога раней.

Аповесць публіцыста ў наш не багаты на белетрыстыку пра сучасную вёску час прыцягвае ўвагу і сваёй тэмай, і праблематыкай. Але не толькі гэтым. Яна і чытаецца, як твор мастацкі, як добрая проза.

Уладзімір ЗАМКАВЕЦ,
рэдактар Брэсцкай студыі
тэлебачання.

СЛОВА ЧЫТАЧА

ЗБЕРАЖОНЫЯ ФАРБЫ

Бестурботнае дзяцінства Юрыя Фатнева пачыналася сярод чырваназорных пілотак. Але неўзабаве — вайна. Бацька Юрыя, камандзір Чырвонай Арміі, не паспеў эвакуіраваць сям'ю і пакінуў яе ў вёсцы Старая Дзятлавічы Гомельскай вобласці.

Ад удару фашысцкага бота памірае сястрычка Надзейка. А пяцігадовы «палітручок» ухажваў за аўтамат канваіра, каб не даць забіць знясіленага, параненага чырвонаармейца з калона ваеннапалонных. І тады жорсткі удар варожага прыклада абрынуўся на квонас хлапчана...

Дзесяць гадоў даганяла юнака вайна. Але ён з дапамогай медыкаў і сяброў усё ж перамог свой лёс, вярнуўся да актыўнага жыцця. Вось радкі з яго новага зборніка вершаў:

...И когда на себя оглянусь —
Над душой непогасшее
Зарево.

Нягледзячы на ланцуг цяжкіх, падчас невыносных выпрабаванняў, паэт жыве, па яго словах, «без фарбы чорнай». Са старога газет, а потым і

В основной запах окунусь
И запою с березой,
О милая, о Беларусь,
Щемлящая, как слезы!

А між тым, прайшло ўжо шмат гадоў, як паэт не жыве

паэтычных зборнікаў заструменіліся яго «росныя» вершы — чыстыя, праўдзівыя, шчырыя. Іх героі — простыя, працавітныя людзі. Вось палешукі прысели адвяхоркам пасля нялёгкай працы:

Клубятся их думы вечерние,
О чем? Незвестно пока.
А руки их помнят, наверное,
Поныне ладонь Ковпака.

И я ничему не завидую,
Но слушать их вечно готов.
Мой самый высокий
Президиум —
Скамья этих полешуков.

У верхах Фатнева плюскоча беларуская Убарць, на берагах якой сапраўдна бусліная і жураўліная Мека. Птушкі вяртаюцца дамоў. Вяртаецца і паэт Юрыя Фатнеў да свайго палескага дому — у снах, марках, верхах. З пшчотай і любасцю малое ён вобраз Беларусі.

ў Беларусі. Толькі хто павяршыць у гэта пасля прыведзеных радкоў?

Так, Юрыя Сяргеевіч Фатнеў, член Саюза пісьменнікаў ССССР, не жыве ў нашай рэспубліцы, але застаўся верным і любаму краю свайго дзяцінства, і прызнанню, якое мы можам прачытаць у зборніку вершаў «Поет рожок у Сожа» (Мінск, 1967 г.):

Я вырос в белорусской
деревушке!
И эти краски, звуки берегу.

Для пранікнёнай песні пра Беларусь паэт не толькі зборогукі і вобразы, але знаходзіць усё новае і новае паэтычныя фарбы. Пра гэта яскрава сведчыць яго новая кніга вершаў «Лунный час» (Тула, 1983 г.).

У даведніку «Пісьменнікі Саўецкай Беларусі» можна прачытаць, што самыя першыя

вершы паэт надрукаваў на старонках стаўбцоўскай раённай газеты ў 1955 годзе. А яго першыя тры паэтычныя зборнікі выданы ў Алма-Аце, дзе ён доўга лячыўся. Цяпер у яго ўжо сем кніг.

«Зямля існуе для красы» — гэта сцвярджаюць усе вершы Юрыя Фатнева. Як папярэджанне гучаць радкі паэты-грамадзяніна ў адрас прыхільнікаў ядзернай вайны:

О, бойтесь мгновенья, когда
пересохнут каналы,
И души пустынями станут
по вашей вине!
Последняя капелька крови
свернется устало,
И время сожмется, как будто
береста в огне.

Ад імя пакалення дзяцей, якое ў чорныя гады акупацыі трапіла ў самае пекла вайны і выйшла з яго з абпаленым лёсам, — ад імя гэтага пакалення гаворыць паэт «Не!» новай вайне. Яго творчасць — яскравы адказ на пытанне, «з чаго пачынаецца Радзіма?».

Дубы, высоких сосен рать,
Речушка, луг непройденный.
И если можно все объять,
Так это словом — Родина.

Ф. ЮДЗІНА,
бібліятэкар.

ПОМНІКІ ГІСТОРЫ І КУЛЬТУРЫ БЕЛАРУСІ» № 3

Адкрываецца нумар перадавым артыкулам «Тройчы над планетай Зямля», прысвечаным двойчы Герою Саўецкага Саюза лётчыку-касманаўту П. Клімуку, на радзіме якога ўстаноўлены бюст.

Да 40-годдзя Вялікай Перамогі артыкул А. Процнага «Нармандыя — Нёман». І. Саўчанна ў нататцы «Абеліскі расказваюць» вядзе размову пра подзвіг народа, які ўвекавачаны ў помніках, абелісках і мемарыяльных знаках.

Пад рубрыкай «Нашы землякі» Г. Карзенка паведамляе пра беларускіх вучоных — Герою Сацыялістычнай Працы, Сярод аўтараў нумара У. Дзянісаў, А. Грыцкевіч, І. Цішчанка, І. Чарняўскі, І. Босак, С. Серачоў, М. Зайцаў, С. Шчарбаню.

Пад рубрыкай «У свеце працы і красы» выступаюць Я. Сахута, Л. Налівайка, М. Жабінская.

Вестнамі з экспедыцыі дзеяцца Л. Дучыц («Археалагічныя раскопкі на Падзвінкі»), А. Трусаў і А. Ляшчэвіч («Шкло Мірскага замка»), Ш. Бенцінеў («Старажытныя вагі і гіры»), А. Егарэйчанна рэцэнзуе манаграфію Э. Загарульскага «Узнікненне Мінска».

Пра жыццё Беларускага таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры паведамляюць А. Кавальчук і М. Німец. Аўтары гэтага нумара перадаюць ганарар за апублікаваны матэрыялы ў Фонд міру.

Павел
САВОСЬКА

АПАВЯДАННЕ

У першай памяці бачу заплаканы твар нашай суседкі, цёткі Клаўдзі. Я прачнуўся ад яе пацалункаў у сваім маленькім ложку і ўсё ніяк не мог зразумець, чаго яна плача.

— Вайна скончылася, уставай.

Яна яшчэ нешта сказала маёй маці і знікла.

— А чаго яна плача, мама?

— Ад радасці, вайна скончылася, усе дадому вернуцца, і наш татка прыедзе. Свайго бацьку я не памятаў. Бачу толькі фотаздымак, дзе ён такі малады, з усмешкай на твары, трымае на руках

малюсенькае, загорнутае ў палёнку дзіця, якое мне не вельмі падабалася. Але мама ўпарта растлумачвала мне, што гэта я. Яшчэ памятаю, як, адпраўляючы лісты на фронт, яна абводзіла карандашом маю далоньку, кожны пальчык. І я заўсёды прасіў яе напісаць татку, каб ён прывёз маленькую, але сапраўдную стрэльбу.

І вось такая доўгачаканая перамога! Мама вельмі чакала пісьма. Нарэшце і да нас зайшоў паштальён. Мама чытала маленькую паперку і плакала.

Праходзілі дні, вярталіся дадому салдаты. Кожны дзень хадзілі жанчыны на станцыю сустракаць цяжкіх, якія бясконным патокам ішлі і ішлі з захаду на ўсход. На нашай станцыі якраз спыняліся, бо паравозы набіралі ваду. Мне вельмі хацелася туды схадзіць, але маці забараняла. І тады я ўцёк.

Што там рабілася! Салдаты, змучаныя, але шчаслівыя, весела смяяліся, набіралі ў кацялкі ваду, пыталіся пра самагонку, абдымалі маладых жанчын і дзяўчат. Амаль усе з медалямі, у гімнасцёрках і мундзірах, пажылыя і маладыя, а некаторыя без рукі або без нагі—усе ехалі дадому.

Я ведаў, што дома пападзе ад маці, але думаў—раптам прыедзе мой татка? Вось тады вернемся ўдвух дамоў і парадзем яе.

Але цяжкі адыходзіў, наша маленькая станцыя заціхала, а таткі не было. Усе разыходзіліся, і я прыходзіў дамоў. Спачатку мама вельмі сварылася, але потым перастала...

І вось аднойчы, калі цяжкі адышоў, на пероне застаўся адзін салдат, з рэчывым мяшком і без нагі. Ён азірнуўся, закінуў на плечы мяшок і, узяўшы мыліцы, пайшоў у напрамку да нашай вёскі. Сэрца мае трывожна забілася. Можа, гэта мой татка? Без нагі?! Не можа быць, як жа ён касіць будзе?

Я не хацеў, каб гэта быў ён. Пайшоў услед за ім. Калі прайшлі палову дарогі, салдат прыкмеціў мяне. Я спыніўся.

— Бачу, нам па дарозе? Як цябе зваць?

— Міша я. Піліпаў сын.
Мы ўсёліся ля дарогі.

— Піліпаў сын, гаворыш, які з Зарудзіч?

Я моўчкі кінуў.
— Вось яно што!

Ён дастаў вышыты кісет, скруціў цыгарку і са смакам зацягнуўся некалькі разоў.

— Войтавы вы, так?

— Войтавы. А вы што, нас ведаеце? Я глядзеў на яго шматлікія медалі, што зіхацелі на гімнасцёрцы.

— Ведаў я твайго бацьку, прывываліся ў адным годзе, ды і ваявалі амаль што разам. Ён толькі пры гарматах быў, а я ў разведцы.

Ён уважліва паглядзеў на мяне, узлахамаў шурпатай далонню мае валасы і дабавіў:

— Вось цяпер пазнаю: ты, брат, дакладная копія бацькі—і нос, і вочы, увесь у яго. Дык ты што ж—ходзіш яго сустракаць на станцыю?

— Кожны дзень хаджу, а мама плача. Ліст прынеслі, што загінуў ён, а я не веру. Бо татка абяцаў вярнуцца і стрэльбу мне прывезці. А можа, вы яго бачылі?

Ён паглядзеў на мяне, потым абняў за плечы і прытуліў да сябе. А калі адпусціў, я ўбачыў дзве слязінкі, якія паволі цяклі па яго пачарнелым твары.

— Вось паглядзі, што я табе прывёз.

Ён стаў дрыготкімі рукамі развязаць свой мяшок. Дастаў дзве пліткі шакаладу, цукеркі, круглыя пернікі.

— Бяры, гэта ўсё табе.

Такі шакалад я ўжо каштаваў. Яго аднойчы дала мне на вуліцы Света, яе бацька шмат прывёз. «Вось цяпер і яе пачастую», — падумаў я. А то яна ўсё пыталася: «А мне што дасі?»

I

Ногі ў цяжкіх кірзачах то правальваліся ў разоры, то спатыкаліся аб грывы раллі, а Вятроў усё бег і бег. Адчуў нарэшце роўны, умерзлы грунт балотца, што пачыналася тут жа, за тародамі, і ўзрадаваўся—наддаў яшчэ.

Вось і рачулка, чорная кладка пад ёю, блізкія абрысы ляска, а ён не думаў нават супыняць сябе. Ведаў, што за ім ніхто не гоніцца, а ўсё роўна імчаў—хацелася падалей быць ад тае праклятае хаты, ад таго захлеўя, дзе выпусціў апошнюю чаргу па Стасю. У вушах стаяў яшчэ дзікі ляман Стасевай браціхі, перад вачыма яшчэ плылі, скажонныя болем, твары Стасевых братоў, і ён не стрымліваў сябе—абы хутчэй адарвацца ад усяго гэтага.

І ён бег. Бег і дакараў сябе: колькі хадзіў на заданні, у вочы смерці глядзеў, а такога з ім не было. Пачалі трапляцца кусты ядлоўцу, сталі пракаціцца бярозкі, яліны ўсё часцей сустракаліся на шляху, а ён не пераставаў бегчы. Калі пачаў сэрца, з прывістам хрыпела ў грудзях, у вачах мітусіліся каляровыя матылі. Перакінуў аўтамат за спіну, паспрабаваў перайсці на крок, але раптам адчуў: у правым кірзачы завярнулася ануца, няспершна рэжа пад ступаком. Пакуль танцаваў на адной назе, скідаючы бот, пакуль перамотваў каравую, усю ў дзірках, ануцу і зноў нацяваў кірзач, нібыта стаў супакойвацца—пайшоў далей звычай, трохі ўразвалачку, хадой. А выбіўся на звільстую лясную дарогу, што вяла ажно ў Воўчыя Норы, на іхнюю базу, толькі што перажытае яшчэ мацней пачало калаціць яго. І трэба ж! Нервы здаюць, ці што? Каб хто сказаў, што ён так раскісе, галаву паклаў бы на калодку. А, бачыш, як усё атрымалася!..

II

Трэцяга дня ён адчуваў сябе не зусім. Вярталіся з дальняга рэйда, напароліся на немцаў і тыя загналі іхнюю групу ў балота. Давялося амаль суткі ляжаць у халоднай бузе, адстрэльвацца, пакуль не падышлі свае. Усё абышлося, нікога нават не параніла, але папрастуджаліся хлопцы не даявдзі бог і змушаны былі адлежвацца. Вятроў нудзіўся і, хоць адчувалася блга, час ад часу выходзіў з зямлянкі глынуць свежага паветра, размяцца. У адну з такіх вылазак яго нагнаў Мішка-пасыльны, перадаў:

— Да камандзіра, Вятроў!

Ён як быў, так і пайшоў у штабную зямлянку. Пераступіў парог, прывітаўся. Камандзір акінуў яго дапытлівым позіркам і неяк па-дамашняму, з цеплынёй у голасе, спытаў:

— Як са здароўем, Віктар?

Вятроў адказаў бадзёра:

— Нармальна, таварыш камандзір!

— Справа вось у чым, Вятроў, — перайшоў на афіцыйны тон камандзір. — Ты нейкі час, акружэнцам, жыў у Залесці, усе хады-выхады ведаеш...

Ён памаўчаў, пыхнуў цыгарэтай, разбукаўся, кінуў акурак у буржуйку і ўжо строга сказаў:

— Трэба прывесці ў выкананне... Братоў Сташэўскіх ведаеш? Ну вось. Адзін — паліцай, другі — стараста, трэці — памагаты іхні. Гэта на сумленні Сташэў-

справа ясная. Тут усё ў ажурі. А з трэцім, Стасем, як?—разважаў Вятроў. — Малако яшчэ не абсохла, і быдта свой хлопец...»

Было тое на пяты дзень вайны. Іх, акружэнцаў, гналі на станцыю. У Залесці, ля студні, прыпынілі калону. І тут аднекуль прыбягае хлопец з курцыяй пад пайхай, паказвае на Вятрова і кажа канвайру: «Вунь, з перавязанай галавой, мой брудэр! Няхай пан немец адпусціць яго».

— Хіба ўласць была ваша? — казаў Збыня. — Во, каб нічога не меў, хадзіў у апорках, трантамі трос ды «ура» ёй гарланіў — тады ты добры. А калі хоць трохі гаспадар—дык ты ўраг.

Вінцэт напярэці яго:

— Ураг і зямлі, і ўласці. І за гэта ў Сібіру цябе. На Салаўкі!..

Збыня, рады, што браценік сказаў упапад ягоным думкам, хіхкнуў:

— Во якая была ўласць ваша!

Яраслаў
ПАРХУТА

НАВЕЛА

АДПЛАТА

скіх смерць нашага сувязнога Данілы мельніка, яго суседзю. Зразумеў?

— Так точно! — па-вайсковому коротка адказаў Вятроў, а сам падумаў: «Во ўліп! Так улп, што і не выкруцішся! І ў хамут зараз біць не станеш. Не зразумеюць».

Камандзір нібы не чуў яго, нібы не заўважаў ягонай разгубленасці, дадаў:

— Можаш адзіна, а можаш узяць і напарніка. Справа твая. Праз тое сутак каб далажыў. Усё.

Вятроў да вечара бэндаўся як сам не свой. Лаяў сябе, чаму так харахорыўся перад начальствам, чаму не прызнаўся, што нездаровіцца, чаму ўрэшце не сказаў праўды. І ўжо не ламаў галавы, каго ўзяць у напарнікі, зварок не закінуўся перад хлопцамі, пра заданне—рашыў пайсці адзін.

III

Ён ведаў: старэйшы Сташэўскі, Збыня, які быў не абы-якой шышкай у суседнім гарнізоне, прыязджае ў Залесце пагасцяваць да брата Вінцэта амаль кожную нядзелю. Вінцэт—стараста, і яны напару, да самага вечара, жлуццяць самагонку... «Наконт Збыні і Вінцэта

І падае канвайру курцыю. Немец курцыю ўзяў адразу, але не так, як бяруць курэй, а за галаву, страсянуў, ажно нешта трэснула ў ёй, і, яшчэ жывую, упакнуў у скуруны ранец. Наблізіўся да Вятрова, з ног да галавы змераў халоднымі вачыма і крыкнуў: «Эвк! Шнэльшнэль!»

Калона пайшла. Вятроў стаяў пасярод вуліцы і не мог даць веры ўсяму гэтаму. Толькі запытаўся: «Чаму ты мяне, пацан?..» Той сур'ёзна і, відно было, з гонарам адказаў: «А я ўжо дваі так!»

Цяпер, ідучы заснежанай лясной дарогай. Вятроў на секунду падумаў: каб не гэты цябаты, з васільковымі вачыма хлопец, невядома, як бы склаўся яго лёс. Мо дзе ўжо згінуў бы ў лагеры... Але разбіраў і злосць, што пэўны час жыў у хаце Сташэўскіх, слугаваў ім, а цяпер вось нясе на душы камень.

Пра лёс тых, дваіх, Вятроў нічога не ведаў. Паціскаў плячыма і Стас. Толькі Вінцэт сказаў аднойчы: «Былі бальшэвіцкія падбрэхчы, а не работнікі». «Ага!»—змікіў тады Вятроў і стаў пазбягаць размоў, асабліва якія тычыліся палітыкі. Ды аднойчы гаспадары ўсё ж прыперлі яго да сцяны:

— Чаму наша? — паспрабаваў запярэчыць Вятроў. — Народная!

— На-род-на-я! — перадрожніў яго Збыня і хітравата зірнуў на Вінцэта: — Народ не такой уласці прагнуў...

Вятроў зразумеў канчаткова, куды трапіў. Праз тыдзень яго не было ў Залесці.

IV

Ужо добра ўцямяла, калі скрозь рэд-калессе, па той бок балотца, ён убачыў сяло. Нібы мёртвым было яно: не чуваць ні брэху сабачага, ні голасу чалавечага. Церусіў сняжок, і гэта радавала. Засмучала іншае—не вельмі думаў застаць Збыню. Патаптаўся на ўскрайку і, нарэшце, пайшоў да жылля напярэці. Па завуголлі працёрся на падворак Сташэўскіх, прыпаў да шулы насупраць хаты, стаў сачыць. З акна падаў на снег скасабочаны квадрат святла. Відно было, як там, у хаце, варушыліся цені, але разабраць, што да чаго, як ні сіліўся, не мог. Паціху, каб не рыпешь снегам, наблізіўся да сцяны, пасунуўся ўздоўж яе, да акна, адшукаў палоску шыбіны, чыстай ад наледзі, зазірнуў і ўздыхнуў з палёгкай. Усе тое—Збыня, Вінцэт і

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Валянцін ЛУКША

Майскі дождж у Варшаве

Брук, як под, у твар шугае жарам,
Гром за далаглядам кружыць баль.
Сонныя, нахмураныя хмары
Туляцца да ціхай Віслы хваль.

Дзень быў выхадны. Была субота.
У бесклапоцці ж горад не ачах—
У вачах людзей была турбота,
Каб яснеў асмужаны прасцяг.

У вачах людзей была турбота
Пра свой дом,
Сям'ю,
Гасцінны стол,
Каб быў плённы кожны дзень работы,
Зоркі хваляю поўнілі прыпол.

Ды з надхмар'я млява і лянiва
Дождж на Маршалкоўскую прыйшоў.
Водар ён прынёс вясновай нівы,
Водар рэк,
Гасцінцаў
І лясцоў.

Апусцілі ліпы долу вецеце,
Пругка ў небе затрымцеў флагшток.
Цёплы майскі дождж!
І нават дзеці
Смеючыся, сцішвалі свой крок.

Пыл з асфальту дождж зганяў
ўладарна,
Клопатна сталіцу прыбіраў,
І шматкі са словам «Салідарнасць»
З пераходаў цёмных пазмываў.

Наталіў паветрам свежым грудзі,
Краскі варшавянкам раздарыў...

Зноўку сонцу ўдзячны шчыра людзі,
Дзень людзей на шчасце блаславіў.

У Трэптаў-парку

Шапаціць, быццам час азалелы, залава,
Набрынялай фіранкай ухутвае шэрую арку.

То ад гора, відаць,
Вузлаватае голле на дрэвах
У лістападаўскім Трэптаў-парку.

Я на дрэвы гляджу,
І здаецца мне:
Рукі маці
Працягнулі з надзеяй асеннім суровым
нябёсам.

У маўклівых салдатах,
Партызанскай пракуронай хаце,
Вочы выцвілі.
Выцвілі косы.

Не, не вернеш ніколі ні мужа,
Ні сына адзінага...
Трэптаў-парк —
Ты вайны гераічная песня.
Краскі польныя шчодр прыносіць
шторанак Радзіма,
Тым, хто свастыку трушчыў
Часінай далёкаю весняй.

Не, не даўняй часінай!..
Бо сэрца пячэ і дагэтуль
Боль свяшчэнны за гора
І горкія слёзы людскія...
Будзе доўга трывожыць бяссонне
сумленных паэтаў.
Будуць памятаць вечно герояў жывыя!

Сіксцінская мадонна

Без радка б мой дзень прайшоў
атрэчна,
Я сябе за гэта дакараю.
А з табою выпала сустрэча—
Крылы для палёту здабываю.

Да карціны падышоў з паклонам—
Колькі сонца ў ёй
І прагі жыцця!
Мне й цяпер
«Сіксцінская мадонна»
У спіну дакорліва глядзіць.

Штосьці узняло істоту ціха.
Я пайшоў—
З сабой святло панёс...
Свет няўстойлівы, нібы на стрыжні
крыга,
Калі ў ім няпраўда,
Мора слёз,

Калі ў ім у падземеллі зносяць
Ад людзей—
Людскую прыгажосць!..

А дзяўчына крочыць днём марозным...
А над ёй з пяльей—
Нязваны госць.
Горка—ласкі весняй не спазнала...
Ах,
Ізноўку думкі аб вайне
Бо у сэрцы горчы нямала...
Дрэздэн, ты даруеш згадку мне!

У доме-музеі Алексіса Ківі

За сцяною—лес.
Лістэрка—возера.
Ціха, насцярожана ў хаціне.
І чутно:
Галінка пала вобзем,
І шапоча вецер вершаліне
Пра дамок над берагам пукатым,
Пра чараўніка жывога слова,
Што на цвік накінуўшы кульбаку
Да людзей пайшоў сцягой вясковай.

Я стаіў трывожнае дыханне —
Падалося мне,
Што зараз зноў
Прыйдзе Ківі ў хатку
Чыстым раннем
У чарадзе сваіх «Сямі братоў»*.

Рабіны Суомі

Валатоўкі не палаюць верасам,
Ды ў вачах—
Зямляцкая гасціннасць.
Наталіў барвовым сокам верасень
Хельсінскія стромкія рабіны.

Іх вітаю, як сваіх знаёмых,
Шчыра аддаю цяпло далонаў.
Мне пакар рубінавы ля дома
Прыгадаўся раніцай сягоння.

Мо таму, што змучыла расстанне,
Што вакол гудзе машын гайня...
Так, без настальгіі мы не ў стане
Без Радзімы шчасна жыць і дня.

Журавы вяслююць...
Дзень залеўны
Поўняць песняй шчырай іх шнурочки.

Я гляджу на птушак,
І на дрэвы...
Толькі слёзы засцілаюць вочы.

* Класічны раман заснавальніка сучаснай фінскай літаратуры Алексіса Ківі.

— І гэта табе, на, трымай.
Ён падаў мне штосьці прадаўгаватае і
блукчае. Гэта быў губны гармонік.

— Ну што, заседзеліся мы з табою.—
Ён дастаў невялікую прыгожую хустку,
злажыў усё і скруціў у вузельчык.

— Занясі дадому. Скажы маме, што
гэта ваш татка прыслаў, а перадаў
дзядзька Пеця. Праз дзень-другі зайду
да вас.

Калі мы дайшлі да развілкі дарогі, ён
спыніўся.

— Ну, мне сюды, у Вётхавя.
— А вы татку майго не бачылі?

Дзядзька Пеця палажыў мне руку на
плячо і ціха прамовіў:

— Ты не хадзі больш на станцыю,
добра? Я заўтра прыйду да вас і ўсё
раскажу.

Дома маці доўга распытвала мяне, а
калі я развязаў вузельчык, абняла, моцна
прыціснула да сябе і заплакала.

— Сірацінка мая залатая! Усё хо-
дзіць, усё збірае, хто што дасць, божа-
кі ж мой, як нам жыць?!

Яна яшчэ доўга плакала, і мне было
вельмі шкада яе.

Дзядзька Пеця прыйшоў да нас толькі
праз чатыры дні. На жаль, ён быў без
пагонаў і медалёў. Маці ўзрадавалася,
паставіла на стол пляшку самагонкі і
стала рыхтаваць закусь.

— Не турбуйся, Галя, і так два дні
моклі ў ёй. Вось каб сыракавашы халод-
ненькай, то не адмовіўся б.

— Зараз пагляджу, дзесьці павінна
быць!

Яна пайшла ў склеп і прынесла цэлы
жабан. Дзядзька Пеця выпіў дзве круж-
кі.

— Халодненькая, чарцяка!
Потым маці ціха спытала:
— Пеця, раскажы, як усё было.

Ён замоўк, дастаў кісет і, не спяшаю-
чыся, пачаў скручваць цыгарку. Потым
доўга расказваў, як галадалі пад Ленін-
градом, як трапілі аднойчы ў акружэнне,
што рабілася ў Берліне...

— Ой, Галя, колькі там хлопцаў па-
лягло за адзін тыдзень да канца вайны!
І Піліп твой загінуў у Берліне, у вуліч-
ных баях. Адным снарадам увес іх раз-
лік накрыла. Гарматы нашы паблізу ста-
ялі. Падбег я, а яго крыху зямлёю пры-
сыпала. Ну, думаю, жывы застаўся, а ён
толькі губамі прашантаў штосьці—і ўсё,
заціх. Пахавалі іх тут жа ў скверы, пад
вялікім кустом бэзу. Я тады яшчэ га-
лінку адламаў і палажыў вось у гэтую
кнігу.

Дзядзька Пеця разгарнуў паперу, і я
ўбачыў вялікую тоўстую кнігу.

— Вершы Лермантава 1900 года вы-
дання. Піліп яе ў Ленінградзе на вуліцы
падабраў і ўвесь час з сабой насіў.

Мама ўзяла кнігу, адгарнула і асця-
рожна дакранулася да маленькай засох-
лай галінкі бэзу. Яна доўга моўчкі гля-
дзела на яе, і чуваць было, як слёзы ка-
палі на пажоўклявы старонкі.

А вечарам, калі дзядзька Пеця пай-
шоў, яна чытала мне вершы і апавядан-
ні пра маладога афіцэра, які ўкраў дзяў-
чыну, пра разбойніка Казбіча і яго цу-
доўнага каня...

Прайшлі гады. Я скончыў школу, пра-
цаваў. Потым мяне прызвалі ў армію.
Тады я ўпершыню ўбачыў горад, дзе
ваяваў мой бацька: Пабываў і на Писка-
роўскіх могілках. З таго часу хаджу ту-
ды заўсёды, як прыязджаю ў Ленінград.
Там таксама цішыце духмяны бэз. Як і
над магілай майго бацькі.

адной сарочцы, ступіў за парог. Анэля
ўзвыла яшчэ мацней, утаропілася вялі-
кімі вачыма ў Вятрова, усё зразумела і
аціхла. Вятроў кінуўся следам за Ста-
сем.

V

У твар ударила крупяным снегам, аб-
дало холадам. Ды ён думаў толькі пра
адно: вось зараз... Яшчэ пару крокаў...
Яшчэ адзін крок... А калі Стась нечака-
на прыпыніўся, чамусьці таўкануў аў-
таматам: «За свіншнікі!»

Стась сыхоў са сжэжкі, наблізіўся да
чорнай сцяны і стаў. Пачуўшы рып сне-
гу, у свіншніку завохкалі куры, але тут
жа сціхлі. Вятрова як нажом паласнула
па сэрцы: успомніў той летні дзень, тую
куруцу, у якой нешта трэснула ўсерадзі-
не, як гэты Стась сказаў тады: «Я ўжо
дваіх так!». І яго ажно перасмыкнула.
Глядзёў на Стасевы плечы, якія ўжо не
каланіліся, а былі спакойныя, і адчуў:
ім авалодвае рызыкаўная думка. Праз
секунду, ужо ёй падуладны, сказаў рэ-
ка, але быта чужым голасам:

— Слухай уважліва! Імчы ў гарнізон
і скажы: Вятроў пабіў тваіх. Па пры-
гавору партызанскага камандавання. Ця-
бе веў... таксама ў расход. Але ты, ска-
жы, уцёк. З-пад кулі.

Стась паволі, нібы не верачы ў пачу-
тае, павярнуўся тварам да яго, усхліп-
нуў, хацеў нешта сказаць, але так і не
сказаў ні слова—кінуўся прэч. Вятроў
нейкі час пазіраў, як растае ў снежным
марыве Стасева постаць, паволі падняў
аўтамат і паласнуў па начным небе
доўгай чаргой.

VI

Да лагера падыходзіў у другой пало-
ве дня і адчуваў, як яму невыносна цяж-
ка. Грудзі сціскала яшчэ мацней, паліла.
«Не адляжаўся, — падумаў Вятроў і тут
жа махнуў рукою: — А якая розніца?
Усё адно шлёпнуць. Як піць даць!» Ён
цяпер каўся, што так па-дурному павёў
сябе ў Залессі, што цяпер і самому трэба
чакаць адплаты, але пераінчыць ужо
нічога не мог.

Знарок зрабіў кругалю, каб адцягнуць
сустрэчу з начальствам, пратэпаў шыро-
кай, утапанай сотнямі ног, сцяжынай,
адшукаў вачыма сваю зямлянку, наблі-
зіўся і прысеў ля ўваходу, на выступ
бярна. Зноў назолаю палезла ў галаву
тая ж думка: «Як піць даць, шлёпнуць!»
Свае. З кім гэтулькі папакарміў вошай, з
кім гэтулькі зжаваў несалонай каніны за
доўгія месяцы ляснаго жыцця. А мо пра-
нясе? Мо зразумеюць?..»

Ужо хацеў падняцца, ды аднекуль
выскачыў Мішка-пасыльны і, як пада-
лася яму, гэтак недарэчна весела сказаў:

— Віктар! Дзе ты прападаў столькі?
Цябе камандзір зачкаўся!

У СВЯТЛЕ РАМПЫ

МІНАЮЦЬ ДНІ, тыдні, месяцы, а ўражанне не паслабляецца, не блякне, не чэзне. Нібыта ўчора быў на прэм'еры, перажываючы разам з удзельнікамі спектакля і гледачамі ўсё, што адбывалася на сцэне. Не, не проста на сцэне — у душах, у сэрцах, у лёсе тых, каго яна, сцэна, вярнула ў нашы цяперашнія дні з не дужа далёкага мінулага. Думаю, што доўга гэтак уражанне не пакіне мяне...

Гэтае здарэцца не часта.

Гэтае здарэцца ў тых выпадках, калі табе выпадае сустрэцца з творам сапраўднага мастацтва, з творам народнага высокім талентам. Спектакль купалаўцаў «Радавыя» па п'есе Аляксея Дударова ўзрушыў мяне. Узрушыў да глыбіні душы. Вылікаў асацыяцыі — і радасныя, і балючыя — з падзеямі ўласнага лёсу. Узняў з дна памяці аддалены чатырма дзесяцігоддзямі мірнага жыцця ўспаміны ваеннага ліхалецця.

Адразу пасля спектакля, у фазе тэатра, я стаў выпадковым сведкам размовы пра тое, што аўтар напісаў п'есу, хаця ваіны сам не ведае, бо зямлі малады...

За які месяц да гэтай купалаўскай прэм'еры я шчыра радаваўся поспеху папярэдняй: па п'есе «Вечар» таго ж самага А. Дударова. Радаваўся поспеху свайго маладзёўскага таварыша — аўтара. Радаваўся поспеху любімых артыстаў — Галіны Макаравай, Віктара Тарасова, Паўла Дубашынскага. Кожны з іх адкрыў для мяне ў гэтым спектаклі, як, відавочна, і для многіх прыхільнікаў купалаўскага тэатра, нейкімі новымі якасцямі артыстычнага таленту.

Аўтар смела бярэ непасрэдна з жыцця тое, што выканаўцы роляў і мы самі добра ведаем, не раз назіралі і назіраем, пра што нярэдка гаворым паміж сабой. Бярэ і пераносіць з дапамогай рэжысуры, артыстаў, іншых стваральнікаў спектакля на сцэну. Пры гэтым надзвычай мудра і вельмі па-сучаснаму, з добрай усмешкай асэнсоўвае непазбежныя з'явы нашай рэчаіснасці. І — аніякай настальгіі па адыходзячай архаічнай вясці з саламянымі стрэхамі, якая ўсё яшчэ, бывае, гуцьць у верхках нашай паэтычнай моладзі, беручы пачатак з непаўторнай ясенінскай лірыкі і набываючы сёння прыкметы другаснасці, літаратуршчыны. І як тонка і глыбока разбіраецца А. Дудару ў псіхалогіі людзей, што даўно перасягнулі мяжу пенсійнага ўзросту! Разбіраецца, хоць сам удвая — а можа, і болей — маладзейшы за тых, каго вывёў на тэатральную сцэну. Такі яго твор «Вечар».

Дык адкуль жа ўсё гэта ў яго бярэцца?

Думаю і адказваю — і сабе

самому і маім субсяседнікам: «Ад таленту, таварышы. Ад таленту!» Не трэба саромецца справядлівых — няхай сабе і гучных — слоў. Гучных, бо мы рэдка ўжываем іх у дачыненні да тых, хто яшчэ не ўзведзены на п'эдэстал усеагульнага прызнання. Прадбачу, нехта можа запырачыць: не перахваліць бы, не сурочыць бы. Я ведаю Аляксея і перакананы: такія, як ён, ад першых поспехаў, ад першых пахвал не трацяць розуму. Больш таго, першыя поспе-

што атрымалася...

Я прачытаў. Атрымалася! Гэта былі назкі для дзяцця... І трэба ж такому стацця: праз колькі часу, праўдуць ўжо ў выдавецтве «Юнацтва», мне давалося падпісаць да друку тыя самыя назкі, сабраўшы ў ініжку пад назвай «Сінявочка».

Потым чытаў у часопісах, у асобных кніжках апавяданні Дударова. Таксама таленавіта напісаных. І што цікава — ледзь не кожнае апавяданне можна было інсцэніраваць або экранізаваць. І ў прозе ён застаецца драматургам. Нядаўна прачытаў у «Беларусі» апошняю яго публікацыю —

гае пазнаваў у ім. Не з літаратуры. З ўласнага жыццёвага вопыту.

Хіба не такім самым «адуванчыкам» прыйшоў я ў сорок другім годзе на флот? Хіба не гэтак жа ашчадна ставіліся да мяне бывалыя матросы? Хіба старшыня 1-й стаці Мікалай Галубкоў не быў падобны да Бушчэ? Ен загінуў, мой добры старэйшы таварыш, пры ўзяцці горада Цыамусы, кінуўшыся грудзямі на японскі кулямёт... А Дзерваед? Ен ха-

шых узораў сусветнай драматургіі атрымлівалася нешта шэрае, невыразнае, не вартэ ўвагі гледача. А як часта сцэнычны лёс пісьменніка абрываецца пасля першай жа яго прэм'еры!

На гэты раз я з радасцю магу засведчыць, што ў спектаклі «Радавыя» на сцэне Акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы мы назіраем шчаслівае спалучэнне талентаў. Пра аўтара гаворка ішла ўжо. Не буду паўтарацца.

Скажу некалькі слоў і пра пастаноўчыка «Радавых», галоўнага рэжысёра тэатра Валерыя Раеўскага. Былі ў яго ўдачы, былі і няўдачы. Хто ў творчасці — у любым родзе творчасці — абыходзіцца без няўдач? Не па няўдачах, непазбежных у пошуку, мяркуючы пра вартасці творцы, а па тых вышынях, якіх ён дасягае ў выніку настойлівых і пакутлівых пошукаў. Адно з такіх вышыняў была ў свой час для В. Раеўскага і для ўсяго тэатра п'еса Андрэя Макаёнка «Трыбунал».

Цяпер — новая, на маю думку, вышыня: «Радавыя».

Так раскрыць пранаванае аўтарам, так праўдзіва ўзнавіць на сцэне суровую атмасферу ваіны, так дакладна разабрацца ў кожным персанажы, так аб'яднаць намаганні і пошукі ўсіх стваральнікаў і ўдзельнікаў спектакля і накіраваць у адзінае рэчышча — чалавеку без таленту было б не пад сілу. Выяўленню аўтарскай і рэжысёрскай задумкі спрыяюць і сцэнаграфія спектакля і музычнае афармленне яго. Мастак Б. Герлаван і кампазітар А. Янчанка сталі не толькі памочнікамі, але і паплечнікамі, я сказаў бы, сааўтарамі драматурга і рэжысёра-пастаноўшчыка. Тут вельмі гарманічна суаднесены тэатральная ўмоўнасць сцэнічнага відовішча з той праўдай мастацтва, якая ўвасабляе праўду жыцця.

Як не радавацца выдатнаму акцёрскаму ансамблю, у якім самым лепшым чынам выявілі свае творчыя магчымасці прадстаўнікі розных пакаленняў купалаўцаў. Не буду падрабязна спыняцца на асобных ролях і выканаўцах. Гэта справа рэжысёра і крытыкаў. Я ж адно скажу: мы зноў убачылі на сцэне флагмана нашага тэатральнага мастацтва артыстаў, вартых таго пакалення купалаўцаў, якое стварыла тэатру славу аднаго з самых багатых на таленты ў краіне творчых калектываў. Гэта і В. Белыхосік у ролі старшыні Дугіна, і В. Філатаў — Дзерваед, і Я. Нікіцін — Бушчэ, і Ф. Варанецкі — Салынік, і Т. Пузіноўская — Ліда, і Я. Кавалёва — жанчына... Хай даруюць мне тых, каго я не адразу ўпамінуў. Галоўнае не ў пераліку. Важна, што і самы малады на сцэне артыст

НІБЫТА УЧОРА БЫЛО...

«РАДАВЫЯ» А. ДУДАРАВА У АКАДЭМІЧНЫМ ТЭАТРЫ ІМЯ ЯНКІ КУПАЛЫ

хі выклікаюць у сапраўды таленавітых імкненне ісці далей, няўрымсліва шукаць. Знаходзіць і — зноў шукаць...

Упершыню з А. Дударавым я сустрэўся, калі ён нанчаў учыбу ў тэатральным інстытуце. Рэжысёр Уладзімір Маланнін запрасіў мяне на спектакль студэнтаў-выпускнікоў. «Гэта будзе цікава», — паабяцаў ён.

І гэта сапраўды было цікава. Выпускнікі ігралі п'есу свайго аднакурсніка. Ігралі па-маладому шчыра, натхнёна. Адно з галоўных роляў выконваў аўтар — Аліні Дудару! Неўзабаве ён разам са сваёй першай п'есай і некалькімі ўдзельнікамі студэнтскага спектакля быў запрошаны на работу ў тэатр юнага гледача, дзе я ў той час працаваў.

Выход п'есы «Выбар» на прафесійную сцэну зацягнуўся. На жаль, не ўсе рэжысёры разумеюць простую ісціну: атрымаўшы добры драматургічны твор, трэба ў першую чаргу намагацца раскрыць тое, што хацелі сказаць гэтым творам аўтар, а не навязваць яму нешта сваё, што нярэдка не мае непасрэдна адносінаў да аўтарскай задумкі. Іншая справа, калі ў тэатр трапляе п'еса недаскананая. Але я ніяк не магу пагадзіцца з тымі аўтарамі, якія спадзяюцца, што напісаная імі будзе даведзена да ладу з дапамогай тэатра. Драматург павінен несці ў тэатр толькі спелы твор, што не выключае, вядома, нейкіх дапрацовак у працэсе работы. Да такога твора і тэатр будзе ставіцца больш ашчадна. Ды з «Выбарам» А. Дудараву ў нашым тэатры юнага гледача не пашанцавала.

Можа, таму на нейкі час ён і адсунуў драматургію ўбок? Не магу сцвярдзаць. Але аднаго разу артыст Дудару, які ўжо зрабіў першыя і досыць трывалыя крокі на сцэне, прынес мне стосік паперы, спісанай шарынавай ручкай, і сказаў:

— Вось пачытайце. Можа,

апавяданне «Цубанік». І тут ён — драматург. І тут ён — даследчык псіхалогіі чалавека, яго характару, учынкаў, паміненняў, лёсу. А хіба, могуць запытацца ў мяне, проза не займаецца тым самым? І проза займаецца. І паэзія. Ды кожнага галіна літаратуры, кожны жанр — па-свойму, па сваіх, уласцівых ім законах. Дык усё: Дудару робіць гэта па законах драматургіі.

Ён — драматург па прызначэнні, па складзе мыслення, па ўсёй сваёй сутнасці. Вопыт акцёра, а пазней і загадчыка літаратурнай часткі тэатра быў для яго прыступкай да драматургічнай творчасці. Было гэтак і ў творчым станаўленні такіх прызнаных драматургаў, як Яўген Рамановіч, напрыклад, Віктар Розаў, Аляксей Арбузаў. Веданне законаў сцэны, спецыфікі акцёрскай творчасці ў спалучэнні з веданнем жыцця — вось тая глеба, на якой, на маю думку, грунтуецца поспех драматургічнага твораў Аляксея Дударова.

Жыццё ж нельга вывучыць, як школьны прадмет, на памяць, нельга зазубрыць. Яно такое шматграннае, такое пlynнае, такое непрадбачнае, столькі ў ім нечаканых паваротаў, што ведаць жыццё, разумець яго можна толькі жывучы гэтым жыццём, жывучы адным лёсам з тымі, пра каго пішаш, — штодзённа, штохвілінна... Так было і ў Дударова. У «Выбары» — малады хлопчы, танкісты... Ен сам тады толькі-толькі адслужыў у арміі. У «Парозе» — людзі, побач з якімі ён пражыў не адзін год. «Вечар» (як, дарэчы, і «Белыя Росы» ў кіно) — вынік непасрэднага сутыкнення са з'явамі жыцця...

А «Радавыя»? Глядзеў я спектакль і мно-

рактарам сваім так нагадаў мне старога боцмана — мічмана Кочкіна... Нават свой Салынік быў у нас... І знешне вельмі падобны і паводзінамі... І Дугін быў. Капітан-лейтэнант Ян Сурын. Герой баёў пад Масквой. Камандзір кананерскай лодкі ў паходзе па Сунгары на Харбін. Спачатку разжалаваны, а потым зноў адноўлены ў званні і ўзнагароджаны баявым ордэнам...

Што гэта — выпадковасці, супадзенні? Не, гэта і ёсць жыццё. Жыццё з усімі яго і падобнымі і такімі непадобнымі праявамі.

Многія лічаць, што праўдзіва пісаць мастацкія літаратурныя творы пра ваіну могуць тыя, хто сам зведаў, што гэта такое, на ўласнай скуры адчуў. Магчыма, яно і так. Напэўна, так. Як прыклад — Васіль Быкаў. Ды і тут здараюцца выключэнні. Без выключэнняў, кажуць, правілаў не бывае. І такім выключэннем уяўляецца мяне А. Дудару з яго «Радавымі».

Маладзёшы за самага маладога з тых, каго вывёў у сваёй п'есе пра радавых Перамогі, ён здолеў пранікнуць у псіхалогію, у праўду жыцця кожнага з іх, незалежна ад узросту. Пісьменнік здолеў зразумець, што аднаго ў грозны час выправаўнаў гэтых людзей, такіх розных па жыццёвым вопыце, па характарах, па адносінах да жыцця, урэшце. Гэта і набліжае, на маю думку, п'есу маладзёўскага і непасрэдна не зачэпленага ваіной А. Дударова да прозы старэйшага і апаленага полымем ваіны, аднойчы нават пахаванага Васіля Быкава. Трэба мець талент, каб здолець гэту адлегласць у часе, гэту адлегласць у некалькі пакаленняў.

Таленту аднаго чалавека, нават калі гэта і аўтар п'есы, для стварэння сапраўды паўнагучнага спектакля недастаткова. Колькі разоў былі мы сведкамі, калі нават на падставе леп-

ПРЭМ'ЕРЫ

Новая работа мінскага тэатра-студыі кінаанцэра — спектакль «Саранавыя». Аўтары сцэнарыя — У. Грыцэўскі, В. Нікіфаровіч і Р. Шмыроў. Яны выкарысталі творы вядучых савецкіх пісьменнікаў — «Яны змагаліся за Радзіму» М. Шалахава, «Антрыса» В. Астаф'ева, «Пайсці і не вярнуцца» В. Быкава і іншых. Важную ідэйна-мастацкую нагрузку нясуць і ўрывкі з вядомых фільмаў, якія з поспехам прайшлі на экране: «Балада пра салдата», «Вазьму твой боль», «Вянок санетаў», «Канстанцін Заслонаў»... Цэласнасці ўспрыняцця таго, што адбываецца на сцэне, дапамагаюць песні

В. Баснера, А. Гурава, С. Нікіціна, А. Рэнанскага, Д. Смольскага, М. Фрадзіна на вершы Я. Далматоскага, А. Твардоўскага, М. Кульчыцкага і іншых. Рэжысёры — заслужаны дзеяч мастацтваў Б. Луцэнка і Б. Утораў. У спектаклі заняты народныя артысты РСФСР, лаўрэаты Дзяржаўнай прэміі СССР У. Дружнінаў і У. Івашоў, С. Вількін, І. Мацкевіч, У. Пазнякоў, іншыя анцэры.

Новая работа тэатра-студыі прысвячаецца 40-годдзю Перамогі.

На здымку: сцэна са спектакля.

Фота Ул. КРУКА.

КАРОТКІЯ РЭЦЭНЗІІ

ДАСЛЕДУЕЦЦА ОПЕРА

Гэты складаны жанр існуе ўжо чатыры стагоддзі і з часам перамянуў значную эвалюцыю. Дый дасюль ён займае адно з вядомых месцаў у рэчышчы агульнага развіцця музычнага мастацтва. Операй цікавяцца музыканты, тэатральныя крытыкі, слухачы... Вядомы ў нашай рэспубліцы спецыяліст, доктар мастацтвазнаўства Галіна Куляшова мае пэўны набыткі ў даследаванні опернага жанру. Нагадаем яе работу: «Беларуская савецкая опера»; «Пытанні опернай драматургіі» (пра гэтую манатрафію «ЛІМ» пісаў у 1980 г.). Нядаўна выйшла ў свет другая манатрафія Г. Куляшовай «Кампазіцыя оперы» — арганічны працяг першай кнігі.

Новая работа закранае праблемы опернага жанру найменш даследаваныя ў савецкім музычназнаўстве. Прынамсі, дасюль не было спецыяльнай работы,

прысвечанай кампазіцыйным асаблівасцям оперы. Адчуваецца гістарычны падыход даследчыка да праблем кампазіцыйнага асаблівасцей оперы. Аўтар манатрафіі вылучае тры асноўныя

тыпы кампазіцыі: нумарную, скразную і мантанжную, звязаныя з эвалюцыяй жанру. Характарыстыку і падрабязны разгляд іх знаходзім у адпаведных раздзелах. Так, на думку Г. Куляшовай, перыяд станаўлення опернага жанру быў звязаны з нумарным тыпам кампазіцыі. Класічная і рамантычная эпохі вылучылі скразны тып кампазіцыі (узв'язанай з нумарнай), які сфарміраваўся на аснове сімфанічнага метаду развіцця. Такім чынам, даследчык закранае таксама пытанне ўзаемадзеяння опернай і інструментальнай музыкі. Сучасная оперная творчасць, даводзіць аўтар, у многім звязана з мантанжным тыпам кампазіцыі. Высновы пра тры асноўныя музычна-драматургічныя тыпы палюбляюць наша ўвагу не пра жанр оперы, шляхі яго развіцця і да т. п.

Асноўныя тэарэтычныя меркаванні Г. Куляшовай грунтуюцца на шырокім музычным матэрыяле. У яе кнізе прадстаўлена ці не ўся чатырохвяковая гісторыя оперы — ад панца XVII ст. да нашых дзён. Чым жа кіра-

валася Г. Куляшова ў гэтым «странатым свеце» оперных твораў? Нягледзячы на спецыяльны даследчы інтарэс — вывучэнне кампазіцыйных асаблівасцей оперы, — яна зыходзіла перш за ўсё з мастацкіх вартасцей сачынення. Хоць часам, бывае, — не сакрэці — захачыўшыся пэўнай тэарэтычнай праблемай, мы спасылаемся на тых музычных твораў, што найбольш адпавядаюць нашым тэарэтычным выкладкам, ды не заўсёды маюць сапраўдны мастацкі вартасці і гістарычную значнасць у мастацтве. Аўтар манатрафіі правала багатую работу па асэнсаванні і аборы найкратных мастацкіх узораў. Прычым, многія творы (пераважна сучасныя) разглядаюцца ўпершыню. Ды і ў характарыстыцы опер ужо добра вядомых і апісаных у розных музычназнаўчых крыніцах Г. Куляшова даследаваныя, грані. Найболей цікавыя аналітычныя рэзультаты звязаны з операмі Д. Персела «Дзідона і Эней», Д. Вердзі «Рыгалеа», П. Чайкоўскага «Пікавая дама», М. Мусаргскага «Хаваншчына» і інш.

Аналітычныя раздзелы кнігі ў цэлым пераканальна абгрунтаваныя рысаваным аўтарам тэарэтычным меркаванні.

Р. СЕРГІЕНКА,
кандыдат мастацтвазнаўства, дацэнт БДН.

МАСТАК І ЖЫЦЦЁ

СУСТРЭЛІСЯ мы з ім на ціхай віцебскай вулачцы непадалёк ад тэхналагічнага інстытута. Тут ён выкладае на кафедры мастацкага афармлення і мадэліравання. Ветлівы твар абяцаў шчырую размову. Ды і па яго жывапісных палотнах я здагадваўся, што гутарка з такім чалавекам аббудзецца — даверліва, нават таварыская, хоць асабіста мы раней знаёмымі не былі. Альберт Васільевіч запрасіў мяне ў майстэрню, пажартаваўшы: «Мабыць, і вы верыце, што лепш адзін раз пабачыць, чым сто — пачуць...». Пакуль чакалі тралейбус, мастак прыгадваў работы сваіх вучняў. Магчыма, гэта блакітнае неба над Віцебскам настройвала яго, падказваючы пейзажы або сюжэтныя карціны, звязаныя з навакольнымі мясцінамі нашага горада.

Майстэрня А. Някрасава па вуліцы Леніна ў будынку на шостым паверсе. Яна падалася мне вельмі ж сціплай — памерамі, і ўтульнай. А сонечныя праменні адчувалі сябе тут — як дома. Гэта і варт сымвалічна: сонца не гасць у майстэрні... Ды госцем быў я. Натуральна, першае пытанне — пра «школу». Аказваецца, за плячамі мастака — Яраслаўль, Масква, Ленінград... Яго настаўнікі самі выхоўваліся на традыцыях, дарагіх кожнаму свядомаму рэалісту ў мастацтве...

«Цвёрды, упэўнены рысунак — гэта сведчанне павагі мастака і да свайго рамяства, і да свайго прызначэння, калі хочаце, — кажа Альберт Васільевіч. — Гэта азбучная ісціна, ды ад таго, што яна азбучная, не страчвае актуальнага гучання...».

Мы праглядаем работы — даўнія, зробленыя якіх дваццаць гадоў назад, і тыя, што завершаны сёлета. Мастака прываблівае тэмпера з яе асаблівай гучнасцю, з яе здатнасцю перадаваць нават розны стан паветра. Творчасць А. Някрасава — у суладдзі тэматычнай карціны і пейзажу. Вока затрымліваецца на шчодрым лірычным настроі такіх палотнаў, як «У асеннім парку», «Раніца», «Партрэт маці», «Дзеці»... Ужо самі назвы гавораць, на маю думку, пра імкненне аўтара перадаць захапленне прыродай і павагу да чалавечай асобы. У гэтых творах ёсць жанравы пэўнасць, канкрэтнасць амаль дакумен-

тальнага характару; і ёсць — вобразная праўда. Гэта больш чым прыватны ўражанні мастака.

Рэпарціёрскай паспешлівасці вы на яго палотнах не заўважыце. Лепшыя работы — плён зацікаўленага стаўлення аўтара да так званых аб'ектаў увагі, прадмета мастакоўскага асэнсавання. Эмацыянальная непасрэднасць мастака не мае

НЕБА НАД ВІЦЬБАЙ

адцення хуткаплыннага ўражання, імгненнага захаплення — задума, як кажуць, вынашана, выпэставана. Ён ведае чалавека, чыё аблічча афэсліваецца ягоным пэндзлем. А пейзаж — гэта месца на зямлі, дзе на гармонію або неўраўнаважаны стан надвор'я адгукаецца душа А. Някрасава. Мабыць, таму яго лепшыя пейзажы, здаецца, прасякнуты песняй — то прасветлена-радаснай, то сумнай.

Кажуць, такое ўражанне — занадта суб'ектыўнае: хтосьці той песні, што нібы працінае пейзажныя работы мастака, і не пачуе, мабыць. Асабліва ў наш імклівы час. І ці не лепш за ўсё разглядаць творы А. Някрасава ў хвіліны духоўнай засяроджанасці, не спяшаючыся, не пазіраючы на гадзіннік? Бо «пачуць спеў колеру» на яго палотнах адразу і немагчыма, але колер у яго гучыць!...

М. ЦЫБУЛЬСКІ.

«Весна» (палатно, алея).

В. Манаеў (у ролі Адуванчыка) нясе разам са старэйшымі таварышамі вялікую праўду жыцця. Тую праўду, без якой немагчыма праўда сцэнічная, без якой не ўзнімешся да вышняў творчасці. І гэта абнадежвае.

Гэта сведчыць пра тое, што ад купалаўцаў, якія, цвёрда трымаючыся ранейшых традыцый, смела шукаюць новае, можна па-ранейшаму чакаць сур'ёзнага паглыблення ў свет сапраўднага мастацтва.

Аўтар п'есы і тэатр даюць вобразнае ўвасабленне той агульнапрызначанай думкі, якая працінае і мемуары слаўных маршалаў Саветаў Саюза, і працы гісторыкаў вайны, і дакументальныя нарысы вайсковых гадоў К. Сіманава, А. Талстога, А. Фадзеева, Б. Палявога, і вершы, напісаныя на франтавых дарогах А. Суріновым і П. Броўкам, А. Твардоўскім і П. Панчанкам, А. Куляшовым і П. Варанько, С. Нараўчатавым і А. Пысіным. Гэта думка пра тое, што галоўным выканаўцам стратэгічных і тактычных планаў разгрому варожых сіл быў і застаецца радавы баяц нашай Арміі. Гэта ніколі не прыніжае ролю і значэнне ўсіх іншых вайскоўцаў. Афарыстычны выраз «Пяхота — царыца палёў», які ўвайшоў у нашу памяць з тых агнявых часоў, і дагэтуль, здаецца, не перакрэслены. Гэта ён, малады або ў гады пехатца, кідаецца ў атаку, ідзе на штурм варожых пазіцый, крон за крокам абзагначы пераможны рух арміі. Вялікая Ачынная вайна багата на прыклады героізму ўсіх родаў войск. У авіятараў або мараню (асабліва — падводнікаў) героізм выглядае, і сёння бы, вельмі «драматычна», нават «сюжэтна».

Да гонару тэатра трэба аднесці і тое, што ён узяўся за цяжкую справу адлюстравання пяхотных франтавых будняў, радавых дзён з баявой дзейнасці і жыцця радавых байцоў, раскрыўшы духоўнае і псіхалагічнае багацце персанажаў п'есы. Без нейкіх там «прыгожых» мізансцен і эфектных паўз спектакль апявае штодзённую салдацкую працу людзей, якія чакаюць палыву кухню з салдацкай кашай, падшываюць падкаўнеркі, чысцяць зброю, перавязваюць раны, расказваюць анекдоты,

аплакваюць загінуўшых... Адбываюцца выпадковыя сустрэчы былых знаёмых — яшчэ па мірных часах; здараюцца спрэчкі носьбітаў розных поглядаў (у тым ліку і з перакананым рэлігійным фанатыкам Саліянікам, ролю якога так выразна і строга выконвае Ф. Варанецкі). Мне падалося, што мы даўно не бачылі на падмостках такой лірычнай непасрэднасці ў паказе трапяткога і нясмелага пачуцця кахання, якое звязвае герояў В. Манаева і Т. Пузіноўскай, зусім розных па жыццёвым вопыце маладых людзей. Трымае ў напружанні сцена сустрэчы Дугіна з жонкай (арт. Т. Нікалаева), гэты шчыры крык душы некалі, такіх блізкіх, такіх адданых адзін аднаму людзей. А колькі нечаканых адценняў пачуцця паказвае ў сваім героі В. Філатаў, хцяг яго сцэнічныя паводзіны выглядаюць амаль наўмысна стрыманымі...

Гледачу няма часу разбірацца, што за праўда перад ім — «акопная» ці якая іншая, паводле рэцэнзэнцкіх стандартаў, бо жыццё акцэраў у вобразах уладарна ўцягвае залу ў вір мастацкага адлюстравання, бадай, дакументальна праўдзівых падзей праз жывы характары непасрэдных і, як сказаў аднойчы А. Твардоўскі, «грэшных» радавых вялікай Арміі.

Мае нататкі — не рэцэнзія. Гэта ўражанні гледача, які на спектаклі зусім забыў пра сваю сувязь з літаратурай і тэатрам і нанова перажываў разам з героямі сцэнічнага твора тое, што было «са мной і з краінай», здаецца, нядаўна — учора. На самой справе — сорак гадоў назад. Купалаўцы зрабілі сумленны і здатны ўзрушыць гледача любога накалення спектакль, без аніякага юбілейнага ўпрыгожвання, без штучна падкрэсленай урачыстасці. Тым і завабляюць яны прыхільнасць гледачоў.

Артур ВОЛЬСКІ.

ВЫБАР

Размярнувалі па школах выпускнікоў будучылішца. Камісія была лагодная. Нікога не прымушалі, ва ўсіх пыта-ліся, куды хто б хацеў паехаць. Кожнаму называлі школы, дзе каналі маладых настаўнікаў. Адзін з іх не знайшоў свай вёскі. Вёска называлася Сморгі.

Хлопец доўга стаяў перад камісіяй, думаў і, уздыхнуўшы, спытаў:

— Сморгі няма? Яшчэ раз уздыхнуў, спяхмурнеў і, адчайна махнуўшы рукою, сказаў:

— Няма Сморгі — давайце Мінск.

Члены камісіі засмяяліся, а ён, пахмурны, пакрыўджаны, пакланіўся і пайшоў.

Ніхто не ведаў, што ён выходзіць у вялікі свет.

Праз дзесяць год ён спыніў мяне на лесвіцы мінскага магазіна.

— Я не адразу пазнаў яго. Перад мной стаяў прыгожы малады чалавек. Разгаварыліся, адышоўшы ўбок.

— Дзе працуеце? — У міністэрстве... Я не дачуў, у якім.

СКЛАНЕННЕ

Тэма была архіскладаная: «Скланенне назойніка на «мя»». Скланялі назойнік «семя». Настаўнік выклікаў да дошкі лепшага вучня. Ён праскланяў: Назойны (што?) семя.

Родны (чаго?) семя, семени. Задавалены поспехамі любіцца, выкладчык выклікаў выдатніцу, папрасіў праскланяць назойнік «семя» ў множным ліку.

Паступваючы абцасікамі, палыхваючы на спіне коскамі, яна падышла да дошкі, уззяла крэйд, прыгожа напісала назойнік «семя» і задумалася.

Стаяла доўга. Павярнулася да класа, сказала:

— Гэта слова ў множным ліку не скланяецца.

— Усё скланяецца, — сказаў настаўнік. — Пішы: семя—сямёны.

— А з якой літары пісаць Сямёны?

— Гм... Тут, канечне, з малой. Вучыш вас, дурню, і не навучыш.

АМАТАР МУЗЫКІ

Настаўнікі не захацелі «падводзіць» школу, зніжаць працэнт паспяховасці. Яны, цяжка ўздыхнуўшы, праніліваючы сваё сумленне, паставілі яму «З» і дазволілі віхлястому выйсці з васьмага класа і дайсці да дзе-

Схільны мастак і да ману-ментальных форм. Яго мазаіка «Дзяцінства» на сярэдняй школе № 4 у Наваполацку (1973), мазаічныя работы, выкананыя на адным з карпусоў санаторыя «Лётцы», або вітраж «Перамога» ў школе № 25 Віцебска (1979), прыцягваюць увагу тым, што яны, дазволіўшы сабе сказаць, дарэчыня, на сваім месцы, арганічна ўпісаны ў забудову, у асяроддзе. Нават вялікія памеры (напрыклад, роспіс на фабрыцы «Сцяг індустрыялізацыі» займае 48 квадратных метраў) абумоўлены аўтарскай задумай. Шкадуеш, што некаторыя эскізы манументальных работ А. Някрасава і дагэтуль застаюцца эскізамі, а сярод іх — цікавая мазаіка, габелены, роспісы.

— Адзін з габеленаў падрыхтаваны для турбазы «Віцебская», — удакладняе Альберт Васільевіч. — Пра астатнія лепш гаварыць не буду. Ведаеце, пакуль эскіз не ўвасоблены ў належным матэрыяле, яму трэба заставацца ў майстэрні, і абмяркоўваць такія работы наўрад ці варта...

Пра тое, што мастака хваляюць і незавершаныя планы, не да канца ажыццёўленыя задумы, не прынятыя ці не ўвасоблены эскізы, магу толькі здагадацца. І думаю, што яго патрабавальнасць да сябе і чалавечая тактоўнасць, гэтаксама, як і культура, назапашаны вопыт, начытанасць, зацікаўленасць у сучасных творчых працэсах, — усё гэта імплануе студэнтам, ягоным вучням.

Я выходжу з майстэрні. Вечарэе, і неўзабаве цямнее неба над Віцебскам. А са мной застаюцца сонечныя ўражанні гэтага дня. Уражанні ад складанага мастакоўскага свету, які я адчуў сёння, углядаючыся ў работы А. Някрасава.

У вершы «Бярэзіна» Яўген Замерфельд пісаў:

Як пражыць, каб годзі-хвалі
Не злізлі, не змялі
Хоць маленькі ў дальняй далі
След-слядочак на зямлі.

Годзі-хвалі не злізлі, не змялі сляды, што пакінуў на зямлі настаўнік-паэт. Я. Замерфельд (не стала яго ў 1980 годзе) з'яўляецца аўтарам «Зборніка практыкаванняў па сінтаксісе і пунктуацыі» (разам з В. Самцэвічам), крытычных артыкулаў пра творчасць Янкі Маўра, Эдуарда Самуйленка, Аркадзя Куляшова, Максіма Танка, Міхаса Клімковіча і іншых пісьменнікаў. На працягу больш чым пяцідзесяці гадоў друкаваў свае вершы ў часопісах «Полымя», «Маладосць», «Беларусь», «Бярозка», у газеце «Чырвоная змена», у «Настаўніцкай газеце» і іншых перыядычных выданнях. Але Яўген Замерфельд не стаў вядомым паэтам, мабыць, толькі таму, што педагагічная і літаратурна-навуковая праца патрабавала поўнай аддачы сіл, а паэзіяй даводзілася займацца толькі ў свабодны час.

Акрамя вершаў, Я. Замерфельд пісаў і гумарыстычныя творы. Некаторыя з іх штогдынёвік «Літаратура і мастацтва» змяшчае на сваіх старонках.

Я. ГАВАРУШКА.

Яўген ЗАМЕРФЕЛЬД

Я НЕ ПЕТРУСЕНКА

Урача Петрусенку і мяне, настаўніка, лічаць адной асобай: мы падобныя і тварам, і ўзростам, і гаворкай.

Даганяе калгасніца.
— Донтар!
— Вы памыліліся, я не Петрусенка!

— А, божачка: абазналася. І бялюсенькі такі і хіленькі. Уваходжу ў аўтобус. Падымаецца мажная дама, кланяецца:
— Доктар, сядайце, калі ласна.
— Дзякую, я не Петрусенка. Вочы талеркамі.
— Няўжо?
— Угу...
Ці дажыву, каб у аўтобусах, хоць бы ў гарадскіх, раённых, пры ўваходзе маім уставалі, казалі:
— Настаўнік, сядайце.

ІШЛА ВАЙНА НАРОДНАЯ

«Мілашавічы, вёска ў Лельчыцкім р-не Гомельскай вобл., на р. Убарць».

У снежні 1942 вёску спалілі нямецка-фашыстскія захопнікі, загінулі 127 мірных жыхароў.

Помнікі: на брацкай магіле сав. воінаў і партызанаў Аіч. вайны, 110 землянак, якія загінулі ў Аіч. вайну».

(БелСЭ, т. 7, стар. 202).

Каля чатырохсот гадоў таму назад на левабярэжжы светлай Убарці была заснавана невялікая вёска Мілашавічы.

Нічым не заможней за іншых спрадзеку жылі палешукі ў гэтым куточку Белай Русі, і ім спраўна распісвалі спіны бізуны паноў і розных паўпанкаў, увесь свой век былі рады хлеба з мякінай ды калелі ў пахілых хацінах у калядных сцюжы...

Але здаўна бытуе паміж местачкоўцаў паданне, нібыта ўтварылася назва вёскі ад спалучэння м і л і жыць і доўгі час гучала як Мілажывічы...

Так, людзьмі паэтычнага светаадчування былі яны, мае продкі, якія гэтак пранізліва ўвасобілі ўжо ў самой назве вёскі сваю непазбыўную любоў да роднай зямлі і веру ў тое, што шчасліва будуць жыць тут іх унукі і праўнукі...

Светлую, шчасную долю прынесі ім Вялікі Кастрычнік.

Завіравала, забурчаліся новыя жытцё ў знябытых глыбінках Палесся. І хіба ж маглі застацца ў баку ад яго мае землякі?!

У канцы 1929 года аб'ядналіся мілашаўскія беднякі ў калгас і ў красавіку 1930 узнісла рапартавалі ЦК КП(б)Б, ЦВК Беларусі:

«...Наш калгас «Чырвоны дзёр» вырас на папалішчы. Ён арганізаваўся ў кастрычніку 1929 года з бядняцка-серадняцкіх аднаасобных гаспадарак на плошчы звыш 2 тысяч гектараў. У яго ўвайшлі 127 двароў. Калгас наш малады, аднак за гэты час мы ўжо зрабілі наступнае:

Абагулілі і ачысцілі ўсё наша насенне — 97 цэнтнераў аўса, 27 цэнтнераў ячменю, ільну 12 цэнтнераў, проса 742 цэнтнеры, бульбы 601 цэнтнер. У выніку пажару, з прычыны адсутнасці памяшканняў, жывёлу яшчэ не абагулілі.

Калектыўна зараз возім леса-матэрыялы на будаўніцтва дамоў і хлявоў.

Арганізавалі лікпункт, ліквідуючы сваю непісьменнасць, якая засталася нам у спадчыну ад былога царскага ўрада. Лікпунктам ахоплены ўсе калгаснікі да 35-гадовага ўзросту. Вучыцца 130 чалавек (з іх 60 жанчын), у партшколе вучыцца 37 калгаснікаў.

...Мы, калгаснікі, вельмі ўдзячныя партыі і Савецкаму ўраду, які аказаў нам дапамогу ў цяжкі час пасля пажара».

ру. Нам дзяржава дала бязвыплатныя і доўгатэрміновыя крэдыты, адзенне і абутак для бедных. Крэдыты мы выкарыстоўваем на будаўніцтва нашага калгаса».

(Гісторыя БССР. Вучэбны дапаможнік для вучняў сярэдніх школ. Пад рэдакцыяй члена-карэспандэнта АПН Л. С. Абэцдарскага, стар. 201).

З карэннай пераломкі ў псіхалогіі людзей пачыналася пераможнае шэсце сацыялізму па нашай шматнацыянальнай краіне!..

Як хацелі верыць мае землякі, што нічым пасля гэтага не будзе ўжо азмочана сьвіта іх дружнай калектыўнай працы...

Ды раптам, як страшная хмара, неба над імі закрыў цень павучыны фашызму...

«22 снежня 1942 г. у в. Мілашавічы прыбыў нямецкі атрад СС пад камандаваннем нямецкага генерала. Акружыў вёску, падпаліў яе з двух бакоў. Частцы насельніцтва ўдалося схавацца. Аднак нямецкія карнікі злавалі 55 чал., якіх сагналі да вялікага хлява. Пасля гэтага ўсе былі загнаны ў хлеў і па іх быў адкрыты аўтаматны агонь. Тых, што засталіся жывыя, цяжка параненых, немцы накрывалі саломой і падпалілі хлеў. Так былі закатаваны ўсе 55 чал.»

(Зборнік «Злачынствы нямецка-фашыстскіх акупантаў у Беларусі». Дзяржвыд. БССР, стар. 305—306).

Мама мая расказвала мне:

— Столькі гадоў, сыноч, прайшло, што я ўжо і не ўспомню добра, якім гэта днём сталі мы хадзіць у балота... Ды недзе як не ў пачатку месяца зрабілі там нашыя под — адзёнак з дошак; зранку да вечара на выседкі туды хадзілі, а цёмначы назад у свае курані начываць вярталіся...

Ну от недзе перад другой нядзелай, як помню я, выйшлі мы — я, мая Любачка, маці, Арына Астапаўна Ларыёнава, з маёй меншай сястрычкай Ленкай (ёй трэці годзік ішоў) з балота на грук, аж нешта куры там, каля нашых куранёў, закрычалі (то якраз разведка нямецкая прыходзіла). То я і кажу мацеры:

— Вы, мама, з дзецьмі тутак пабудзьце, а я пайду пабачу, што там такое.

Але прайшла я трохі і такі страх мяне ўзяў: то ж людзей кругом няма нідзе нікога! Бегма назад к мацеры бегла. А Любачка мая як згледзела мяне, кінулася мне на рукі, плача і просам просіла:

— Ох, мамачка, роднёнька, не кідай мяне другі раз, няхай нас з табой умесце ўб'юць! Я яе ўгаворваю-суцяшаю:

— То ты ж, донька, не адна была, з бабаю, чаго ж ты, дурнёнька, спужалася, — а

руку ўхапіла і метраў дзвесце бегла так, несучы яе. Потым трохі ачомалася, прысела і на плечы ўзяла

А немцы страх як з аўтаматаў сякуць!..

Здаецца, у Казеннае (урочышча непадалёк) праз раку, уцякаць хацела. Па грудзі ўлезла ў ваду, а далей няможна ўжо — глыбока. Але я ўсё адно пабрэла б. Ад страху я ўжо не бачыла, што спераду па кладцы, і збоку, па бера-

Зайшлі мы на под і бачым: зарубалі яе.

Пасцель усю, хлеб наш у гразь паскідалі, падушкі паўспорвалі...

Аж неўзабаве і бацька наш, сястра мая Еўга, браты Коля, Васіль і Грыша, дзядзька Міша — Міхаіл Астапаўніч Лісіцкі — з сям'ёй прыйшлі.

Ну, то тады ўжо ўсе гуртом і пайшлі мы ў Казеннае і ва ўрочышча Клінок. Кацьку, сястру маю (ёй сем гадоў было), і глушкоўца Паўла (чалавека з суседняй вёскі Глушкавічы — яны яго недзе раней злавалі) убітых пад кладкамі знайшлі. Іх, няшчасных, як вялі па кладцы, дык і стрэлілі з пісталета ў патыліцу. І навікі кулі аднолькава — у прававока — павыляталі...

Вынеслі мы іх на груд, хвойкамі накрыві. Каля іх там ужо і заначавалі. Ну, а з ранку мы з бацькам да свайго куранёў пайшлі.

Яшчэ здалёку згледзелі, што іх спалілі. Падышлі бліжэй і пах крыві пачулі... І ў курані, з якога я, хутчэй за ўсё, апошняй выскачыла, абгарэлыя маці знайшлі... Яна як ляжала на левым баку, так адежа з-пад нізу, у крыві, і не згарэла на ёй. Па гэтым і пазналі мы сваю маму...

А сястрычку Ленку ў другім курані яны спалілі. Мы ўжо здагадаліся, што і яе нікуды далёка не павялі, каб убіць... Ад яе агледзелі адно шматок плаццяка і чатыры ці пяць костачак, і ўсё гэта ў набірчак склалі.

Потым наш бацька схадзіў Кацьку прынесі, і ўмесце мы іх трох у адной магілцы і пахавалі.

Там яны і цяпер ляжаць — ўрочышча Паплавы...

...Я ўдзячны лёсу, што тут, на Палессі, і я змог аднойчы першым бездапаможным крыкам сіввердзіць усяму жывому сваё з'яўленне!..

Заўсёды, калі гляджу на тую-ціную краявіды пасля доўгай ростані, гарачым пачуццём непаўторнай закаханасці ў іх запахавана абуджаецца мая душа!

Дома я станаўлюся нібыта іншы: тут мне шчыmlіва дарагім аказваецца кожны чалавек, робяцца хвалючымі поспехі і ўдачы кожнага з аднавяскоўцаў, таму што першапачаткова зоркамі іх сэрцаў і вачэй заселены сусвет маёй свядомасці.

Алесь ЛІСІЦКІ.

ЗНАТАВАНАЕ МАСТАКОМ

Па ўсім свеце былі распаўсюджаны замалёўкі і фатаграфіі часоў мінулай вайны, якія адлюстравалі жудасныя руіны і папалішчы ў знакамтай сядзібе Льва Талстога — Яснай Паляне. Дакументальнае сведчанне пра кашчунства фашыстаў... З газет мы ведаем, што раней з фатаграфу, з першымі групамі савецкіх аўтаматчыкаў, што прабіраліся да Яснай Паляны па спецыяльным заданні нашага камандавання, у сядзібе Талстога апынуўся і Яўген Коган, мастак, аўтар тых замалёвак. Так, ён, стрымліваючы гнеў і слёзы, рабіў замалёўкі, калі яшчэ непадалёк ішоў бой. Як цяжка было яму бачыць сляды варварскага разгрому адной са скарбніц сусветнай духоўнай культуры! Ён, сталы майстар кніжнай ілюстрацыі, удастоены ў даваенныя гады савецкіх, амерыканскіх і іншых медалёў і прэміяў за ілюстраванне кніг выдатных пісьменнікаў, асабліва востра ўс-

прымаў страшную карціну разбурэння ў Яснай Паляне.

Я. Коган удзельнічаў у вызваленні Беларусі, і некалькі гадоў таму назад аўтар гэтых радкоў, дырэктар краязнаўчага музея ў Крычаве, звярнуўся да мастака з пісьмом. З часам мы атрымалі матэрыялы і падрыхтавалі выстаўку яго работ. Тут і малюнкi Я. Когана з газеты «Разгромим врага», прысвечаныя вызваленню ўсходніх раёнаў Магілёўшчыны, у тым ліку ў Крычаве, у верасні-кастрычніку 1943 года, і замалёўкі з жыцця беларускіх партызан. Ёсць трагічныя рысункі, прысвечаныя ахвярам фашызму, героям-падпольшчыкам. Некаторым замалёўкам, зробленым з натуры, ужо 40 гадоў: «Магілёў, вуліца Воткіна»; «Нашы воіскі ўваходзяць у Магілёў» (прыход савецкіх воінаў, што пераправіліся праз Дняпро каля старажытнай магілёўскай ратушы) і інш. «Занатаваў» мастак і такі жыццёвы факт: савецкі воін сарваў са слупа фашыстскі ўказальнік са словам «Minsk» і старанна прымацоўвае шылду з назваю «Minsk».

М. МЕЛЬНИКАУ, краязнавец, заслужаны работнік культуры БССР.

У ДАПАМОГУ БІБЛІЯТЭКАРАМ

«Роля дзіцячай бібліятэкі ў фарміраванні маральнага аблічча школьніка» — тэма абласнога семінара работнікаў чытальных залаў цэнтральных дзіцячых бібліятэк, праведзенага Гомельскай абласной дзіцячай бібліятэкай на базе Гомельскай бібліятэкі № 4 імя А. Гайдара.

Удзельнікі семінара праслухалі даклады і кансультацыі «Удасканаленне арганізацыі бібліятэчнага абслугоўвання навучэнцаў у святле пастановы Вярхоўнага Савета ССРСР «Аб асноўных напрамках рэформы агульнаадукацыйнай і прафесійнай школы», «Дзеля жыцця на зямлі (прапаганда літаратуры аб Вялікай Айчыннай вайне спрод дзяцей)», «Робота з літаратурай у дапамогу працоўнаму выхаванню і прафарацыяцыйнай школьнікаў», «Чытальная зала — цэнтр даведачна-бібліяграфічнага і інфармацыйнага абслугоўвання чытачоў» і іншыя, з якімі выступілі работнікі абласной дзіцячай бібліятэкі М. Рэйзіна, Н. Страцёўскай, С. Глушкіна, бібліяграф Гомельскай ЦГДБ Д. Цітова.

Адбыўся шырокі абмен думкамі па ўзнятых праблемах.

І. ЦАРЫК.

РЭСПУБЛІКІ КРОКІ САЖНЁВЫЯ

«Ніколі не перамогуць таго народа, у якім рабочыя і сяляне ў большасці сваёй даведаліся, адчулі і ўбачылі, што яны адстойваюць сваю, Савецкую ўладу — уладу працоўных, што адстойваюць тую справу, перамога якой ім іх дзецім забяспечыць магчымасць карыстацца ўсімі дэбротамі культуры, усімі стварэннямі чалавечай працы». Гэтыя неўміручыя словы Уладзіміра Ільіча Леніна вынесены эпіграфам да фотальбома «Росквіт рэспублікі маёй», выпушчанага выдавецтвам «Беларусь» да 40-годдзя вызвалення нашай рэспублікі ад нямецка-фашыстскіх захопнікаў.

Аўтар-складальнік Б. Стральцоў, фотамайстры А. Лабада, В. Ганчарэнка, В. Харчанка, В. Барановскі, М. Шарай, Г. Ліхтаровіч, У. Амелчанка і іншыя вядуць усхваляваны, па-сапраўднаму паэтычны рэпартаж, які падрабязна расказвае аб тых зменах, што адбыліся на беларускай зямлі ў пасляваенныя гады, пераконаўча паказвае, як пад кіраўніцтвам Камуністычнай партыі, у дружнай сям'і савецкіх народаў-братоў, беларускі народ сваёй нястомнай працай набліжае наміныстычнае заўтра.

Мінск і Віцебск, Брэст і Рэчыца, Мікашэвічы і Орша, га-

радскія пасёлкі і вёскі — вось толькі некаторыя адраўняныя пунты, адкуль вядзецца гаворка аб набывтках у галіне прамысловасці і сельскай гаспадаркі, аховы здароўя, развіцці фізічнай культуры і спорту. Паўстае панарамная карціна шматграннага жыцця сённяшняй Беларусі, якая даўно ўжо стала квітнеючым краем.

На здымках адлюстраваны асобныя моманты з творчага жыцця вядомых прафесійных і самадзейных калектываў, паэтычных сьвятаў, прысвечаных юбілеям народных песняроў Янкі Купалы і Януба Коласа. Змешчаны партрэты народнага мастака ССРСР М. Савіцкага, народных пісьменнікаў Беларусі В. Быкава і І. Шамякіна, народнага паэта рэспублікі М. Танна, народнага мастака Беларусі А. Анікевічына і іншых дзеячаў культуры.

З густам аформлены, вынананы на высокім паліграфічным узроўні, альбом «Росквіт рэспублікі маёй» — добры падарунак усім, хто цікавіцца жыццём Беларусі, і, у першую чаргу, шматлікім турыстам, якія прыязджаюць у наш азэрны край.

І. ПІЛІПЕНКА.

А. Мятліцкі. Янка Купала і дзеці.

У мінскім Палацы мастацтва працуе выстаўка маладых беларускіх скульптараў. Чатыры аўтары — Аляксандр Мятліцкі, Уладзімір Слабодчыкаў, Аляксандр Фінскі і Анатоль Кузняцоў — вынеслі на суд патрабавальнага глядача свае лепшыя работы. Кожны з іх малады ўзрастам, у кожнага не такі ўжо і багаты творчы стаж. Тым не менш адчувальны і набыткі. Лепшыя работы маладых скульптараў з пасле-

У. Слабодчыкаў. Арфей і муза.

хам дэманстраваліся на рэспубліканскіх мастацкіх выстаўках, а некаторыя з аўтараў мелі гонар быць прадстаўленымі і на выстаўках усесаюзных.

Напрыклад — А. Мятліцкі. Творчыя інтарэсы яго шырокія. Гэта выяўляецца і ў тэматычнай напоўненасці прадстаўле-

А. Фінскі. «Мужыцкая праўда».

ных работ, і ў тэхніцы выканання, і ў выкарыстанні звычайнага матэрыялу. Хвалююць такія работы А. Мятліцкага, як «Янка Купала і дзеці», «М. Багдановіч», цыклы «Дзесяць вайны прысвячаецца», «Першая сям'я» і іншыя.

Упэўнена сівярдае сябе У. Слабодчыкаў. Яго работа «Роздум мастака» адзначана дыпламам Саюза мастакоў СССР, а «На будоўлі — вясна»

А. Кузняцоў. Мастачка. Красавік.

— бронзавым медалём Выстаўкі дасягненняў народнай гаспадаркі СССР. «Арфей і муза», «Цішыня», «Дырыжор», «Песняры зямлі беларускай»... У кожным з гэтых твораў адчуваецца пошук, што пазначаны пераўданаўшам аўтара, яго жаданнем як мага выразней раскрыць задуму.

Кампазіцыя «Прысвячэнне» выканана А. Фінскім для тэатра оперы і балета. У работах «Балада пра мір», «Першы настаўнік», «Мужыцкая праўда» і іншых аўтар таксама надае важнае значэнне сюжэтныму вырашэнню твора.

Для сваіх работ А. Кузняцоў у асноўным выкарыстоўвае шамот. Сярод яго лепшых работ — «Двое», «Пан», «Мастачка. Красавік».

Г. ДУБРОЎСКІ.
Фота Ул. КРУКА.

ГЭТА НЕ ЗАБЫВАЕЦЦА

Народная артыстка РСФСР Таццяна Ерамеева — адна з вядучых актрыс Малаго тэатра. Прайдзены творчы шлях Т. Ерамеева асэнсоўвае ў кнізе «У свеце тэатра», выпушчанай выдавецтвам «Искусство», першую частку якой прысвячае сваёй рабоце на перыферыйнай сцэне, зазначаючы: «Малы тэатр стаў маім домам. Ён узбагаціў мяне, сфарміраваў, правільна, зразумела, будзе сказаць — перафарміраваў, і за гэта я ўдзячна яму, як можна быць удзячнай таму, хто цябе выхавваў. Сёння яму аддадзена ўжо без малаго сорак гадоў. Але я не забыла свайго мінулага. Бедная тады тэатральная правінцыя ўскармаіла і выпеставала мяне. І я глыбока ўдзячна ўсім тым, з кім ішла я там рука аб руку і хто навучыў мяне вельмі многаму».

Адзін тэатральны сезон Т. Ерамеева працавала ў тагачасным Дзяржаўным рускім тэатры БССР, які знаходзіўся ў Магілёве, разам з ім выязджала на гастролі ў Гомель, Рэчыцу і Мінск. Пра гэта

ўспамінае яна ў раздзеле «Кумельскі, Рошчын, Баскакава і іншыя». Актрыса многае прыгадвае з тэатральнага сезона 1932/33 года, што назаўсёды прاپісалася ў яе памяці. Асабліва шмат гаворыць аб той паспраўднаму творчай атмасферы, якая панавала ў калектыве, дзякуючы арганізатарскім і мастакоўскім здольнасцям галоўнага рэжысёра Б. Рошчына і рэжысёра У. Кумельскага, раскрывае іх воблік як творцаў, здольных мысліць па-сучаснаму, ісці ў нагу з часам. Са старонак «запісак актрысы» — так Т. Ерамеева вызначае жанр сваіх мемуараў — паўстае прывабны воблік актрысы А. Баскакавай. Асноўная ўвага акцэнтаецца на выкананні ёй ролі Шуркі Булычовай у вядомай п'есе М. Горкага.

Работа ў Магілёве прыпала на другі тэатральны сезон у біяграфіі Т. Ерамеевай і аказала значны ўплыў на далейшае фарміраванне яе мастакоўскага вобліку. А такое не забываецца...

Ю. ПУШКАРОЎ.

ПОШУКІ ЗНАХОДКІ

КАЛІ, рыхтуючы для «Энцыклапедыі літаратуры і мастацтва Беларусі» артыкул пра Кароля Жэру, я стаў гартань свае лясенградскія запісы дзесяцігадовай даўнасці, то прыйшоў да вываду, што постаць гэтага беларускага і польскага аўтара XVIII стагоддзя варта не толькі пяціпаці радкоў у энцыклапедычным выданні, але і больш шырокай гаворкі. Бо, уласна кажучы, апрача аднаго

барочнай эстэтыцы, якая наклала выразны адбітак на творчую індывідуальнасць сэнсненскага аўтара. Яго анекдатычныя апавяданні па-барочнаму квіцістыя і парадаксальныя. Многія з іх гратэскныя, алагічныя. Свет у іх паказаны, як тады гаварылі, «зусім наадварот». Як у гэтай хоць бы абсурднай гісторыі.

Як з каня, хоць са скуры абдэртага, ужытак мець

Адзін падарожнік многа за адзін дзень дарогі праехаў і змардаванага каня ўвёў у лясенградскі бровар, у якім адстойвалася гарэлка, і пакінуў яму сена, а сам пайшоў у карчму.

«ТОРБА СМЕХУ» КАРОЛЯ ЖЭРЫ

абзаца ў «Истории белорусской дооктябрьской литературы», пра Жэру ў нас нідзе і нічога не напісана. Між тым гэта быў цікавы чалавек і пісьменнік, яркі прадстаўнік Асветніцтва ў Беларусі. У пэўным сэнсе ён звязваў старую беларускую літаратуру з новай.

Аднак пачну па парадку. Калі ў 1774 годзе я працаваў у аддзеле рукапісаў Дзяржаўнай публічнай бібліятэкі ў Ленінградзе, увагу маю прыцягнуў туюсты, на 416 аркушаў зборнік, які значыўся пад лацінскай літарай «кю» і лічбамі XV, 3. Лацінска-польская назва была па-барочнаму доўгая і квіцістая: «Процьма рэчаў, торба смеху, гарох з капустай, а кожны сабака з іншай вёскі, або Кніга, якая ўключае ў сябе збор розных цікавых і мудрых, дасціпных і забаўных, сэнсоўных і сентыментальных твораў, пытанняў і адказаў, без ладу і ніякага парадку ўкладзеных дзеля ўпэкі і забавы, а часам служыць кожнаму і дзеля выратавальнага павучання, нядаўна распачатая, а да сканчэння свету незавершаная. Хто яе распачаў, таго знойдзеш у наступных радках».

А далей ішоў макаранічны, польска-лацінскі верш, папачушы над якім з гадзіну, я расшыфраваў прозвішча аўтара: Жэра!

Аднак, перагарнуўшы наступную старонку, на якой красавалася старанна вымаляваны родавы герб Жэраў (Дубна), я зразумеў, што пацеў дарэмна. Тут аўтар, ужо не гуляючы ў хованкі, адкрыта пісаў, што прозвішча яго Жэра, імя — Кароль, другое імя — Антон, манаскае імя Гаўдэнцый, што нарадзіўся ён 1 верасня 1743 года на Падляшшы, у вёсцы Тварогі Выпыхы ў сям'і дробнага шляхціца. У 1751 годзе пачаў літары «вучыцца», а плакацісму, бо бацька прыганянісму, няхай яму бог заплацісму. У 1754 годзе аўтара прывезлі ў Драгічын і аддалі ў езуіцкую школу, дзе яго балюча білі («хто гэта чытацісму, то яму смеацісму, а мне бядысму»). З 1765 года Жэра ў Пінску, стаў там маныхам-францысканцам. А затым пераехаў «на Белую Русь», у Сянно, дзе быў, відаць, выкладчыкам у мясцовым канвенце (цяпер гэтую навучальную ўстанову мы назвалі б школай-інтэрнатам).

Нягледзячы на свой манаскі стан, Жэра быў чалавекам вясёлым, любіў жыццё і ведаў яму цану. Захоплена ён слухаў і запісаў гарэзлівыя факці-анекдоты, забаўныя гісторыі, якія здараліся на Піншчыне і Лепельшчыне, у Гродне і Сянно. Зборнік Жэры — гэта сапраўды «гарох з капустай»: проза і вершы, дыялогі і маналогі. Такая жанрава-стылявая мешаніна цалкам адпавядала

Конь болей хацеў піць, чым есці, адезлаўся і, знайшоўшы бочку з гарэлкай, піў, колькі яму хацелася. Напіўшыся, калі гарэлка яго азмірчыла, упаў — нібы здохлы ляжаў. Той падарожнік, думаючы, што конь яго здох, зняў з яго скуру і, узяўшы, пайшоў.

Конь, абдэртый са скуры, праспаў дзень і ноч і ўстаў. Карчмар, здзівіўшыся, выгнаў яго ў поле. Было тое веснавым часам — той конь без скуры, ходзячы па полі, калі яму боль і сверб дакучалі, качаўся па грэчцы пасеянай (бо на той час грэчку сее), а калі качаўся, паўлазіла грэчка і наволі пачала на ім абыходзіць, а потым цвісі і спець. Бачачы гэта, восенню адзін разумны гаспадар стаў звяжаць, што цецерукі на каня сядоць і грэчку на ім ядуць, зрабіў два кашы, прывязаў адзін каню з аднаго боку, а другі з другога і прывязаў да каня сякеру.

Калі тады цецерукі злятэліся да таго каня, каб грэчку пад'есці, а дзеўбануў яго які, дык конь, баронячыся, як махнуў хвастом, так адсцен цецеруку на галаву, а цецеруку — у нош! І так штодня хадзіў да таго каня і штодня меў што вымаць з кашоў.

А тут трэба звяжаць, якую ён меў вялікую карысць з таго каня. Чаго і чытачу жадаю.

Барока дапускала кантэмінацыю самых розных пачаткаў: камічнага і трагічнага, рэальнага і фантастычнага, кніжнага і фальклорнага. Такое спалучэнне выразна адчуваецца і ў зборніку Жэры. Яго аўтар выходзіць з рэальнасці, але часта звяртаецца і да антычных матываў, і да народнай творчасці, апрацоўвае сюжэты, добра вядомыя фалькларыстам:

Пра ваўка, казу і капусту

Адзін чалавек, маючы пры сабе ваўка, казу і капусту, прыйшоў да рэчкі, дзе заўважыў ён мусіў пераправіцца — знайшоў на шчасце сваё пры беразе човен і думае сабе: усё гэта разам не здолею ў чаўне перавезці. Калі перавязу перш толькі ваўка, то каза з'есць капусту, калі перавязу толькі капусту, то воўк з'есць казу. Перавозіць тады найперш казу, а ваўка і капусту пакідае. Едзе потым і бярэ капусту. Капусту пакідае, а казу назад бярэ, каб не з'ела капусту. Перавёзшы назад казу, пакідае яе, а бярэ ваўка і гэтага перавозіць. Урэшце вяртаецца і казу перавозіць, а так, без ніякай шкоды, пераправіўся праз раку. А тут быў розум патрэбны.

Хоць сам Жэра не раз падкрэслівае, што яго зборнік складзены «без ладу і ніякага парадку», аднак, чытаючы яго, пераконваешся, што за вонкавай хаатычнасцю ў аўтара хаваецца прадуманая сістэма. Вядомыя сюжэты ён па-свойму інтэрпрэтуе. Апавяданні аб'ядноўваюцца ў цыклы, дзе адзін твор звязаны з другім, дапаўняе яго. Такім цыклам з'яўляецца, напрыклад, шэраг напавуфальклорных гісторыяў пра бабу і чорта (у сваю чаргу ён уваходзіць у большую групу апавяданняў пра жаночую

хітрасць). Пачынаецца цыкл з прылеўкі пра д'ябла, які няўдала спрабаваў араць жанчынай. Далей ідзе факція «Як баба чорта, што яе на вузкіх кладцы сустраў, хітрасцю ашукала». У ёй жанчына, трапіўшы ў цяжкаю сітуацыю (д'ябал спытаў яе на кладцы, хто лепшы: ён ці бог), выкручваецца беларускай фразай: «Бог добры, але і вашэць няліхі, толькі што вашэць ліхія людзі на зуб узялі». Завяршаецца ж цыкл апавяданнем, змест якога добра вядомы беларускім фалькларыстам:

Як баба чорта на гаспадарцы ашукала і ў паядынку перамагла

У часе веснавым баба з д'яблам увайшла ў нягодныя адносінны і так угаварыліся з сабой:

— Ты, пане д'ябле, гэты навалак поля заары, і я маім просам засею, а вашэць забарануеш. А восенню, як уродзіцца, то тым просам на палавіну падзелімся.

Калі тады проса тое паспела, баба, пайшоўшы, гронкі проса ў фартух пазнынала для сябе, а яму, як лес, сцябіны з карэннямі пакінула. Д'ябал, прыкмеціўшы тое, а асабліва, калі яна з таго проса кашу ела, пацаў яе напракаць: «Ты мяне, баба, ашунала, бо сабе вярхі сабрала, а мне нарэзны пакінула».

Баба на тое: «Ну, калі вашэць ліхія гэта для сабе крыўдзіць, то на другі год засею для сябе тое самае поле, а вашэць ужо падбярэш вярхі, а я нарэзны!»

І пасеяла баба рэпу. Чорт тады найперш націну для сябе папараць, а яна сабе потым рэпу выкапала.

Чорт, бачачы, што і другі раз яго ашунала, сказаў бабе: «О, ужо траці раз пасеем ячмень і, зрабіўшы з яго пива, разам вып'ем».

Баба тады на тое згаджаецца, і сеюць яны ячмень, які яны з поля, калі той паспеў, разам сабралі і звелі. Д'ябал змалаціў змёў, баба солад зрабіла. Д'ябал дровы сячэ, моціць, вяду цягае, бочкі набівае, а баба тымчасам адстоена пива папералівала сакрэтна ўбок, у іншае начыне, а саму гушчу навідавочку трымае і сама каштуе, і яму каштаваць дае, кажучы: «Будзе добрае пива, як перабродзіць!»

Калі пива ўжо зусім перахадзіла, пазлівалі яго ў бочкі і бочкамі падзілілі тую мутную гушчу — а яна адстоеную частку таго пива сабе ўзяла.

Д'ябал, бачачы, што пива нічога не вартае, разлаваўся, кажучы: «Якога нарабіла сабе, такое і пі!» — і пайшоў.

Аж баба крычыць яму: «Пане д'ябле, а лшчэ ж падзелімся доннымі саладзінамі!»

А д'ябал у адказ: «Бяры сабе і ўсе саладзіны» — і з той пары больш ніколі не хацеў звязвацца з бабай. Адтуль і прымаўка пайшла: «Чорт з бабай пива рабіў і саладзінаў вырканя!»

На чацверты раз, пакрыўдаваўшы такім чынам тры гады на бабу, прыходзіць зноў вясной да яе і выклікае яе на паядынак.

Яна, маючы смелае сэрца, не толькі ахвотна бярэцца з ім ваяваць, але нават дае яму ілы, а сама бярэ ранжон, кажучы яму: «Калі ты мяне упораеш віламі, то праб'еш мяне два разы, а калі я піхну цябе ранжон, то толькі раз праб'ю цябе!»

І пачалі яны праз плечыя плот ваяваць. Калі баба піхне ранжон д'ябла праз плот, то ранжон навілёт прашые д'ябла. Калі д'ябал піхне віламі бабу праз плот, то вілы ў плоце зарэзнуюць, а баба цэлая.

Зваляла тады баба ў тым паядынку д'ябла. І адтуль пайшла другая прыказка: «Бабу і чорт не зваяю!»

У часы барока было модна спалучаць не толькі розныя жанры і стылі, але і розныя мовы. Такое ж макаранічнае сумяшчэнне мы бачым і ў зборніку Жэры. З польскай мовы аўтар пераходзіць на лацінскую, з лацінскай на беларускую, якую ён называе рускай. Яго героі размаўляюць, як кажа сам Жэра, «з рускага па-польску, а з польскага па-руску». Вось як, напрыклад, выспеўлівае «адзін з візітараў чужых дамоў» у сюжэце, запісаным пад нумарам 23:

Дзе хаўтуры, то я дзяд,
Дзе вяслеле, то я сват,
Дзе хрсьціны, то я кум,
А дзе піюць, то я чум,
Гэй, чум, чум!

Чым далей гарташ зборнік Жэры, чым пазней зроблены запісы, тым часцей сустракаюцца беларускія ўстаўкі. Многія апавяданні заснаваны на «рускіх» прыказках і прымаў-

(Заканчэнне на стар. 14—15).

«ТОРБА СМЕХУ» КАРОЛЯ ЖЭРЫ

(Заканчэнне.
Пачатак на стар. 13).

ках, часам невядомых для сучасных збіральных: «У ліха бортніка і мед горкі»; «Кравец гадзе, а жалеза кладзе» (г. зн. лаецца, але прасуе); «Голы разбою не баіцца»; «Узяўшыся за гуж, не кажы, што не дуж»; «Не заўсёды кату масленіца»; «Прышла свіння да камя, аж і шэрць іншая, і ногі кароткія». Урэшце з'яўляюцца тэксты, амаль цалкам напісаныя па-беларуску. На мове «Белай Русі» гавораць усе героі гратэска-макабрычнай фэціі пра недалёкага папа і яго кемлівага парабка:

Пра папа з парабкам, што дамовіліся, каб ніколі і ні за што на сябе не гневацца.

Пол угаварыў сабе на гадавую службу парабка і, дамаўляючыся з ім аб плаце, таную з ім заключыў умову: «Я што табе скажу, то ты ўсё павінен здэлаць, і хоць бы я табе што ці і прырага здэлаў, то ты не павінен за тэ гневацца на мене».

Парабак, чуючы тое, узаемна кажа папу: «Але, ойчаньку, калі і я вашэці што нядобрага здэлаю, то і вашэці на мене не павіненсь ся гневацца!» — і такі стаў паміж імі з абодвух бакоў кантракт.

Заклучыўшы такі між сабою кантракт, пачаў поп дрэнна да парабка адносіцца, а потым пытацца ў яго: «Ці не гневаешся, паробчэ?»

Парабак адказвае: «Не гневаюся, ойчаньку, бо такая мендзы намі на пачатку згода стала!»

Узаемна парабак учыняе яму таную штучку: пасля каляд загадаў поп парабку насеч сухіх дроў. Парабак, пайшоўшы, паксеў усе вазы і ўсе летнія зкіпачы.

Пабачыўшы гэта, пачаў поп яго моцна папракаць.

Парабак на тое: «Не мог я сушыць дастаць, а зкіпачы летнія, цяпер, на зіму, непатрэбныя». — і сказаў: «А ці не гневаешся, ойчаньку, за тое?»

Кажа поп: «Не гневаюся, бо такая міжы намі ўмова стала, кабы не гневацца!» — Тут поп пачаў парабка з левай плячцы, а парабак узаемна папа — ужо не з левай, а з правай.

На вясну намандуе поп парабку, каб пайшоў араць, і кажа яму ўзяць з сабой суму і загадае яму: «Датуль не сы-

ходзь поля, пакуль сука ўперад не пойдзе дамоў, і што сука будзе рабіць, каб і ты тое самае рабіў!»

Пайшоў парабак араць. Парабак пачынае араць, сука ідзе за ім, парабак узараў адзін загон, ідзе на другі, сука ідзе за ім. Парабак ідзе на трэці загон сука ідзе за ім. Прышоў поўдзень. Людзі ідуць дамоў, а ён арэ, бо сука ходзіць за ім. Людзі, папалуднаваўшы, прыходзяць і запрагаюць валы ў ярмо, а ён арэ, бо сука ходзіць за ім.

Урэшце спыніўся, валокі пад саху падклаў, і злавіўшы суку, як пачне біць, як пачне прыгаворваць ёй: «А ці ты ж мяне даўжэй яшчэ будзеш трымаць на полі?»

Як яе тады выпусціў, яна бягом дамоў, ён па яе прыкладу пайшоў з валамі за ёй, стараючыся, каб таксама за сукай разам гнаўся, бо поп загадаў яму, каб так рабіў, як чыніць будзе сука.

Прыбягае сука ў плябанію, аж вароты закрытыя, таму сука скон праз вароты! Ён за ёй з валамі прыбег, а калі не змог разам з імі пераскочыць праз вароты, дастаў з-за пояса сякеру і, пачаўвертаваўшы на навалкі валуў, паперакідаў іх праз вароты.

Поп, тым расстроены, рукі заламіў і кажа: «Ах, што ты бязбожны чалавек, здэлаў?»

Парабак на тое: «А што ж, ойчаньку, што вашэці мене кажэце, то я тое і ўчыніў. Вашэці мене казаў тое чыніць, што сука будзе чыніць, то я так чыніў, як сука чыніла: сука праз вароты, так я перакінуў валы праз вароты, а ото і сам лезу праз вароты, я ўсё захаваю, як вы, ойчаньку, казалі. А чы не гневаешся, ойчаньку, за тое?»

Поп адказвае: «Не гневаюся, бо так ва ўмове стаяла!» — Тут поп, рассярдзіўшыся, пачаў рознымі спосабамі парабка цвічыць: кіем латаць, нагаем кропіць, прывязваўшы да пераплоту, розгамі слячы, пытаючыся: «А ці гневаешся, паробчэ?»

Парабак адказвае: «Не гневаюся, ойчаньку, бо такая ўгода паміж намі стала, каб ніколі не гневацца!»

Поп, тое бачачы, што ўжо нічога не зможа з парабкам, а паколькі быў нлўпзўнены і ў сваёй жыцці, задумаў з пападдзёй уносіцца з плябаніі. Кажучы: «Хоць я яго рознымі спосабамі мучаю і хачу, каб ён мяне кінуў, але ён мне больш шнодзіць, чорт яго перабудзе, мы яго не перабудзем. Уцякайма з хаты, нех яго чорт бярэ!»

Здарылася тады, што той парабак трохи напіўся, прыйшоўшы, лёг і, больш прыкідваючыся, нібы цвёрда спіць, пачаў страшна храпець. Поп тады нажэ да пападдзі: «Цяпер нам час уносіцца, бо парабак цвёрда спіць. Ну, жонка, забірайма ў мяшні, што можна, а ўцякайма, пакуль ён спіць!»

Тут пачалі з другога пакоя зносіць, у тыя мяхі складваць, і наклалі адзін мех, падняў поп і сказаў: «Ужо пападдзі досьць будзе, іладзём цяпер у другі для мяне!» Прынеслі раз, пайшлі па болей, а тымчасам устаўшы, парабак улез у той мех.

Яны, прынесшы болей адзена, прыхавалі яго ім. Падняў поп, аж цяжка: «Ой, як цяжка буду несці, поўна ўжо! Цяпер жа ціхухна ўносьмься, каб парабак не ўчыў!»

Падаўшы тады на сябе тыя абодва мяшні, далей у прочні, бездарожкам, і прайшлі яны чвэрць мілі ў радасці, што ад парабка ўцяклі, аж раптам парабак, седзячы ў папа ў мяшну за плячымі, крычыць, нібы здалёну: «А пачакайце мяне, ге, ге!»

Чуючы тое, поп з пападдзёю сказаў сабе: «Ах, ён жа за намі бяжыць, уцякайма ў старану, кідайма гэтую дарогу, а бермася ў бок, каб ён за намі па шляху не ўзыў!»

Кінуліся тады ў бок, прабіраючыся праз хрусты, праз ламы, і ў той, і ў гэны бок губачы па сабе след, аж парабак зноў, седзячы ў папа за плячымі, крычыць: «А пачакайце мяне, ге, ге!»

Тут поп з пападдзёй кажуць сабе: «Ах, чы яму чорт паказвае дарогу, ён жа за намі гоіцца, уцякайма ў іншую старану!» — Перапраўляюцца яны тады праз балоты, праз багны.

Аж ён зноў крычыць, нібы ўжо недалёка іх будучы: «А пачакайце мяне, ге, ге!»

Поп з пападдзёю зноў у іншыя бакі. Ужо з папа і пот ліецца, а ўсё ж, губачы след, у розныя нідаюцца бакі.

А парабак кіча іх: «А пачакайце мяне, ге, ге!»

Тут поп, мала сілы ўжо ў сабе маючы, прыбягае да ракі вялікай, праз якую цяжка перабрацца, потым, як змардаваны, скінуў з сябе мех на зямлю, а парабак, седзячы ў мяшну, сказаў: «Ой, ойчаньку, як жа няміласэрна ты мяне кінуў!»

Тут поп, здзіўлены, сказаў: «А ты што тут робіш?»

А на тое парабак: «А я ж з вамі ўцякаю!»

Тут поп, не ведаючы, што мае болей чыніць, паціснуў плячымі і рашыў, каб пры той рэчцы паклаўся спаць. Загадаў тады поп легчы парабку пры самым беразе той ракі, сам лёг пасля яго, а пападдзі — ад поля. Паклаўся такім чынам.

Поп з пападдзёю, змардаваны, паснулі цвёрдым сном, парабак жа, добра думачы пра сябе, не засынаў, але калі адчуў, што поп і пападдзі паснулі, тады ўстаў, перайшоў за пападдзі і, пачаўшы яе штурхаць, разбудзіў яе і сказаў ёй: «Папайма парабка!» — Пападдзі зразумела, што гэта ёй кажа поп, пахнулі небарану папа, аж поп у ваду, баўбыць,

палацеў. Толькі тады сказалі яны да сябе: «Ах, што ж мы здэлалі, ушак гэта мы попучку ўтапілі!»

Парабак пападдзі супаноў і, за рукі ўзяўшыся, пайшлі і з сабой шлоб узялі.

Так тое збываецца, што сказаў русін: «Дастаў пан слугі, як чорт грэбала!»

Манах Жэра, які іншыя яго сучаснікі, апранутыя ў сутану (прыгадаем біскупа І. Красіцкага з яго пэям «Манахаманія»), з'ездліва высмейваў не толькі праваслаўнае, але і каталіцкае духавенства. Яно ставіцца, скажам, куды ніжэй за філосафаў. У некаторых анекдотах дастаецца і самому папе. Беларускія сяляне, засведчыў Жэра, скептычна адносіліся да ксяндзоў, абзывалі іх на сюведзі рознымі непрыстойнымі словамі і ўвогуле не лічылі за людзей. Вось які выпадак здарыўся аднойчы з аўтарам у сэнненскі перыяд яго жыцця.

Ксяндзы — не людзі.

Я, будучы сам ксяндзом, да таго францысканца, заўсёды меркаваў, што ксяндзы з'яўляюцца людзьмі, так як і іншыя людзі, але, жывучы на Белай Русі, даведаўся наступнае. У адсутнасць ключніка пайшоў я сам з кухарам на вядлярню, дзе саланіну і іншае мяса вешаюць.

Пачаў той кухар браць, рэзаць мяса, колькі хацеў і, нарэзаўшыся, сказаў: «Досьць будзе!» — і тут зноў рэзаць пачынае.

Я пытаюся ў яго: «А гэта на што ты рэжаш?»

Аж ён адказвае: «Гэта, маснае, для людзей».

Я на гэта яму: «Альбо ж мы не людзі?»

Ён кажа: «Не, вашэці не людзі».

Я: «А хто ж мы?»

Ён мне адказвае: «Вашэці ксяндзы, а не людзі».

І толькі тады я даведаўся, што мы ксяндзы, а не людзі!

Вальнадумства Жэры праявілася і ў яго крытыцы тагачаснага феадальнага ладу. У зборніку выразна паказана цяжкае паднявольнае жыццё беларускага сялянства. Для яго, сцярджае аўтар, «хлеб з мякінаю — то не голад, сарочка грэбная — то не галота, пруга лычаная — то не бяда», бо часта бывае так, што ні хлеба, ні кашулі няма. У апавяданнях Жэры паны здзекуюцца з сялян, прымушаюць іх працаваць за мізэрную плату. Адна гаспадыня, гаворыцца ў фэціі пад нумарам 140, карміла свайго парабка толькі моркваю. Даведзены да адчаю селянін стаў прыкідвацца, што ад такой нішчымнай стравы ён пачынае вар'яцець. Гэта падзейнічала на прыдуркаватую шляхцічку.

«Ой, ашалеў парабак, — гаворыць яна сама сабе па-беларуску, — ашалеў, ад морквы ашалеў, о, ужо ж я яму ніколі не буду даваць морквы». Панства ў зборніку ўпадобнаецца пошасці. У цыкле анекдотаў пра полацкага магната Жабу мужык, якога прывялі агледзець хворага вала, кажа, што таго «праклятая жаба мучыць». Калі ж прысутныя слугі, зразумеўшы намёк, расмяяліся, селянін нібы пачаў апраўдвацца, іграючы на сугуччы слоў: «Гэта, пане, такая хвароба называецца». Прыгонікі ў Жэры часта надзелены абразлівымі прозвішчамі-мянушкамі:

Паглядзі, чытач, што палітычнае выхаванне можа і як сяброў прыдае.

У адну нарчму прыехаў на начлег пан Быкоўскі, пасля яго хуценька над'ехаў пан Бараноўскі — вчэрзу разам з'елі і, налі змяркалася, сказалі людзям сваім нарчму замкнуць, а самі паклаўся спаць.

Як толькі сцішыліся, заязджае ў тую нарчму трэці падарожны і пачынае стукацца, кічачы: «Адкрый!»

На тое паню тых людзі адказваюць, што тут ужо няма месца, бо двое паню тут ужо спыніліся.

Пытае той падарожны, якія тут паны пастой маюць.

Адказваюць людзі, што тут спыніўся адзін пан Быкоўскі, а другі пан Бараноўскі.

На тое падарожны, а прозвішча ў яго было Свінярскі, сказаў: «Ах, далага бога жывога, у такім прыгожым хляве ці не можа тут і пан Свінярскі змясціцца!»

Тады тыя двое, лічачы, што гэта чалавек з багатым уўленнем, сказалі сваім людзям: «Адчыніце, нейкі цнатлівы чалавек прыехаў!»

Прыемнымі тады размовамі з сабою ўволю нацешыўшыся, з добрымі думкамі паслулі сабе і ў вялікім задавальненні назаўтра раз'ехаліся паміж сабою.

Па-беларуску ў зборніку гавораць не толькі сяляне, але і прадстаўнікі другіх сааслоўяў і сацыяльных груп. Вось пані Пакаш, жонка полацкага судзі. Аднойчы яна паслала служанку ў свіран за некалькімі рэчамі, але тая забыла прынесці адну з іх. І тады судзіна адпраўляе дзяўчыну назад з прымаўкай: «Калі галава дурная, то нагам худэ». Вось дробны шляхціц з Піншчыны. Жадаючы падкрэсліць сваю незалежнасць ад магнатаў, ён загадаў намаляваць на браме чалавека, які малоціць ізпам збожжа. Унізе пад малюнкам ішоў беларускі подпіс: «Нас... багачу, калі свой сноп малачу». Вось сын карчмара Лейба. Аднойчы палез ён на паддашак, каб верабейчыкаў з гнез-

ПРЫРОДА І МЫ

ДЗВЕРЫ ў кабінет памочніка ляснічага амаль заўсёды адчынены. Кабінет — гэта невялічкі пакойчык, стол ля акна, некалькі крэслаў. Адрозна за акном лес. Расчынш фортку — і пачуеш прыглушаны гоман дрэў. Яны шумяць нават тады, калі і ветру, здаецца, зусім няма. А падзьме вятрыска, дрэвы натужліва зарыпяць, быццам закрэччуць ад старасці.

Клара Рошчына даўно прывыкла да гэтага шуму. Ён здаецца ёй такім жа натуральным, як дыханне чалавека. Схіліўшыся над сталом, яна старанна, бы школьніца, вычэрчвае план лесапасадак. Строгія цёмныя лініі ўтвараюць квадраты, ромбы, трапезцы. Прайдзе час, і гэтыя фігуры на лісце ватмана ператворатца ў зялёныя чатырохкутнікі лесу.

...Вакол вёскі, дзе нарадзілася Клара Рошчына, было чыстае поле. Яна дагэтуль помніць адзін з урокаў малявання ў школе: настаўнік даў заданне намаляваць дубовы і кляновы лісты, дастаў з альбома рудаваты дубовы і ярка-жоўты кляновы, звычайна хутка нама-

ГАСПАДЫНЯ ЛЕСУ

ляваў на дошцы іх абрысы. Клара спачатку ўзялася маляваць кляновы, бо ён прывабіў яе сваёй яркасцю, нязвычайнай формай, а потым з не меншым захапленнем выводзіла абрысы дубовага лістка. Не ведала яна тады, што зялёны дубовы ліст стане эмблемай, сімвалам яе прафесіі.

Хутка праляцелі школьныя гады і паўстала пытанне: кім быць? Пайшла ў лясны інстытут. Пасля заканчэння накіравалі яе ў Панькаўскае лясніцтва, што ў Касцюковіцкім раёне. Напачатку вельмі засумавала: ні электрычнасці, ні радыё, да райцэнтра больш як дваццаць вёрст. Побач з лясніцтвам невялікая вёска Зацішша.

Усмехалася пра сябе — сапраўды, зацішша дык зацішша. Цішэй няма куды.. Завыеш тут ад крухі.

Многа клопатаў у памочніка ляснічага, нялёгка гэта пасада. Увесь дзень трэ было займацца паперамі: афармляць наклады, так званыя білеты на

лес, на дровы, кантраляваць работу леснікоў, тэхнікаў-лесаводаў. А неўзабаве камсамольцы мясцовага аддзялення Зацішша саўгаса «Зарэчны» выбралі Клару Рошчыну сваім важаком. Сумаваць не было калі. Не было цішыні.

Адвечоркамі часта збіраліся ў канторы леснікі. Кажуць, што леснікі — людзі маўклівыя і хмурыя. Зусім не. Ніколі не чула Клары столькі незвычайных гісторый пра ваўкоў і ласеў, дзікоў і баброў, бо кожны ляснік у душы паляўнічы. Некаг заспрачалі леснікі: што даражэй — лес ці золата?

— Глядзіце сюды. Лес — гэта будаўнічы матэрыял, — ляснічы Ілья Антонавіч Лебедзеў загінаў палец, — паліва, шоўк, папера, спірт, кармавыя дрожджы, вітамінная мука...

— Ілья Антонавіч, не хопіць пальцаў на руках — здымайце боты, — падсміхвалі леснікі.

— А ведаеце, што вашы гумовыкі таксама з драўніны? З аднаго кубаметра можна атры-

маць каля сотні пар ботаў... Да таго ж лес ачышчае паветра, змякчае клімат, затрымлівае вільгаць. А ягады, грыбы... Не, яшчэ ніхто не падлічыў, што дае нам лес. Карачай кажучы, лес даражэй за золата. А што нам скажа Клара Аляксееўна?

— А што я скажу? Мне думкаеца, што немагчыма падлічыць, што нам дае лес. А прыгажосць якая! Ніколі ў жыцці не бачыла гэтулькі ландшаў, колькі іх было сёлета..

— Ха, ландшаў, — хмыкнуў адзін з леснікоў. — Мы па іх топчамся, ходзім. Тут во браканьераў развяслося... Цягнуць лес, хто як можа.

— І будуць цягнуць, калі спіш у шапку. Колькіх ты аштрафаваў? Каго аддаў пад суд? А злосных парубічыкаў судзіць трэба! — жорстка сказаў ляснічы і твар яго адрозна стаў хмурым і строгім. — Мы не ўмеем шанаваць лес. Знішчаем яго па-дзікунска... Я дзесьці чытаў, што фіны, ідуць з лесу, нясуць у картузах пілавінне.

— Пілавінне? — з няверай перапытаў ляснік Адам Кірыенка, высокі, цыбаты, з кадкыскай шыяй. — Хай да нас едучы, — у нас на пілараме гэтага пілавіння хоць заваліся...

— Трэба нам выступаць у вёсках. Гаварыць пра лес... З сельсаветамі трымаць сувязь. Каб мы ведалі, каму сапраўды трэба выпісаць дроў, а ў каго ўжо гэтых дроў назапашана на пяцігодку, — з хваляваннем, горача загаварыла Клара.

— Давай, Аляксееўна, чытай лекцыі. Хутчэй жаніха знойдзеш, — пажартаваў Кірыенка. Леснікі дружна зарагаталі.

Але Клара Рошчына не адступілася ад сваёй прапановы. Яна не толькі выступала ў вёсках з гугаркамі пра лес, даводзілася пераконваць не толькі словамі. Аднойчы заехала яна на пілараму, запырмекціла сасну без кляйма: значыць, самавольная парубка. Адшукала браканьера, прымусіла адвезці дрэва ў лясніцтва, склала акт і перадала справу ў народны суд.

Кантора лясніцтва знаходзіцца ў старым панскім доме, побач з канторай і пакойчык памочніка ляснічага, у якім жыла Клара. За домам вялікі стары сад. Кажуць, што яго пасадылі яшчэ пры панах. Адна бабуля нежг апавядала Клара: «Раней сядзеў тут пан. Гэта

даў выбраць, зацерашыў там агонь, а калі загарэўся дах, хуценька збег уніз і сумны ходзіць па хаце. Маці пытае яго, пра што ён так думае. А Лейба ў адказ: «Ой, я мушлю, кабы наша карчама загарэлася, дзе б нашы варабейчыкі падзеліся?» Вось у пекле сустракаюцца шынкарка і млынар. Яна трапіла туды за тое, «што меры не далівала». «Ой, пані кума, — адказвае ёй млынар, — я і з вярком браў, а такі мяне тут прыслалі». Адным словам, зборнік сведчыць, што ў другой палавіне XVIII стагоддзя паланізацыя не была на Беларусі ні канчатковай, ні поўнай, што гутарковая беларуская мова бытвала тады ў розных сацыяльных асяродках (дзякуючы Жэры мы сёння маем розныя ўзоры гэтай мовы).

Ну і, вядома ж, па-беларуску гавораць у зборніку сяляне. Яны «сыпяць» прымаўкамі («з богам а з мядзведзем ніколі не барукайся, бо абодва дужыя»; «хоць у вашэй карона, такі вашэць варона»). Нягледзячы на прыгнёт, сялянці у Жэры не губляе чалавечага аблічча. Ён дасціпны, вясёлы, па сваіх разумовых і маральных вартасцях часта стаіць вышэй, чым прадстаўнікі пануючых класаў. Млынар, падобны на Несперку, перамагае ў дыспуте нават караля. А сам Жэра быў здзіўлены самастойнасцю думак аднаго сённяшняга селяніна:

Як мужык проты досціпам рэзануў мяне на Белай Русі.

Будучы, на Белай Русі, у канвенце Сяненскім, зімой некай глянуў я ў печ і убачыў, што агонь у печы пагас. Пачаў сам папраўляць. Раптам надышоў стораж, прамовіў я тады да яго так: «Папраў мне дровы вась танім чынам!» — І пачалі ў тым месцы дровы гарэць. І сказаў я тады яму: «Вось бачыш, калі паслушаеш людзей, то на карысьць пойдзе!» — І пытаюся ў яго: «Хіба ж не праўда?»

А ён мне адказвае: «Праўда, маспане, заўсёды людзей слухай, а для таго свой розум мей!»

Хто ў такіх справах разбіраецца, зразумее, як ён тут мяне ўцяў! А мужык проты быў.

Зборнік дае таксама мажлівасць меркаваць пра некаторыя беларускія мастацкія творы XVIII стагоддзя, тэкст якіх да нас не дайшоў. Старая праваслаўная гарбарыха, у якой кватараваўся Жэра ў Драгічыне, любіла спяваць тагачас-

ны «жорсткія рамансы», які пачынаўся словамі:

Ой, я умру з вечара,
А ты умрэш з ранку,
Няхай жа нас пахаваюць
Хоць у адную ямку!

Відаць, след нейкай беларускай іроікамічнай паэмы на біблейскі сюжэт дайшоў да нас дзякуючы Жэры ў выглядзе двух вершаваных радкоў пра галаву Алаферна, якую адсекла помслівая Юдзіф:

(Збудзіўся) Галафернес, а
галава куды,
От, табе без галавы: ні туды,
ні сюды.

Усяго ў лінгваграфіі рукапісны зборнік, датаваны прыблізна 1773—1798 гадамі, уключаны 233 пацешныя і павучальныя гісторыі. І добрая палавіна з іх заснавана на беларускім матэрыяле, насычана мясцовымі рэаліямі. Беларускай мовай Жэра карыстаўся з такой жа лёгкасцю і натуральнасцю, што і польскай. Ён быў адным з першых мясцовых аўтараў, якія смела і ахвотна чэрпалі з народна-фальклорных крыніц. Жывасць і займальнасць апавядання, надзённы і гуманістычны змест забяспечылі творам Жэры шырокую папулярнасць. Відаць, у яго былі адзіныя рукапісныя зборнікі, а некалькі. Яны перапісваліся, вар'іраваліся, дапаўняліся. Адзін з такіх зборнікаў, вельмі адметны ад лінгваграфіі, быў у свой час знойдзены этнографам Зыгмунтам Глогерам (знем А. Ельскага) і выданы ў Варшаве ў 1893 годзе. Вядомы польскі вучоны Ю. Кшыжановскі, аналізуючы гэта выданне, назваў творы Жэры «дасканалымі», а яго самога — «своасабытым прадвеснікам рамантызму. Прынамсі спосаб выкарыстання фальклору ў яго апавяданнях і ў рамантычных гавяндах (гутарках) у многім падобны. Урэшце, творы Кароля Жэры былі ў 1980 годзе выданы ў Варшаве як помнік «гутарковай» літаратуры эпохі Асветніцтва. У прадмове да гэтага зборніка высока ацэньваюцца мастацкія вартасці твораў сённяшняга аўтара, падкрэсліваюцца, што ў іх ёсць шматлікія і багатыя беларускія элементы.

«Торба смеху» Кароля Жэры належыць да агульнай спадчыны двух славянскіх народаў — беларускага і польскага.

Адам МАЛЬДЗІС.

З ПЛЕМЕНИ КАРЧАГІНЦАЎ

У САМЫМ пачатку вайны часць, у якой служыў капітан Барыс Багдановіч, трапіла ў акружэнне. Таварышы прарваліся, а ён не змог — быў паранены. Пакуль яго выходжвалі мясцовыя жыхары, фронт адшоў на ўсход. І Багдановіч, ачуваючы, пачаў дагляць фронт. Шоў ноччу глухімі ляснымі дарогамі. Хутка стала ясна: да сваіх не дабрацца. І капітан прыходзіць у сяло каля Слуцка, у родныя мясціны. Пакутліва цягнуўся час. Багдановіч пачаў шукаць сустрач з чырвонаармейцамі, камандзірамі, якія гэтак жа, як і ён, трапілі ў акружэнне. З дапамогай мясцовых людзей адшукаў некалькі такіх таварышаў. Хутка знайшлі агульную мову. «Трэба здабываць зброю. Два рэвалверы на трох — не зброя», — сказаў Багдановіч. Перабралі розныя варыянты. Спыніліся на адным: напасці на невялікі варожы склад, захапіць зброю.

Яны адчулі сябе мацнейшымі, калі з'явіліся ў іх аўтаматы. Цяпер і за вялікую справу можна ўзяцца.

А праз некалькі дзён у партызанскім атрадзе, які дзейнічаў на тэрыторыі Слуцкага раёна, з'явілася баявая група «Іванчы» — Барыса Іванавіча Багдановіча. Складалася яна з былых ваеннаслужачых, якія ў выніку розных акалічнасцей апынуліся ў тыле ворага.

Вызначалася група «Іванчы» смеласцю, дзёрзкасцю. Камандаванне атрада даручала ёй самыя цяжкія заданні. Пасля аперацыі па разгроме варожай гарнізона ў вёсцы Ленскі (на шляху Слуцк—Мінск), калі было захоплены шмат зброі, камандаванне вырашыла на базе групы «Іванчы» стварыць самастойны партызанскі атрад. Натуральна, паўстала пытанне аб назве новага атрада. Пра-

пановы былі розныя. Нарэшце, баец А. Клінаў, заўсёды сур'ёзны і маўклівы, заўважыў таварышам:

— Няма чаго спрачацца. Назавёмся атрадам імя Астроўскага. Па-першае, у нас шмат маладых хлопцаў. Па-другое, кнігу «Як гартавалася сталь» бачылі, як чытаюць?

Партызан гаварыў пра кнігу М. Астроўскага, якую народныя месцішчы знайшлі ў адной з вёсак і прынеслі ў лес, на сваю базу.

Прапанова Клінава спадабалася. Камандаванне брыгады ўхваліла яе.

Рос атрад хутка. Неўзабаве ў ім ужо было больш за 160 чалавек. Расла і баявая слава астроўцаў.

У атрадзе поруч змагаліся рускія, украінцы, беларусы, татары. А ў адзін з дзён у атрадзе з'явіліся славакі Менгард Тарабаш і Антон Кровіна. Гітлераўцы мабілізавалі іх сілком у армію, але яны не пажадалі ваяваць супраць сваіх братоў. Калі славацкі полк прыбыў у Слуцк, М. Тарабаш і А. Кровіна вырашылі пайсці да партызанаў і тут, у Беларусі, змагацца за свабоду сваёй Чэхаславакіі.

Аўтару гэтых радкоў былы камандзір атрада імя М. Астроўскага Б. Багдановіч і начальнік штаба А. Ходасаў расказвалі, як адважна змагаліся сыны Чэхаславакіі. Менгард Тарабаш, камандуючы ўзводам у часе бою з карнай экспедыцыяй, прыняў удар на сябе, адцягнуў увагу ворага і тым самым даў магчымасць суседняму атраду здзейсніць маневр. У тым баі М. Тарабаш загінуў. Бяспэчна змагаўся і Антон Кровіна. Пасля злучэння партызан з часіямі Чырвонай Арміі ў ліпені 1944 года ён трапіў у чэхаславацкае злучэнне і пад камандаваннем Л. Своба-

ды змагаўся супраць гітлераўцаў. Цяпер Антон Кровіна жыве ў Празе. Прыязджаў ён у Беларусь, сустракаўся з сябрамі-астроўцамі і, вядома ж, з медсястрой Наталляй Цімафеўнай Дулей, якая паказала яму дарогу да партызан, з «дзедам Яцко» — Іванам Аляксандравічам Яшко — камандантам партызанскай зоны, забяспечанам атрада і правадніком. Зняўшы шапку, Антон Кровіна доўга стаяў каля брацкай магілы, дзе пахаваны і Менгард Тарабаш. А потым паклаў кветкі да абеліска, на якім напісана: «Тут у гады Вялікай Айчыннай вайны ў 1943—1944 гадах змагаўся супраць фашысцкіх захопнікаў партызанскі атрад імя Мікалая Астроўскага. Дэвізам атрада было: «Толькі наперад, толькі на лінію агню!».

Калі вам даведзецца пабываць у Маскве, у музеі М. Астроўскага на вуліцы Горкага, вы ўбачыце там нямала матэрыялаў пра атрад імя М. Астроўскага, а на кнізе «Як гартавалася сталь» прычытаеце словы: «Героі гэтай кнігі выхоўвалі любоў да Радзімы, волю да перамогі. Кніга клікала астроўцаў на подзвігі ў барацьбе супраць фашысцкіх полчышчаў».

З былымі партызанамі атрада імя М. Астроўскага, якіх называюць карчагінцамі, падтрымліваюць сувязь чырвоныя следцы многіх школ краіны. Асабліва моцная гэта сувязь у піянераў маскоўскай школы № 422. Час ад часу маскоўскія школьнікі прыязджаюць на Слуцчыну, наведваюць мясціны дэскацы атрада імя М. Астроўскага, сустракаюцца з героямі, бываюць у школьнікаў і былыя партызаны. Вялікае ўражанне ў іх выклікае школьны музей «Павел Карчагін».

Р. ПАСТРОН.

ЛЕСУ — МАЛАДЫЯ РУКІ

У пачатку года рэданцыя газеты «Лесная прамысловасць» сумесна з Міністэрствам лясной гаспадаркі РСФСР, НТТ лясной прамысловасці і лясной гаспадаркі, Усерасійскім таварыствам аховы прыроды аб'явілі літаратурны конкурс на лепшае апавяданне або нарыс пад дэвізам «Лесу — маладыя рукі».

Конкурс закліканы садзейні-

чаць паліпшэнню прафарыятацыйнай работы, садзейнічаць прапагандае сярод моладзі лясных прафесій, эналагічных ведаў, дзейнасці школьных лясніцтваў, памагаць выхаваць юнага пакалення ў духу любові да Радзімы, клопату аб памнажэнні прыродных багаццяў.

Для ўзнагароджання пераможцаў устаноўлены грашовыя

прэміі: адна першая — 500 рублёў, дзве другія — па 300 рублёў, тры трэція — па 150 рублёў.

Да ўдзелу ў конкурсе дапускаюцца арыгінальныя, раней не публікаваныя матэрыялы аб'ёмна не больш за 10 машынапісных старонак. Вынікі конкурсу будуць падводзіцца да 25 снежня.

Прапануем прыняць удзел у конкурсе «Лесу — маладыя рукі».

Рукапісы дасылаць на адрас: Масква, К-12, вул. 25 Кастрьчынкіна, 17, рэдакцыя газеты «Лесная прамысловасць».

быў яго маёнтак. Усё належала яму. У лесе не дазваляў не тое што дрэва ссячы, а коршунам кідаўся на таго, хто ягаду сарваў ці які грыб падняў...».

За год работы Клары даказала леснікам, што яна не выпадковы тут чалавек. А даказваць прыйшлося ёй многім, бо за ўсю гісторыю лясніцтва не было такога, каб дзяўчына кіравала леснікамі. Памалу пачалі паважаць яе, і яе загады ўжо ўспрымаліся на поўны сур'ёз, пры ёй стараліся не машкоцца і не дыміць цыгаркамі.

Усё мацней прываблівала Клару Прыбесяддзе. Палюбіла яна асабліва Лысую Гару над Бесяддзе. А якія адкрываюцца краявіды з Лысай Гары! Управа аж да вёскі Белая Дуброва шырокая заліўная пойма, прамы паўз раку выцягнулася вёска Клявічы, за ёй на парогі Вусаўка, дзе былі некалі старажытнае гарадзішча.

Часта Клара думала, якія жывуць тут працавітыя, вясёлыя людзі. Як спявалі ўвесну ў Клявічах, калі па Бесяддзе ішлі крыгі, увесь луг быў заліты вадою. А ўлетку ў гарах дні сенакосы на прыбесядзкія лугі выходзілі зацішаны. О, як спявалі зацішанскія жанчыны, калі сушылі, стагавалі сена, а ўвечары вярталіся праз лес дамоў. Гучнае веча-

ровае рэха далёка несла звонкія моцныя галасы. Песні пра зялёную вішню, пра казака, пра жаночую долю-нядолю. Клара ведала многія з гэтых песень, бо ў яе роднай вёсцы спяваюць такія ж.

І ўсё ж пасля першага года працы Клара збралася пераехаць у іншае месца, бо ёй прапанавалі другую пасаду. Але здарылася непрадбачанае.

«Дзень быў дажджлівы, парны, занадта цёплы для верасня. Пад вечар падняўся вецер, векавыя сосны ля канторы лясніцтва жаласліва зарыпелі, застагналі. Калі сцягнула, вецер памачнеў. Раптам з лесу пачуўся страшны гул, трэск і грукат. Потым лінуў дождж. Доўга не магла заснуць Клара ў тую ноч. Трывога ахапіла яе.

— Такі шквал! Няўжо дрэвы паваліўся? Хутчэй бы раніца...

Як толькі развіднелася, Клара пакіравала ў лес. Пахла вільгацю, прэлым мохам, грыбамі. Дзяўчына прыбавіла крок, але тут вялізная елка перагарадзіла дарогу. А далей яшчэ ляжала вывернутае з караннем дрэва. Маладыя хвойкі прыціснутыя да самай зямлі, большыя дрэвы зламаныя на вышні метра, дзе ніжэй, нібы прайшлася гіганцкая каса. Сямтам купкамі стаялі перакручаныя дрэвы, нібы нехта хапаў іх

за вяршаліны і хацеў звязаць у снапы.

Выглянула сонца. Відовішча зрабілася яшчэ больш жахлівым, бо цяпер можна было далей убачыць, і колькі хапала вока, дрэвы ляжалі, як падкошаныя.

Клара павярнула да возера. Вакол яго стаялі старыя бярозы, таўшчэзныя вольхі. Вецер спляжыў і іх. Сярод суцэльных завалаў высілася сіратлівая танкая бярозка з кучаравай верхушкай. Дрэўца трохі пахілілася, але ўсё ж такі вытрымала націск буры.

Пачуўся трэск сучча. Клара азірнула і убачыла ляснічага Лебедзева і тэхніка Кірменку.

— Ілья Антонавіч, што гэта такое? Што за бяда навалілася на нас? — кінулася яна да ляснічага.

— Смерч, — хмура адказаў той. — Я ўжо і ля Бесяддзе пабыў. Там, каля перавоза, вербы стаялі, дубы. Ім гадоў па дзвесце, мабыць. Усё пакрышыў смерч...

Па дарозе ў лясніцтва Ілья Антонавіч расказаў, што смерч быў даволі рэдка, але калі ўжо надарыцца, то прыносіць вялікую шкоду. Напрыклад, у сорок васьмью годзе ён паклаў больш за дзвесце гектараў лесу ў Паныкаўскім лясніцтве, а ў пяцьдзят шостым — каля сотні.

— Цяпер там маладняк ужо, будзь здароў які, — падаў голас Адам Кірменка.

— Расчысцім і тут, возьмемся за пасаду, — нібы сучыяючы Клару, сказаў Лебедзеў.

К вачару стала вядома, што смерч пакінуў свой жахлівы след больш чым на паўтара гектарах. Праз нейкі час восем раёнаў Магілёўскай і Бранскай абласцей вывозілі з лясніцтва драўніну. Не зналі спачыну леснікі. З раніцы да позняга вечара яны былі на нагах. Днявала і начавала ў лесе і Клара.

Так яна нікуды і не паехала...

— Чаму гэта шышка вялікая, а гэта малая, а, мам?

— Таму, што гэта вырасла на елцы, а гэта, маленькая — на сасонцы.

— А чаму?..

Жартам кажучы, калі б не дзеці, то ў граматыцы, магчыма, не мелася б пыталнікаў. Сотні «чаму» задасць за дзень юны першаадкрывальнік свету. Дочкі Клары Аляксееўны — Ніна і Эля — доўга не маглі зразумець, чаму гэта іншы чалавек жыве ціха і сумна ў вялікім горадзе, а другі ў глушы, у лесе — зусім наадварот. Рэдагуе насценную газету, ваюе

з браканьерамі і п'яніцамі, арганізуе канцэрты, ночку ідзе мірыць мужыка і жанку... Ды ці мала чым даводзіцца займацца Клары Аляксееўне? Затое дзеці даволі скоры зразумелі, што ў іх маці цвёрды характар, а за знешняй сур'ёзнасцю хаваецца чулая, пяшчотная душа.

Імкліва ідзе час. Вось ужо больш як дваццаць гадоў працуе Клара Аляксееўна Рошчына ў Паныках. Цяпер яна — ляснічы, гаспадыня вялікага лесу. Старэйшыя дочкі пайшлі ўжо на свой хлеб, а меншыя сын і дачка яшчэ вучацца ў школе. Заўчасна абарвалася жыццё мужа. Адна гадуе яна дзяцей.

Вакол Паныкаўскага возера ўжо шуміць малады барэзнік, густою шчоткай ахінае яго хвойнік. На ўсёй плошчы, дзе некалі прамылае смерч, расце малады лес.

Л. ЛЕВАНОВІЧ.

Саюз пісьменнікаў БССР
выказвае глыбокае спачуванне
народнаму пісьменніку
Беларусі Васілю БЫКАВУ з
прычыны напаткаўшага яго
гора — смерці маці.

МУЗАМ НА ПАЦЕХУ

У рэдакцыі часопіса «Святло і цені» абмяркоўвалася чарговая старонка сатыры і гумару. Спэцыяльна выклікаў верш «Выбрыкі» вядомага паэта Сымона Вяроўкі.

— Я супраць таго, каб даваць такі верш, — запалам гаварыў малады літсупрацоўнік аддзела крытыкі Тодар Лазы. — Сымон Вяроўка — лаўрэат некалькіх прэмій, у яго ёсць ганаровы званні, а даў нам бездапаможны верш. Калі мы яго надрукуем, то нас чытачы не зразумеюць.

Тодар Лазы падтрымала маладая супрацоўніца аддзела паэзіі Зося Мілавідовіч:

— Такі верш можа напісаць кожны сярдні вучань старэйшага класа. Я цалкам згодна з Тодарам Лазою. «Выбрыкі» не ўпрыгожаць наш куток сатыры і гумару, бо ў іх няма нічога смешнага. Планаць хочацца, калі чытаеш гэту вершаваную мачанку без перцу і без со-

лі. Мы яе даём у нумар, мусіць, толькі таму, што Сымон Вяроўка — вядомы паэт, мае імя...

— Хто яшчэ хоча выступіць? — спытаў рэдактар.

Усе маўчалі.

— Ну, а цяпер паслухайце, што скажу я, — рэдактар абвёў вачамі прысутных. — «Выбрыкі» Сымона Вяроўкі пойдуць у нумар. А што датычыцца крытычных заўваг Тодара Лазы і Зосі Мілавідовіч, то яны сведчаць, што маладыя супрацоўнікі не за сваімі яшчэ нават першай літары рэдакцыйнай азбукі.

Хіба гэта не смешна, калі пад імем вядомага пісьменніка друкуецца лухта?..

— А-а-а... — сказаў Тодар Лазы.

— А-а-а... — паўтарыла Зося Мілавідовіч.

— Што ж, — заключыў рэдактар, — будзем лічыць, што першую літару рэдакцыйнай азбукі Лазы і Мілавідовіч ужо засвоілі...

Чарговы нумар часопіса «Святло і цені» выйшаў з «Выбрыкамі» Сымона Вяроўкі. Чытачы смяліся ад душы.

Р. ЛІНКОР.

Анатоль СЫС

ДУМКА ЗНЯНАЦКУ

Хочацца з рання напасвіць кароў...

Іван АРАБЕЙКА.

Сёння мяню на пугу пяро,
Сонцам набранну, летам,

Хочацца з рання напасвіць кароў.

Могучь і гэта паэты!

Вабіць лысух маіх вадапой.
Каровы — якая тэма!

Кожная ведае

Усе да адной
На памяць мае паэмы.

А дзень непрыкметна,

як сон, міне,
Пап'ю малака і, братцы,
Думка знянацку асвеціць мяне:

Пара ў пастухі падавацца!

МЕТАМАРФОЗЫ

Я — сок бярозы, вожык ружы.

Я — там, за далеччу, я — вунь...

...Нібыта перакаці-поле,
Сам уцякаю ад све.

Алесь ЖЫГУНОЎ.

Я быў спачатку вожык ружы.

Даволі рэдкі экзэмпляр,
Для спячкі ў маразы

Пад Шкловам выбраў цёплыя яры.

Вясною я прагнуўся сокам,
Пілі мяне мураш і лунь.

Не сцерпеў я і стаў намёкам:

Я — там, за далеччу, я — вунь...

Дзе пухам сцелюцца таполі,
Дзе вецер вусы мне скубе,

Нібыта перакаці-поле,
Сам уцякаю ад све.

Сам уцякаю ад све.

ПРАВODЗІНЫ КОНЕЙ

Дай каню бог крылы.

Зінаіда ДУДЗЮК.

Не дай божа свінні рог,

Дай каню бог крылы.

Я пад восень і яго

Правяду у вырай.

Выйду, сумны, на мяжу,

На палёў улонне

І з натуры апішу,

Як праводзяць коней.

Андрэй ЛЕШЧАНКА

БУСЛІНАЯ СКАРГА

Абы я толькі пакажуся,

Дык дзеці моляцца, як богу:

— Мне прынясі сястрычку, бусел,

— А мне дай браціка малаго...

БЕРАЖЛІВЫ

Натургі пазбягаў Пахом:

Не падвярэдзіцца б, маўляў.

І там, дзе трэба браць плячом,

Падножку толькі падстаўляў.

КУЗЬМА

Не мог Кузьма і дня пражыць,

Каб дзе наго не падкузьміць.

ДЫЯЛОГІ

— Пазнаёмцеся з маёю працай, — просіць вучоны свайго шэф.

— Добра. Пакіньце і можаце сябе лічыць сааўтарам, — парадаваў шэф.

— Чаму ты пасля другога акта пайшла з тэатра?

— Пасля першага акта ў гардэробе быў вялікі натоўп.

— Чаму коцішся ніжэй ды ніжэй?

— Не ўсім жа быць скалазам, ёсць жа і спелеолагі.

— Якой думкі вы пра мяне? — пытае сусед.

— З задавальненнем вам скажу, але толькі па тэлефоне.

Д. НАХАМКЕС.

Язэп ТАУШЧЭЗНЫ

БАЙКІ Ў ПРОЗЕ

СТАРАННЫ ІШАК

Ішану даверылі ніруючую пасадку, і ён сябе паказаў: сутнамі мітусіўся, дняваў і начаваў у службовым кабінце, словам, стараўся з усіх сіл. Справу ён, праўда, заваліў, але стараннасць Ішана была заўважана. І гэтак было і ў другі, і ў трэці раз, і яшчэ многа, многа разоў.

— Паглядзіце на Ішана, — гаварыў начальнік Вярблюд, — зорак ён з неба не хапае, але як працуе: гарыць на рабоце!

У кіраўніках Ішак і цяпер: узначальвае хор з лашакоў і мулаў. І тут у яго не ладзіцца, хаця Ішак стараецца як толькі можа. Музычныя вярхі гэта бачаць і ставяцца да Ішана паблагліва. Работнік ён старанны, а што блздарны, дык хіба Ішак у гэтым вінаваты? Такім ён нарадзіўся.

ЮБІЛЕЙ

Асёл раненька падхапіўся як апантан: сёння Леў імянінкі! Круглая дата! Юбілей!

Бегае Асёл, будзіць зяроў: уставайце хутчэй, рыхтуйце Льву падарунак, кветкі, віншавальны адрас!

Але зяры рэагуюць дзіўна:

— Сціхіні, дураны!

— Пайшоў прэч...
— Спаць не даеш, ёлупень даўгавухі...

Ледзь не плача Асёл: час ідзе, а цару зяроў у дзень яго юбілею яшчэ ніякага падарунка не падрыхтавана. Бегае Асёл, штурхае соня: уставайце, уставайце, сам Леў імянінкі!

Цяпер і зяры не абмяжоўваюцца аднымі пранёнамі. Родзічка Льва — Пантэра — падрапала Аслу ўсю лысу сваімі вострымі кіпцюрамі. Нават балзлівец Шанал балюча нусануў Асла за нагу. А Кенгуру, стаўшы ў бансёрскую стойку, бы той чэмпіён, ударыў Асла паміж вачэй ды гэтак, што той бразнуўся вобзём з усіх капытоў...

Апрытомнеў Асёл, сядзіць даўгімі вухамі хлопае, нічога не разумее. Ён жа добра памятае як выдыгаліся перад Львом усе гэтыя Пантэры і Шаналы, якія сёння гналі яго, Асла, прэч, як нізка згіналіся яны перад імператарам жывельнага свету!

А зяры, пазляхаючы, зноў уладкоўваюцца спаць і пра сябе клянучь даўгавухага дурня ды пасміхаюцца. Узняў гармідар: Леў імянінкі! Круглая дата! Юбілей! Хіба толькі аднаму Аслу і ілўцям, што Леў у цырку не цар. Так, радывы арытыст. Яшчэ і не самы здатны...

СМЯЦЦА НІКОЛІ НЕ ПОЗНА

Смех — справа вялікая... Кажуць, што менавіта так сцвярджаюць габраўцы. Ну, калі не габраўцы, дык усе добрыя людзі, якія любяць дасціпнае слова, харошую ўсмешку, разумеюць, што сапраўдная сатыра не калечыць, а лечыць. А яшчэ яны лічаць, што кожны чалавек рана ці позна выкама жадане падзяліцца тым, што смяшыць яго, з іншымі.

Хто яго ведае, магчыма, у такіх мернаваннях ёсць і пэўнае спрэчнасць. Але Пятро Рунец, прынамсі, у верагоднасці гэтага пераконвае. Мяркуюць самі. Да сталага веку дажыў чалавек, не адну кнігу для дзяцей выдаў і раптам яму за-

хацелася выступіць у якасці сатырына і гумарыста.

Сказана — напісана. Зборнік «Апошняя шчасце» пабачыў свет у адной з кніжак «Бібліятэкі «Вожыка». Нечакана і лёгка ўсё зроблена — ці няпраўда? Ды як сказаць. Тыя, хто добра знаёмы з творчасцю пісьменніка, нагадаюць, што і ў творах для дзяцей ён неаднойчы любіў гэтак лёгенька «паказываць» чытача. Там «перчыку» падсыпле, тут «падсолиць» крыху. Адным словам, хоць зубы на сатыры і гумары не з'ёў, ды вопыт такі-такі мае.

Тым больш прыемна, што і на гэты раз аўтар знаходзіцца ў творчай форме. Агата ЦЕРАХ.

ДЗІВАК-ЧАЛАВЕК...

Мал. П. КОЗІЧА.

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР, Мінск.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 23675 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, наместніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела мастацтваў — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масавай работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтэрыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апаўднанні, нарысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, інтэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаванымі на машыцы ў двух экзэмплярах. Рукпісаў рэдакцыя не вяртае.

з 8 па 14 кастрычніка 1984 г.

8 кастрычніка, 20.05

ДЗЕННІК УСЕСАЮЗНАГА АГЛЯДУ самадзейнай мастацкай творчасці, прысвечанага 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Перадача з Віцебска.

9 кастрычніка, 19.45

«ЛЯ РАСКРЫТАЯ ПАРТЫТУРЫ»

Прагучыць «Маленькая начная серенада» Моцарта ў выкананні сімфанічнага аркестра Кіславодскай дзяржаўнай філармоніі.

13 кастрычніка, 11.15

«СЛОВА — ПАЭЗІЯ»

Свае новыя вершы чытае Я. Янішчыц.

13 кастрычніка, 18.00.

«КАМЕРТОН»

Гэты выпуск пазнаёміць з гасцёрнай афішай Дзяржаўнага акадэмічнага Вялікага тэатра оперы і балета БССР, творчы калектывы якога з поспехам выступаюць у Маскве на сцэне Вялікага тэатра. У перадачы прымаюць удзел народная артыстка СССР В. Лепаўшынская, заслужаны дзеяч мастацтваў РСФСР М. Эльяш і Ю. Коры.

13 кастрычніка, 19.45

«НЕЗАГОЙНАЯ РАНА»

Інсцэніроўка аднайменнага апаўднаня В. Быкава. Рэжысёр — А. Казлоў. У галоўнай ролі заслужаная артыстка БССР Л. Пісарова.

14 кастрычніка, 15.30

«ПЕРАЗОВЫ ГАЛАСОУ МАЛАДЫХ»

Адбудзецца знаёмства з паэтэсай Т. Дзмітрусэвай.

14 кастрычніка, 16.20

Іграе лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі Ірына Шуміліна. У праграме — фартапійныя мініяцюры С. Рахманінава.

14 кастрычніка, 17.05

«ІВЯНЕЦКІЯ УЗОРЫ»

Сустрэча з удзельнікамі мастацкай самадзейнасці Івянецкага Дома культуры.

14 кастрычніка, 19.45

«РОДНАЕ СЛОВА»

Перадача расказвае пра вядомага асветніка С. Полацкага, які імат зрабіў для развіцця беларуска-рускіх культурных і моўных сувязей, а таксама пра Усеаюзнаю нараду перакладчыкаў з беларускай мовы на рускую. Вядучы — кандыдат філалагічных навук П. Садоўскі.

14 кастрычніка, 20.15

«ПА ВАШЫХ ПРОСЬБАХ»

Музычная праграма для работнікаў сельскай гаспадаркі. У ёй выступаць В. Вуляч, В. Талкунова, С. Ратару, В. Пархоменка, В. Шутава, жанальна-інструментальны ансамбль «Сябры» і «Песняры».

14 кастрычніка, 20.15

А. ГАЙДАР. Казка пра ваенную тайну. На рускай мове. Мн., «Юнацтва», 1984. — 5 к.

В. КАТАЕУ. Маленькія жалезныя дзверы ў сцяне. На рускай мове. Мн., «Юнацтва», 1984. — 40 к.

М. ЛУЖАНІН. Калі нараджаўся новы свет. Паэмы, вершы. Пераклад з беларускай мовы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1984. — 1 р. 50 к.

І. ШАБЛОУСКАЯ. Самая высокая мерай. На рускай мове. Мн., «Універсітэцкае», 1984. — 1 р. 90 к.

Галоўны рэдактар Алесь ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (наместнік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАЎ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА, Віктар ТУРАЎ, Паўла УКРАЌНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.